

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

Каплінський Василь Васильович

УДК [378.6.37]: 37.013 (043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

**СИСТЕМА ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО
ВЧИТЕЛЯ В ПРОЦЕСІ ЗАГАЛЬНОПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У
ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ**

015 – професійна освіта за спеціалізаціями

спеціалізація: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

01 Освіта

Подається на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук

ДОДАТКИ

Науковий консультант: **Гуревич Роман Семенович**, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України

Вінниця – 2019

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета 1

для діагностики професійного становлення майбутнього вчителя

(відкриті запитання)

1. Який зміст Ви вкладаєте в поняття «професійне становлення»?
2. Чи може бути професійне становлення успішним без особистісного?
3. Що Ви розумієте під поняттям «професійне становлення вчителя»?
(дайте власне визначення цього поняття).
4. Що спонукало Вас до вибору професії педагога? Назвіть, будь ласка, одну чи декілька основних причин.
5. В чому Ви вбачаєте важливість професійного становлення для вчителя?
6. Чи замислювалися Ви над необхідністю власного професійного становлення?
7. Чи відчуваєте Ви потребу у власному професійному становленні?
8. Чи є професійне становлення під час навчання у ВЗО для Вас пріоритетом?
9. Чи задоволені Ви рівнем власного професійного становлення?
10. Що, на Вашу думку, під час навчання у ВЗО найбільше сприяє професійному становленню?
11. Що, на Вашу думку, перешкоджає Вашому власному професійному становленню?
12. Чи спрямовуєте Ви під час навчання у ВЗО ваші здібності, сили, волю на ваше професійне становлення? Якщо не спрямовуєте, то чому?
13. Чи переконались Ви після вивчення педагогіки у правильності свого вибору? Що найбільше вплинуло на Вас?
14. Чи була у Вас до вивчення педагогіки потреба і прагнення до професійного становлення? Якщо Ваша відповідь «ні», то чи появилась вони після вивчення педагогіки і що саме сприяло цьому?

15. Що саме в процесі вивчення педагогіки найбільше сприяє Вашому професійному становленню?

16. Чи підсилився після вивчення педагогіки Ваш інтерес до професії педагога? Якщо Ваша відповідь «так», то що саме сприяло цьому?

17. Як вплинула педагогіка на Вашу особистість?

18. Чи сприяла педагогіка професійному самовихованню? Якщо Ваша відповідь «так», то що сприяло в найбільшій мірі?

19. Чи вмієте Ви проектувати процес власного професійного становлення і спрямовувати свою діяльність на забезпечення його успішності?

20. Чи вдається Вам забезпечувати взаємний контакт з учнями і підтримувати його? Якщо Ваша відповідь «ні», вкажіть, що заважає цьому?

21. Чи здійснюєте Ви самооцінку і самоаналіз власних здібностей, умінь і якостей, що сприяють Вашому професійному зростанню?

22. Чи здатні Ви до вольового і комунікативного самоконтролю та емоційно-вольової саморегуляції?

23. Які, на Вашу думку, існують шляхи і засоби професійного становлення?

24. Якими здібностями та якостями, на Вашу думку, повинен володіти вчитель для ефективної професійної діяльності?

25. Які з цих якостей Вам притаманні, а які не притаманні?

26. Які професійно важливі якості Ви б хотіли у себе вдосконалити?

27. Яких якостей Ви хотіли би позбутися?

28. Чи читаєте Ви з власної ініціативи професійно спрямовану літературу?

29. Які проблеми можуть виникнути в учителя з високим рівнем професіоналізму і низьким рівнем культури особистісної?

30. Уявіть, що головним критерієм, від якого залежить зарплата вчителя, є не диплом, а рівень його професійно-педагогічної компетентності. За якими показниками Ви будете цей рівень визначати?

Анкета 2

для діагностики професійного становлення майбутнього вчителя

(з варіантами відповідей)

1. Вкажіть мотиви, які спонукали Вас до вибору професії вчителя:

- 1) любов до дітей;
- 2) приклад учителів, яких Ви захотіли наслідувати;
- 3) бажання стати хорошим учителем;
- 4) можливість професійної кар'єри;
- 5) здібності і нахили до цієї професії;
- 6) можливість в майбутньому досягти визнання;
- 7) вибір був пов'язаний з можливістю навчатись за державні кошти;
- 8) бажання батьків;
- 9) інший варіант відповіді.....

2. Під час навчання у ВЗО я надаю пріоритет:

- 1) професійному становленню;
- 2) особистісному становленню;
- 3) особистісно-професійному становленню;
- 4) інший варіант відповіді.....

3. Чи є пріоритетом для Вас професійне становлення?

- 1) не замислювався над цим;
- 2) не вважаю це важливим для студента;
- 3) вважаю це важливим, але не знаю, що для цього потрібно робити;
- 4) думав про це, але все так і залишалось на рівні думок;
- 5) я намагався розпочинати працювати над собою в плані професійного вдосконалення, але це був початок без продовження;
- 6) постійно працюю над собою і досягаю певних результатів;
- 7) інший варіант відповіді.....

4. Чи прагнете Ви під час навчання у ВЗО підвищувати рівень особистісно-професійного становлення?

- 1) не думаю над цим;
- 2) потребу і бажання в цьому відчуваю, але вони не переходять у дії;
- 3) завжди прагну і постійно про це дбаю;
- 4) планую це робити тоді, коли буду працювати;
- 5) інший варіант відповіді.....

5. До професійного становлення під час вивчення педагогіки мене в найбільшій мірі мотивує:

- 1) зв'язок змісту педагогічних дисциплін з життям;

- 2) методика їх викладання педагогічних дисциплін;
- 3) особистість та професіоналізм викладача;
- 4) бажання стати хорошим учителем;
- 5) стиль педагогічного спілкування викладача зі студентами;
- 6) інший варіант відповіді.....

6. Що, на ваш погляд, в найбільшій мірі сприяє професійному становленню вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки? (пронумеруйте в порядку значимості: від найбільш до найменш значимого)

- усвідомлення необхідності професійного становлення та його важливості для майбутньої педагогічної діяльності;
- інтерес до професійного становлення і задоволення його успіхами;
- професійно-педагогічна компетентність викладача як прикладу професіоналізму;
- взаємовідносини між викладачем і студентом;
- відбір цікавого змісту для лекційних, практичних і лабораторних занять;
- методика проведення занять з педагогічних дисциплін;
- зв'язок педагогічних дисциплін з життям та їх практична спрямованість;
- завдання, спрямовані на розвиток мислення і творчого потенціалу;
- можливість проявити свої здібності, особистісно-творчий потенціал у позааудиторних заходах професійного спрямування;
- вольові зусилля та професійне самовиховання.

7. Чи задоволені Ви рівнем власної професійно-педагогічної компетентності?

- 1) не замислювався над цим;
- 2) не задоволений, але вважаю, що це важливо і над цим мені варто працювати;
- 3) задоволений і прагну до подальших успіхів;
- 4) інший варіант відповіді.....

8. Чи використовуєте Ви під час навчання повною мірою власні здібності й сили для підвищення рівня професійного становлення?

- 1) намагаюся використовувати;
- 2) не завжди використовую;
- 3) не використовую;
- 4) інший варіант відповіді.....

9. Що, на Ваш погляд, є найважливішим для забезпечення безперервності та успішності професійного становлення?

- 1) постановка чітких цілей і програмування цієї діяльності;
- 2) внутрішня мотивованість процесу професійного становлення на всіх його етапах;

- 3) постійне поповнення і зміцнення ресурсної бази (загальнопедагогічних знань і досвіду);
- 4) наявність та розвиток педагогічних здібностей;
- 5) зовнішнє стимулювання з боку викладача;
- 6) самовиховання та професійне самовдосконалення;
- 7) інший варіант відповіді.....

10. Що, на Ваш погляд, найбільше сприяє забезпеченню якості педагогічних знань у процесі загальнопедагогічної підготовки?

- 1) життєво і практично значущий зміст ;
- 2) використання продуктивних методів навчання;
- 3) якість посібників і підручників з педагогічних дисциплін;
- 4) якість контролю за навчальною діяльністю студентів;
- 5) інший варіант відповіді.....

Анкета 3**для діагностики професійного становлення майбутнього вчителя**

(складена за методикою незакінчених речень)

1. Для того, щоб лекції з педагогічних дисциплін спонукали студентів до особистісно-професійного становлення, викладач повинен...
2. Будучи присутнім на першій лекції з педагогіки, я думав...
3. Щоб практичні заняття з педагогічних дисциплін приносили студенту реальну практичну допомогу в його майбутній професійній діяльності, їх необхідно звільнити від ...
4. Продуктивність практичних занять з дисциплін педагогічного циклу і їх користь для майбутньої професійної діяльності педагога значно підвищуються, якщо...
5. Найбільшим авторитетом у моєму особистісно-професійному становленні є...
6. Вважаю, що викладач, який хоче забезпечити взаємний контакт зі студентами, обов'язково повинен ...
7. Вважаю, що викладач, який хоче викликати прихильність до себе студентів, забезпечити з ними взаємний контакт, ні в якому разі не повинен ...
8. Педагогіка була тією навчальною дисципліною, яка в моєму професійному становленні...
9. На практичних заняттях з педагогіки я навчився...
10. Після педагогічної практики я зрозумів, що...

Питання для самооцінки рівня професійного становлення майбутнього вчителя

Поради студенту!

*Старт і великий відрізок дистанції професійного становлення – навчання у ВЗО. Особливу роль у цьому відіграє загальнопедагогічна підготовка, завдяки якій майбутній вчитель стає **педагогом** в широкому розумінні цього слова, а вже потім фахівцем з математики, фізики, біології та інших дисциплін.*

*Для більшої впевненості просування цієї дистанцією спробуйте **об'єктивно** оцінити те, чим Ви вже оволоділи на даний час, пам'ятаючи, що завищена самооцінка – це самообман, який лише пригальмує подальші результати і віддалить радість успіху.*

*Ваше завдання: уважно прочитати відповіді на кожне питання і **позначити** одну з чотирьох, яка найбільш точно відображає рівень вашого професійного становлення в заданому питанням аспекті.*

1. Моє особисте ставлення до професійного становлення і майбутньої професійно-педагогічної діяльності:

- 1) ще є неусвідомленим і особистісно значущим;
- 2) лише починаю усвідомлювати необхідність і важливість цього;
- 3) позитивне, оскільки я усвідомив його сенс і значущість для свого професійного майбутнього;
- 4) цілком позитивне і поєднується з бажанням постійно підвищувати свій професійний рівень.

2. Зорієнтованість на професійне становлення в процесі навчання в університеті:

- 1) поки що не проявляється, навчальна діяльність також не спрямована на професійне становлення;
- 2) проявляється і починає набувати цілеспрямованого характеру, однак цілі ще є недостатньо визначеними;
- 3) набула цілеспрямованого характеру і, як наслідок, усвідомлюється значущість навчальної діяльності для професійного становлення;
- 4) пізнавально-розвивальна діяльність носить чітко виражений цілеспрямований характер, що проявляється в цілепокладанні, самостійній розробці програми професійного становлення.

3. Інтерес до власного професійного становлення:

- 1) відсутній, оскільки я не ставлю перед собою такої мети;
- 2) проявляється, однак носить ситуативний характер;
- 3) відчуваю його спонукаючу силу, спрямовану на професійне становлення;
- 4) мені цікава діяльність, спрямована на професійне становлення, а інтерес є її головною рушійною силою.

4. Щодо потреби і прагнення до особистісно-професійного становлення, то:

- 1) я не прагну до такої діяльності, оскільки не відчуваю в ній потреби;
- 2) мій інтерес до професійної діяльності породжує потребу в формуванні професіоналізму;
- 3) чітко усвідомлюю, що професійне зростання стає моєю внутрішньою потребою;
- 4) до навчальної діяльності ставлюсь як до важливого засобу професійного становлення, оскільки чітко відчуваю потребу в цьому.

5. Внутрішня мотивація в оволодінні загальнопедагогічними компетенціями в професійному становленні:

- 1) не проявляється, навчальна діяльність обумовлюється зовнішніми мотивами, а її зв'язок з професійним становленням простежується досить слабо;
- 2) ще домінує зовнішня мотивація, але починають проявлятися внутрішні мотиви;
- 3) внутрішні мотиви професійного становлення і мотиви досягнення успіху набувають більш чіткого вираження;
- 4) мотиви професійного становлення мають чітко виражений характер і спрямовані на отримання успішних результатів.

6. Рівень володіння знаннями про основи професійного становлення:

- 1) низький, оскільки я не ставив перед собою такої цілі;
- 2) має лише термінологічно-репродуктивний характер;
- 3) достатній для того, щоб включитись і поетапно здійснювати процес професійного становлення;
- 4) засвоєні знання мають діяльнісний характер, оскільки є керівництвом до практичних дій, спрямованих на професійне становлення.

7. Рівень володіння загальнопедагогічними знаннями як фундаментом професійного становлення:

- 1) низький, оскільки знання мають фрагментарний характер та безсистемні;
- 2) загальнопедагогічні знання набувають системного характеру, однак вони недостатньо міцні та глибокі (можу їх відтворити, але зазнаю труднощів у застосуванні при вирішенні практичних завдань і розв'язанні педагогічних ситуацій);
- 3) знання мають системний характер, однак їх система є нединамічною (можу їх застосовувати лише у вирішенні практичних завдань і педагогічних ситуацій типового характеру);
- 4) загальнопедагогічні знання системні, міцні, глибокі та мають творчий характер.

8. Рівень володіння методами, прийомами і формами пізнавально-навчальної та виховної діяльності:

- 1) маю поверхневі уявлення про методи і прийоми пізнавально-освітньої та виховної діяльності;
- 2) знаннями про педагогічні методи і прийоми володію, а самими способами діяльності ні;

- 3) володію методами як на термінологічно-відтворюючому, так і на діяльнісно-реконструктивному рівнях;
- 4) добре володію, проявляючи творчий підхід у застосуванні методів і прийомів навчальної та виховної діяльності.

9. Ступінь розвитку інтелектуальних умінь:

- 1) об'єктивно оцінюючи себе, зізнаюсь, що вона поки що низька;
- 2) спостерігаю незначне зростання, однак педагогічне мислення має здебільшого стереотипний характер;
- 3) інтелектуальна активність зросла і особливо проявляється під час аналізу проблемних ситуацій;
- 4) постійна творча активність під час занять свідчить про високий рівень інтелектуальних умінь.

10. Пізнавальна активність та ступінь розвитку професійно-педагогічного мислення:

- 1) пізнавальна активність проявляється ситуативно, педагогічне мислення має здебільшого стереотипний характер;
- 2) пізнавальна і творча активність зростає, педагогічне мислення ще має стереотипний характер, однак починає виходити за його межі;
- 3) спостерігається достатній рівень пізнавальної активності і педагогічного мислення, особливо в застосуванні теоретичних знань на практиці;
- 4) пізнавальна активність набула творчого характеру, високого рівня досягло педагогічне мислення.

11. Уміння проектувати процес професійного становлення і спрямувати власну діяльність на забезпечення його ефективності:

- 1) несформовані, оскільки відсутнє цілепокладання щодо професійного становлення;
- 2) такі вміння *потенційно* наявні, однак вони потребують практичної реалізації;
- 3) проектую процес професійного становлення і спрямовую власну діяльність на забезпечення його ефективності, керуючись рекомендаціями викладача;
- 4) творчо підходу до самостійного проектування та здійснення процесу професійного становлення і відчуваю його результативність.

12. Уміння використовувати загальнопедагогічні знання для вирішення практичних завдань та розв'язання професійно-педагогічних ситуацій:

- 1) використовувати теоретичні знання під час вирішення практичних завдань та розв'язання педагогічних ситуацій для мене є проблемою;
- 2) не зазнаю труднощів при відтворенні загальнопедагогічних знань, але виникають проблеми у їх практичному використанні;
- 3) вмію використовувати загальнопедагогічні знання для вирішення *типових* практичних завдань за заданими алгоритмами;
- 4) творчо використовую загальнопедагогічні знання у вирішенні практичних завдань та розв'язанні нетипових професійно-педагогічних ситуацій.

13. Володіння комунікативними вміннями, необхідними для забезпечення освітнього процесу:

- 1) в мене виникають проблеми у спілкуванні через низький рівень комунікативних умінь;
- 2) коли спеціально готуюсь, спілкуюсь на задовільному рівні, імпровізувати важко;
- 3) свій рівень володіння комунікативними вміннями вважаю достатнім, в процесі подальшого професійного становлення буду прагнути його підвищувати;
- 4) вважаю власний комунікативний рівень високим.

14. Уміння забезпечувати взаємний контакт з учнями і підтримувати його:

- 1) для мене є проблемою забезпечувати контакт і підтримувати його в процесі спілкування;
- 2) задовільно володію такими вміннями і нерідко у спілкуванні виникають певні труднощі;
- 3) мені вдається успішно забезпечувати взаємний контакт з учнями на всіх етапах спілкування, важче підтримувати його в нетипових ситуаціях;
- 4) проявляю творчий підхід до забезпечення взаємного контакту з учнями в процесі спілкування, почуваю себе впевнено в нетипових комунікативних ситуаціях.

15. Здатність практично використовувати методи навчання та педагогічного впливу на учнів:

- 1) можу назвати, розповісти про них, однак практично використовувати їх мені складно;
- 2) володію ними на задовільному рівні, однак виникають проблеми в їх практичному використанні та комунікативному забезпеченні;
- 3) добре орієнтуюсь в *типових* педагогічних ситуаціях, застосовуючи оптимальні методи навчання та педагогічного впливу на учнів, але зазнаю труднощів у *нетипових* ситуаціях;
- 4) успішно орієнтуюсь у нетипових педагогічних ситуаціях, творчо застосовуючи відповідні методи навчання та педагогічного впливу на учнів.

16. Здатність до самопізнання, самоаналізу, рефлексивної самооцінки власних здібностей, умінь і якостей, що сприяють професійному становленню:

- 1) у мене проявляється досить рідко спрямованість на самопізнання, самоаналіз, рефлексивну самооцінку власних здібностей, умінь і якостей;
- 2) на задовільному рівні володію цими знаннями, але не маю достатнього досвіду їх використання в цілях саморефлексії і потребую консультацій викладача;
- 3) добре володію знаннями щодо самопізнання, самоаналізу, рефлексивної самооцінки власних здібностей, умінь і якостей, але досвід їх використання обмежений;
- 4) дуже добре володію знаннями щодо самопізнання, самоаналізу, рефлексивної самооцінки власних здібностей, умінь, якостей, використовуючи їх з метою подальшого професійного становлення.

17. Уміння здійснювати оцінку як можливих, так і реальних результатів дій у процесі професійного становлення:

- 1) відчуваю їх недостатню сформованість;
- 2) маю достатній рівень сформованості;
- 3) маю середній рівень сформованості;
- 4) такі вміння розвинуті на високому рівні.

18. Здатність до ефективного особистісно-професійного самовдосконалення:

- 1) здатність потенційно відчуваю, але проявляю пасивність щодо реалізації цього процесу на практиці;
- 2) зорієнтований на особистісно-професійне самовдосконалення, але ця діяльність на практиці проявляється ситуативно;
- 3) відчувши його важливість, активно включився в процес особистісно-професійного самовдосконалення;
- 4) самовдосконалення стало моїм пріоритетом і набуло творчого характеру.

19. Володіння рефлексивними вміннями на всіх етапах професійного становлення:

- 1) не володію;
- 2) володію знаннями про них на репродуктивному рівні, але самі вміння розвинені недостатньо;
- 3) володію на середньому рівні;
- 4) добре володію, реалізуючи їх на кожному етапі професійного становлення.

20. Здатність до вольового і комунікативного самоконтролю та емоційно-вольової саморегуляції:

- 1) проявляється рідко;
- 2) така здатність є, однак проявляється недостатня наполегливий (ва) в активізації вольових зусиль щодо професійного становлення;
- 3) я вольова людина, обачна в спілкуванні, однак моя здатність до цього ще потребує свого подальшого розвитку;
- 4) яскраво виражена здатність до вольового і комунікативного самоконтролю та емоційно-вольової саморегуляції проявляється на всіх етапах професійного становлення.

Дякуємо і бажаємо подальших успіхів у професійному становленні!

Додаток Г. 2

**Діагностика рівня професійного становлення майбутнього педагога
(адаптований варіант методики Н. П. Фетіскіна)**

Інструкція

Оцініть себе за дев'ятибальною шкалою по кожному показнику і визначте рівень професійного становлення.

Карта самооцінки рівня професійного становлення

I. Мотиваційний компонент

1. Ціннісне ставлення до професійно-педагогічної діяльності та усвідомлення особистісного сенсу і значущості професійного становлення..... 1 2 3 4 5 6 7 8 9
2. Зорієнтованість на професійне становлення, його цілеспрямованість та програмування..... 1 2 3 4 5 6 7 8 9
3. Інтерес до власного професійного становлення..... 1 2 3 4 5 6 7 8 9
4. Наявність потреби і прагнення до особистісно-професійного становлення..... 1 2 3 4 5 6 7 8 9
5. Внутрішня мотивація в оволодінні загальнопедагогічними компетенціями, мотивація досягнення успіху в професійному становленні..... 1 2 3 4 5 6 7 8 9

II. Гностичний компонент

1. Сукупність науково-теоретичних та науково-практичних знань про основи професійного становлення..... 1 2 3 4 5 6 7 8 9
2. Системність і глибина загальнопедагогічних знань.... 1 2 3 4 5 6 7 8 9
3. Володіння методами, прийомами і формами пізнавально-навчальної та виховної діяльності..... 1 2 3 4 5 6 7 8 9
4. Ступінь розвитку інтелектуальних умінь..... 1 2 3 4 5 6 7 8 9
5. Пізнавальна активність та ступінь розвитку професійно-педагогічного мислення..... 1 2 3 4 5 6 7 8 9

III. Діяльнісний компонент

1. Уміння проектувати процес професійного становлення і спрямувати власну діяльність на забезпечення його ефективності..... 1 2 3 4 5 6 7 8 9

2. Уміння використовувати загальнопедагогічні знання для вирішення практичних завдань та розв'язання професійно-педагогічних ситуацій..... 1 2 3 4 5 6 7 8 9
3. Володіння комунікативними уміннями, необхідними для забезпечення освітнього процесу..... 1 2 3 4 5 6 7 8 9
4. Уміння забезпечувати взаємний контакт з учнями і підтримувати його..... 1 2 3 4 5 6 7 8 9
5. Здатність практично використовувати методи навчання та педагогічного впливу на учнів..... 1 2 3 4 5 6 7 8 9

IV. Рефлексивний компонент

1. Здатність до самопізнання, самоаналізу, рефлексивної самооцінки власних здібностей, умінь і якостей, що сприяють професійному становленню..... 1 2 3 4 5 6 7 8 9
2. Уміння здійснювати оцінку як можливих, так і реальних результатів дій у процесі професійного становлення..... 1 2 3 4 5 6 7 8 9
3. Здатність до ефективного особистісно-професійного самовиховання та самовдосконалення..... 1 2 3 4 5 6 7 8 9
4. Володіння рефлексивними вміннями на всіх етапах професійного становлення..... 1 2 3 4 5 6 7 8 9
5. Здатність до вольового і комунікативного самоконтролю та емоційно-вольової саморегуляції..... 1 2 3 4 5 6 7 8 9

Компоненти	Рівні професійного становлення			
	Творчий	Реконструктивний	Репродуктивний	Базовий
Мотиваційний компонент	31-41	20-30	9-19	5-8
Гностичний компонент	31-41	20-30	9-19	5-8
Діяльнісний компонент	31-41	20-30	9-19	5-8
Рефлексивний компонент	31-41	20-30	9-19	5-8
Усього	124-164	80-120	36-76	20-32

Додаток Г. 3

Самооцінка рівня професійного становлення майбутнього вчителя

Оцініть, на якому рівні професійного становлення ви перебуваєте на даному етапі навчання: низькому, достатньому, середньому, високому. Якщо відчуваєте, що якість, яку Ви оцінюєте, відсутня або мінімально розвинута, ставте навпроти відповідно бали 0 або 1; якщо розвинута задовільно, ставте 2; добре розвинута, ставте 3; високий рівень розвитку оцінюйте балом 4. Головний критерій оцінювання – об'єктивність.

1. Наявність інтересу до педагогічної діяльності і бажання працювати в школі _____
2. Наявність потреби і прагнення до подальшого особистісно-професійного зростання _____
3. Володіння методами, прийомами і формами навчально-розвивальної та виховної діяльності _____
4. Ступінь розвитку інтелектуальних умінь та педагогічного мислення _____
5. Здатність практично використовувати методи навчання та педагогічного впливу на учнів у розв'язанні складних педагогічних ситуацій _____
6. Уміння забезпечувати контакт з незнайомими людьми, попереджувати небажані конфліктні ситуації з товаришами та близькими _____
7. Здатність до самопізнання, самоаналізу, рефлексивної самооцінки власних здібностей, умінь і якостей _____
8. Здатність до ефективного особистісно-професійного самовиховання та самовдосконалення _____
9. Організаторські здібності _____
10. Вміння впливати на товаришів, близьких та інших людей _____
11. Вміння володіти собою, стримувати свої негативні емоції, витримка _____
12. Вимогливість до себе _____
13. Почуття розумного та доречного гумору _____
14. Тактовність _____
15. Впевненість в собі _____
16. Любов до дітей _____
17. Здатність до творчого мислення _____
18. Швидка реакція у складних ситуаціях _____
19. Наявність власної позиції _____
20. Уміння спілкуватись з учнями на рівних, не підкреслюючи своєї вищості _____

Якщо Ви об'єктивно себе оцінили, можете після підрахунку загальної кількості балів визначити, на якому рівні професійного становлення Ви перебуваєте на даний момент.

0-25 – низький рівень; 26-50 – достатній рівень; 51-79 – середній рівень; 81-100 – високий рівень.

Рис. Д. 1. Рівні професійного становлення за мотиваційним компонентом

Додаток Д. 1

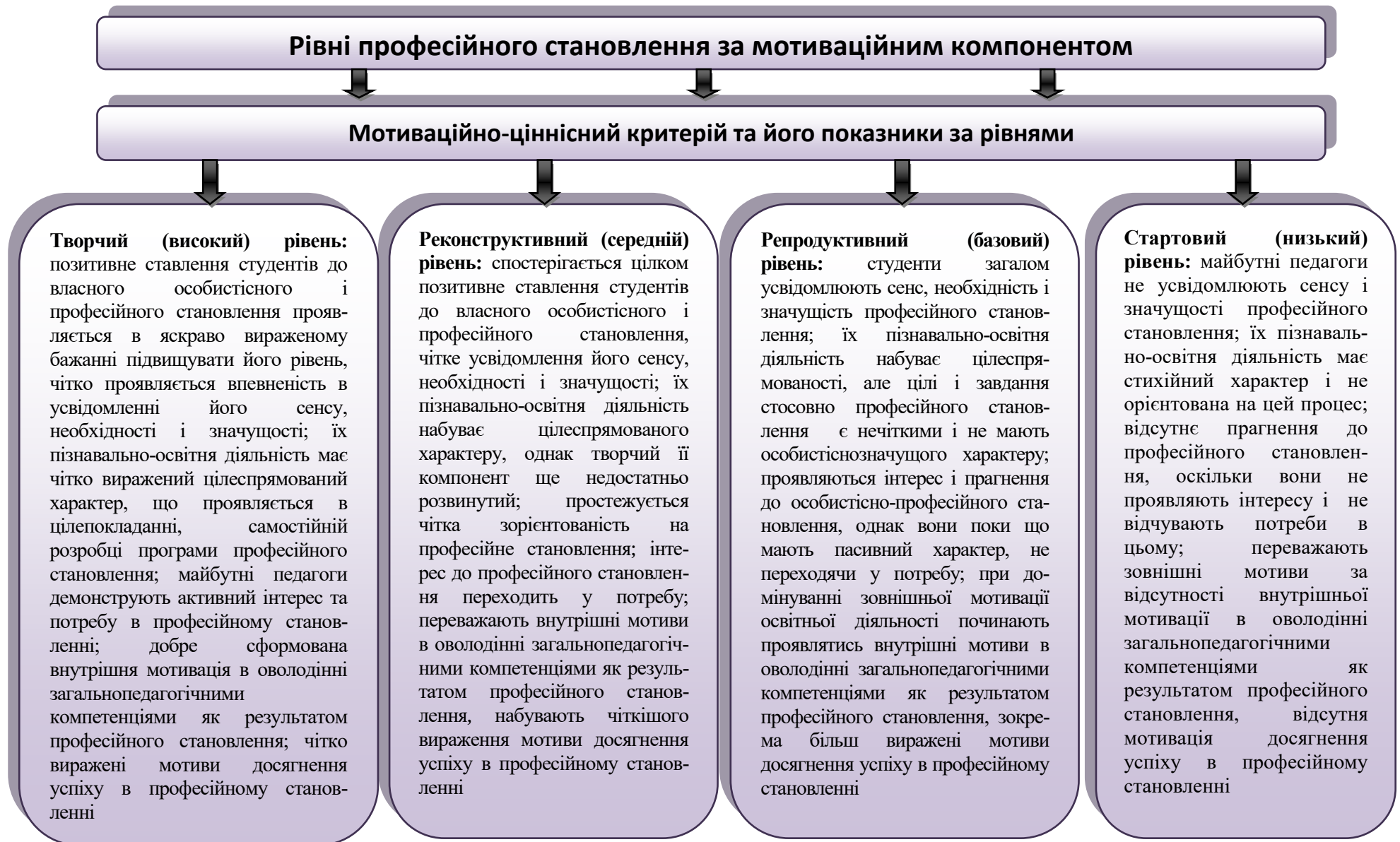

Рис. Д. 2. Рівні професійного становлення за гностичним компонентом

Додаток Д. 2

Рис. Д. 3. Рівні професійного становлення за діяльнісним компонентом

Додаток Д. 3

Рис. Д. 4 . Рівні професійного становлення за рефлексивним компонентом

Додаток Д. 4

Додаток Е. 1

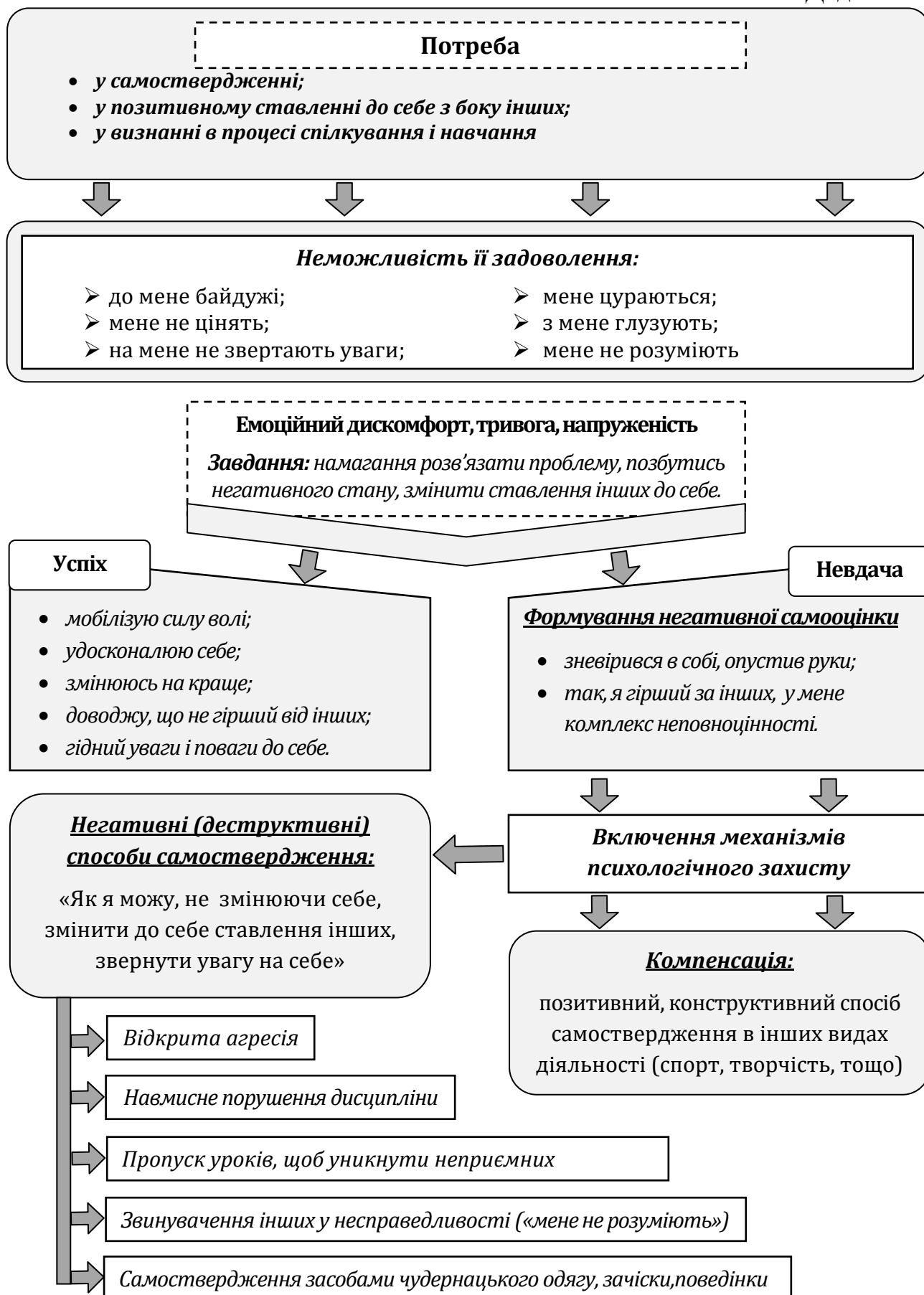

Схема Е.1 Послідовність кроків формування власне важковиховуваних підлітків

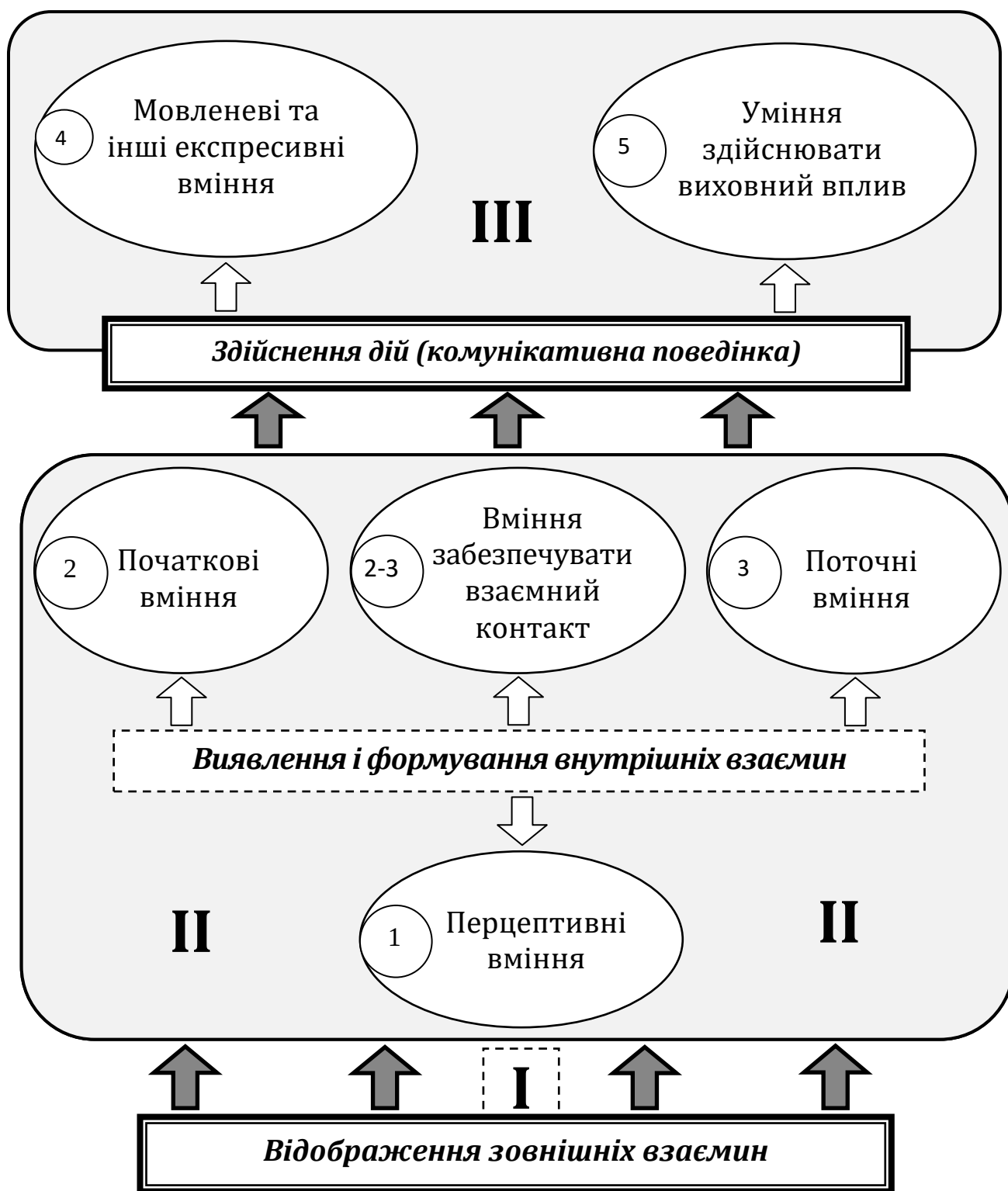

Схема Е. 2. Виділення основних блоків комунікативних умінь на основі складових педагогічного спілкування

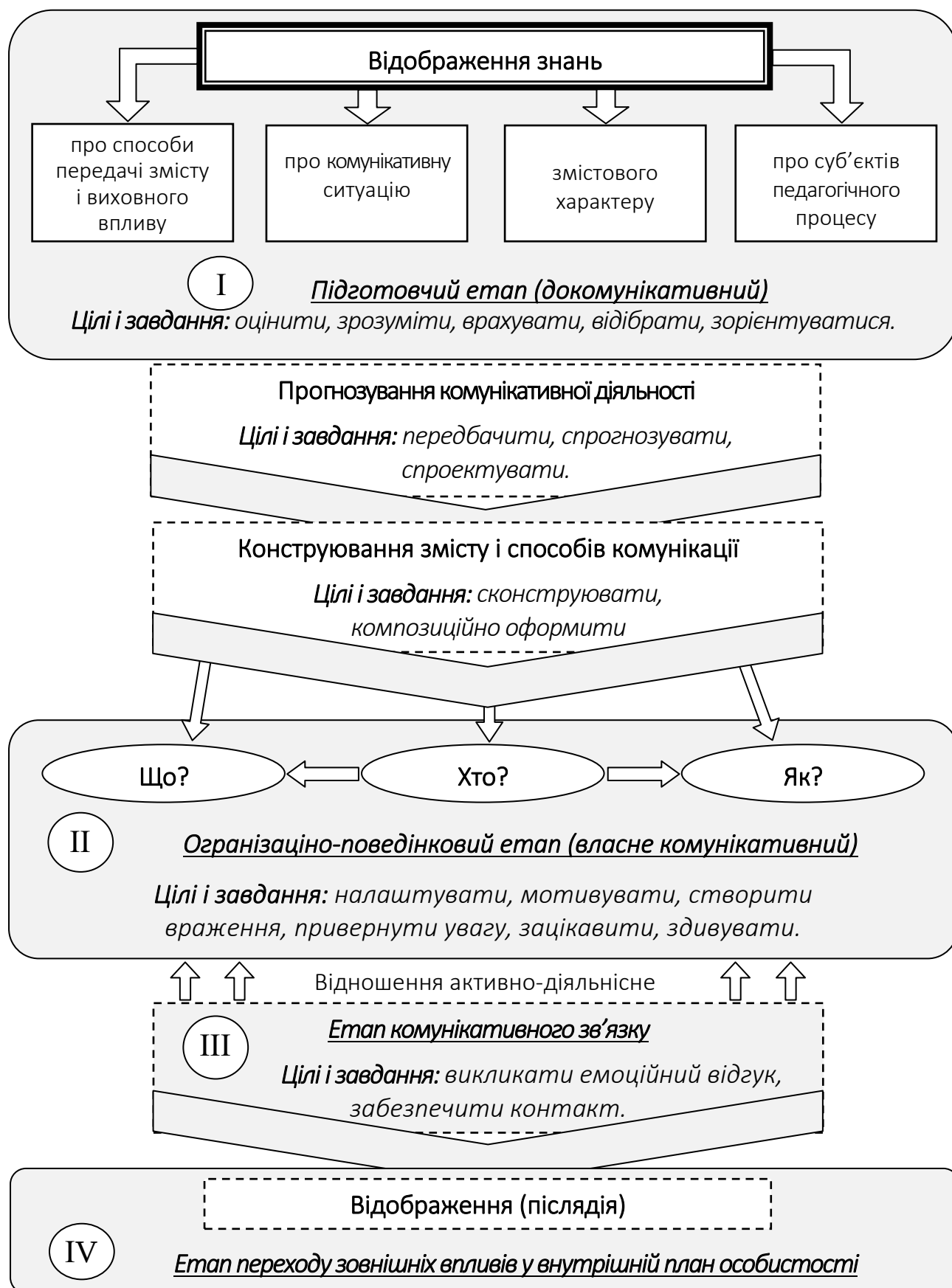

Схема. Е. 3. Схема, що ілюструє етапи комунікативної діяльності педагога та зв'язок між ними

Приклади, пов'язані з умовними позначеннями авторського посібника «Основи виховної діяльності вчителя фізичної культури»

Приклад перший

Уважно ознайомтесь зі сценаріями інноваційних виховних заходів і перегляньте відеоситуації, які додаються до них (див.4.3.1.; 4.3.2). За аналогією спробуйте дібрати відеофрагменти до власного сценарію на одну з таких тем: «Контрасти: нездоровий та здоровий спосіб життя»; «Контрасти: духовність і бездуховність»; «Контрасти: прекрасне і спотворене»; «Краса тіла і краса душі»; «Гіркі плоди шкідливих звичок»; «Бар'єри самовиховання».

Приклад другий

Педагогіка оперує поняттями «виховуваність» та «важковиховуваність». Виховуваність – готовність сприймати виховні впливи, важковиховуваність – несприятливість або активна протидія виховним впливам. Протидія проявляється не лише в недисциплінованості, вона часто набуває форми агресивності, ворожості, впертості, а також відвертої неприязні до вчителів та батьків.

Перегляньте три відеофрагменти (7.1.3.;7.1.4.;7.1.5.), порівняйте їх і спробуйте визначити причину опору виховним впливом у кожному з них. Сформулюйте ці причини і зіставте їх з блоком інформації №2.

Приклад третій

Пропонуємо дискусійні питання для обговорення актуальної проблеми.

- Що таке конформність і коли вона стає небезпечною?
- Коли конформність набуває позитивного смислу?
- Чи погоджуєтесь ви зі словами В.Гете «Дорога, якою іде більшість, – сумнівна»?
- Коли потрібно «пливти проти течії»?
- Як співвідносяться поняття: конформність, дипломатичність, толерантність?
- «Один в полі не воїн» чи «І один в полі воїн»?
- Якщо твоя думка не збігається з загальноприйнятою?
- Як захистити і зберегти власну позицію?

Приклад четвертий

Учитель фізики (студент-практикант) зайшов під час перерви до свого кабінету, щоб підготувати до уроку відповідні прилади. Підійшовши до шафи, помітив двох учнів 11 класу, які розливали вино. Наблизившись до них, щоб зробити зауваження, він почув пропозицію підтримати їхню компанію.

?Як би ви вчинили себе на місці вчителя?

Пролунав дзвінок. У восьмий клас зайшла вчителька біології. Привіталась. Сіла за стіл і розгорнула класний журнал. Раптом відчинилися двері класу, і через

поріг почав рачкувати учень, якого однокласники напередодні звинуватили в тому, що він боягуз. Клас завмер.

?Ваші подальші дії на місці вчительки?

Приклад п'ятий

П'ятикласник погано вчиться і вкотре не виконав домашнього завдання. Іван Семенович докоряє йому: «Олеже, як ти допускаєш, щоб тобі весь час ставили двійки?» Хлопець відповідає: «А я стану великим футболістом і гратиму в зарубіжних клубах. Мені платитимуть там великі гроші без вашої освіти!»

? Як Ви вчините на місці Івана Семеновича?

Варіанти розв'язання

1. Один також мріяв стати відомим футболістом. При цьому дуже боявся щонайменших розумових зусиль. Напруження мозку здавалось йому справою такою ж важкою і неймовірною, як підйом вантажу вагою в тонну голіруч. Він мріє й досі, а діяти не наважується, бо впевненість у життєвих ситуаціях людині дають знання та розум. 2. Так, ти обов'язково станеш великим футболістом. Але мені буде соромно, коли я по телебаченню буду дивитись твоє інтерв'ю і замість змістових відповідей почую самі «туалетні звуки», бо тобі не вистачатиме знань і загального кругозору. Адже шлях до великого футболу треба пройти не тільки ногами. 3. Олеже, я тебе поважаю як майбутнього великого футболіста. Але в твоїх інтересах тренувати не тільки ноги, а й голову. Хіба тобі буде приємно, коли під час матчу футбольний коментатор скаже: «Удар було нанесено тупим предметом, очевидно, головою»? 4. Якщо ти на уроках математики постійно пропускаєш м'яч у свої ворота, то і на футбольному полі не зможеш успішно боротись. 5. Коли за сприятливих умов футболіст не може забити гол, то тут винні не ноги, а голова. Саме вона шукає вихід з найскладніших обставин на футбольному полі. Так що футболісту треба вміти не тільки добре рухатись, а й добре думати. 6. А раптом серйозна травма? Окрім футболу, ти більш нічого робити не навчився, знаннями не оволодів. Руками заробляти гроші вже не можеш, а головою не вмієш. Що далі? 7. А як же ти будеш рахувати свої «великі гроші», якщо в тебе з математики нульовий рівень знань? 8. Так, ти станеш великим футболістом, але домашні завдання все одно потрібно виконувати. Інакше будеш безграмотним, і тебе постійно будуть дурити. Та й шлях до зарубіжних клубів неосвіченому футболістові закритий. 9. Свого часу я також намагався стати професійним футболістом. Рівень, на якому я мріяв грати, був набагато скромніший за твій. Але, на жаль, мені і його не вдалось досягти. І знаєш чому? У мене тоді було замало бажання вчитись, а це завадило вступити до спортивного інституту. Я не зміг розвинути свої здібності. Мою футбольну кар'єру і нездійснені мрії я згадую тепер тільки на футбольному майданчику за школою.

Додаток Ж.1

Окремі (інтригуючі) фрагменти вступної частини авторського посібника «Основи виховної діяльності вчителя фізичної культури», спрямовані на розвиток мотивації до професійного становлення майбутнього вчителя фізичної культури

Шановний читачу! Перш, ніж розпочнеш знайомство зі змістом цього навчального посібника, прочитай, осмисли і «примірай» до себе ці мудрі вислови. Вони є епіграфами його основних тем.

- ✚ У серце увійде лиш те, що йде від серця (*Ж. Руссо*).
- ✚ Краса тіла може привабити істинних прихильників, однак для того, щоб утримати їх, потрібна краса душі (*Ч. Колтон*).
- ✚ Там, де спостерігається криза духовного життя, там спостерігається криза життя в цілому (*Тихон Пеліх*).
- ✚ З допомогою такту можна домогтися успіху навіть у тих випадках, в яких неможливо нічого досягти за допомогою сили (*Леббок*).
- ✚ Все, що досягнуто дресируванням, натиском, насильством, – неміцне, ненадійне (*Я. Корчак*).
- ✚ Я ніколи не погоджусь з твоєю думкою, але я до останнього буду захищати твоє право висловлювати її. Ось вона – справжня демократія! (*Вольтер*).
- ✚ Немає нічого простішого, ніж завоювати любов, і нема нічого складнішого, ніж її утримати (*Арабське прислів'я*).
- ✚ Той, хто не погоджується зі мною, пробуджує у мене не гнів, а увагу: я надаю перевагу тому, хто заперечує мені і тим самим учить мене (*Монтень*).
- ✚ Прекрасні ми, коли пізнаємо самих себе і потворні, коли цього не робимо (*К. Платонов*).
- ✚ Людина до рівня особистості підіймається лиш тоді, коли набуває здатності керувати собою, володіти своїми почуттями і пристрастями (*М. Островський*).
- ✚ Деякі люди все своє життя лише тим займаються, що «починають нове життя». Вони не живуть, а весь час тільки починають жити. Весь час на початку. На початку без продовження. Точніше навіть не на початку, а тільки в думках про початок (*І. Ведін*).
- ✚ «Завтрашня» людина все життя починає жити завтра – і дуже швидко стає «вчорашньою». Здавалось би, як багато ще можна було б встигнути, якби почати не завтра, а сьогодні. Однак час, відведений на життя, невблаганно вичерпується, а життя, виявляється, ще й не починалось (*І. Ведін*).
- ✚ Не розвивати себе в духовному плані – це все одно, що доглядати за

бур'янами, які потім заглушать квіти (П.Святогорець).

✚ Радість від успіхів ближнього є ознакою нашої моральної досконалості.

Передмова

Знання можуть надати людині ваги, однак лише вихованість може додати їй блиску (Честерфілд).

У фільмі «Лише найсильніший» (про тренера одного з популярних видів боротьби) учні чинять вчителю шалений опір. На усі його слова і дії – негативна реакція. Процес навчання вони пригальмовують на самому його початку. Педагог навіть не може «зрушити його з місця». *Що ж гальмує успішність процесу навчання, заважає запустити його, перешкоджає включенню учнів у навчальну діяльність?*

Аналогічна ситуація показана у фільмі «Небезпечні думки». Там учні ще більше нахабніють, оскільки їхній новий педагог – представник слабкої статі. Вони поки що не знають, що ця жінка досягла серйозних успіхів в одному з популярних видів бойових мистецтв – карате. Вона вчителька англійської літератури, а тому їй ще важче завести механізм навчання і зрушити його з місця у класі, де не люблять навчатись. *У чому ж може приховуватись пусковий механізм навчальної діяльності?*

Обоє є прекрасні педагоги – предметники, професіонали у своїй вузькій спеціальності. Але в ситуаціях, які виникли, це не може їх виручити. Однак вже третя зустріч цих педагогів з учнями засвідчить про зародження внутрішньої мотивації до навчання. *У чому ж секрет?* А вся таємниця у тому, що обидва педагоги вже після першої зустрічі збагнули, як заводиться пусковий механізм навчальної діяльності. Вони зрозуміли причину нульового коефіцієнта корисної дії своїх перших педагогічних кроків, орієнтованих безпосередньо лише на навчальну діяльність, спрямовану на ту сферу особистості, яка пов'язана з засвоєнням знань, умінь і навичок.

Залишившись увечері наодинці і проаналізувавши свої дії, вони зрозуміли їхню недоцільність, оскільки пусковим механізмом успішного, внутрішньо мотивованого навчання може бути лише вплив на мотиваційно-ціннісну сферу особистості, тобто виховання у вузькому розумінні. Спочатку виховний вплив на ту сферу, яка включає в себе потреби, погляди, переконання, почуття, а потім навчання. Навчання через виховання, через здійснення виховних впливів.

Дійшовши до такого висновку, обидва педагоги наступну свою зустріч розпочали з неочікуваних для вихованців і досить вдалих і результативних способів виховного впливу. У першому фільмі педагог приголомшив учнів спеціально створеною виховною ситуацією, якою він подолав опір учнів і змінив

їхні переконання, одночасно викликавши до себе довіру, повагу та симпатію. У другому фільмі педагог звернулась до відомих прийомів виховної взаємодії – вдаваної байдужості і залучення до цікавої діяльності, що стало причиною різких змін у ставленні до вчительки і визначальним фактором включення учнів у навчальну діяльність.

Саме *виховні секрети* діяльності педагога, зокрема вчителя фізичної культури, подано в рекомендованому Вам навчальному посібнику «Основи виховної діяльності вчителя фізичної культури», у якому Ви знайдете відповіді на запитання:

- Як забезпечити ефективність виховних впливів?
- Як подолати опір учнів виховним впливом педагога?
- Як можна попередити такий опір та уникнути його?
- Як забезпечити взаємний контакт з учнями?
- Як підтримувати з ними позитивні взаємостосунки?
- Які фактори сприяють становленню авторитету вчителя фізичної культури серед учнів?
- Як уникнути конфліктів?
- Як краще з'ясувати стосунки з учнями після конфлікту?
- Як організувати прихований вплив?
- Як поєднати фізичне виховання з розумовим?
- Як поєднати фізичне виховання з духовним розвитком?
- Як нейтралізувати опір важковиховуваних?
- Як діяти в ситуаціях першого знайомства, коли учні випробовують педагога?
- Як спонукати учнів до самовиховання?
- Як спрямувати у виховне русло природні педагогічні ситуації?
- Як викликати потребу у фізичному самовдосконаленні?
- Як забезпечити знецінення негативної поведінки?

Посібник містить 10 тем, зміст яких відображає основні засади виховної діяльності вчителя фізичної культури, що гармонійно поєднуються з особливостями її практичної реалізації. Без оволодіння основами виховної діяльності вчитель фізичної культури формується як чистий спеціаліст-предметник. А це лише «частина» вчителя, оскільки повноцінний вчитель фізичної культури – це той педагог, який виходить за рамки своєї спеціальності, розширюючи їх за рахунок розширення свого світогляду, важливою складовою якого є психолого-педагогічна компетентність, зокрема у сфері виховання в його широкому та вузькому розумінні.

Варто зацентувати ще на одному досить важливому завданні цього посібника. Отримання атестата про середню освіту засвідчує, що учень оволодів

змістом освіти, тобто про його освіченість. А справжня освіченість – це категорія моральна, оскільки передбачає не лише певну суму знань, але й моральні норми, закони, правила, які, перетворюючись у переконання, регулюють поведінку людини й визначають її внутрішню сутність і спрямованість. Учитель фізичної культури, незважаючи на специфіку своєї дисципліни, також причетний до цього процесу і має зробити свій власний внесок у справу забезпечення освіченості випускника. А успішна реалізація цієї функції залежить від оволодіння вчителем фізичної культури секретами виховного впливу.

Якщо під час вивчення теоретичного курсу педагогіки більшою мірою звертали увагу на оволодіння науково-теоретичними знаннями, які дають відповідь на питання «що?», то цей посібник містить переважно науково-практичні, або, як їх називають у методології науки, *процедурні знання*, що дають відповідь на питання «як?». Інакше кажучи, якщо під час вивчення педагогіки акцент робили на розкритті сутності принципів, методів, прийомів, то в поданому посібнику зацентовано на тому, як їх врахувати, як на них опиратись, як їх застосовувати, як підсилювати їхню дію, як знайти найпродуктивніший і найекономніший спосіб впливу.

Додаток Ж. 2

**Як проблемні педагогічні ситуації допомогли викладачу педагогіки
подолати опір до цієї науки і дати майбутнім учителям поштовх до
особистісно-професійного становлення**
(початок у змісті дисертації, с. 274)

*«Досі я слухав вас. Уважно. Не перебиваючи. Дозвольте і мені тепер висловити свою власну думку. Мені сподобалась ваша відкритість, прямота. Я ціную це в людях. Хтось з великих говорив: «Спіратись можна тільки на те, що чинить опір». Я не сумніваюсь, що ви такі ж сміливі і в присутності викладача, якого я сьогодні замінюю (іронія). Однак ніколи не кваптесь з узагальненнями. Давайте спробуємо подивитись на педагогіку з іншого боку. Не така вона вже й декларативна і мертва, як вам здається. Щоб переконати в цьому, я хотів би поставити вас в умови, коли миттєво потрібно прийняти рішення. Хотів би чути від вас не **що** можна робити, а **як** потрібно діяти. Отож спробуйте знайти вихід.*

Ви, Олеже, уявіть себе батьком дорослого сина, який мало не вкоротив собі віку... Ви, Андрію, поставте себе на місце слідчого, який має схилити людей до свідчення... Ви, Оксано, вже закінчили університет, отримали диплом, потім захистили дисертацію і приходите на першу свою лекцію, скажімо, з новітньої історії, а один студент спить... Ви, Світлано, студентка-практикантка, проводите урок історії, і раптом учень зауважує, що на вашому столі лежить шпаргалка... Даю п'ять хвилин на роздуми, а потім ви маєте запропонувати оптимальний спосіб впливу. Згадайте: педагогіка і є наукою про способи впливу на людину. Спочатку я вислухаю вас, потім запропоную свої моделі можливої поведінки».

Я відчув, як щось змінилося, щойно почав призначати кожному із студентів індивідуальні завдання – дійсно цікаві та життєві. Коли дійшла черга звітувати до Олега, я настільки був здивований його варіантами розв'язання ситуації, що вмить пробачив йому злі репліки щодо Макаренка, доцента Зяблика та педагогіки взагалі. До кінця заняття залишилось кілька хвилин, і я сказав: «Скоро дзвоник. Ми з вами попрощаємось. А чи зустрінемося ще — не знаю. Кращі варіанти запропонував Олег. Кожен з них я хочу оцінити окремою п'ятіркою. Сьогодні у нас була особлива пара. І п'ятірки особливі. Хочу залишити їх у вашому журналі. Немає? Хай староста принесе». В аудиторії стояла тиша. Кілька хвилин мовчки чекали. Я згадав початок заняття. Тепер переді мною сиділи зовсім інші студенти.

Пройшло кілька років. Був червень. Після державних екзаменів я чекав маршрутне таксі. Зупинилась чорна іномарка, клацнули двері, і чоловік, звернувшись по імені та по батькові, запросив мене сідати. У водієві я одразу ж впізнав колишнього студента-історика Олега. Розмова почалась із запізнілого його вибачення. А дорогою ми згадували ту «пару», яка, за його словами, залишила світлий слід не тільки в пам'яті, але й в душі.

Додаток И

Різновиди лекцій з педагогічних дисциплін за способом та характером викладу матеріалу, проведених в межах формувального експерименту

Лекція-бесіда допомагає підтримувати увагу студентів до її змісту заздалегідь продуманою системою запитань, здебільшого *проблемного* характеру, створює сприятливі умови для обміну думками, забезпечує пізнавальну активність студентів; від проблемного викладу відрізняється їх залученням до відповідей на питання, що вимагає від викладача майстерності керування діалогом; проводиться з тих тем, зміст яких частково відомий студентам або близький їх життєвому досвіду (наприклад лекція-бесіда є оптимальною формою для теми «Процес виховання» після вивчення теми «Процес навчання» або «Методи виховання» після ознайомлення з методами навчання).

Лекція з елементами дискусії проводиться з тем, які включають питання дискусійного характеру (наприклад, під час вивчення теми «Виховання і розвиток особистості» виклад матеріалу набуває дискусійного характеру, коли розглядаються питання: «Який фактор розвитку особистості можна вважати провідним?», «Яка теорія розвитку найбільш реально відображає природу цього феномену?»); вони провокують зіткнення думок, пошук аргументів для переконування у правильності висунутої версії, а отже поглиблений аналіз навчальної проблеми); від лекції-бесіди відрізняється тим, що під час її проведення відбувається не просто розмова-діалог, а полемічна бесіда, що спрямовується викладачем на шлях самостійного формулювання правильних висновків з певного дискусійного питання.

Лекція у формі конференції, яку викладач заздалегідь готує з невеликою групою студентів (5-6 осіб), сукупність виступів яких дозволяє всебічно висвітлити проблему; обов'язкова умова такої лекції – доповідачі мають продемонструвати чітку логіку викладу, вільне володіння означеним змістом, методичну компетентність з метою забезпечення інтересу аудиторії і підтримування його впродовж виступу; наприкінці лекції викладач узагальнює,

здійснюючи варіативне повторення найсуттєвіших положень змісту теми, і формулює висновки.

Лекція-брифінг включає коротке (25-30 хв.), узагальнене, максимально інформативне, обов'язково проблемне, зрозуміле, композиційно завершене повідомлення лектора і його відповіді на запитання студентів (35-45 хв.); підготовка до такої форми лекції потребує ретельного відбору змісту з проблемним потенціалом, спрямованим на виникнення у студентів запитань; з цією метою викладач перед своїм повідомленням звертається до аудиторії щодо їх чіткого формулювання.

Лекція у формі круглого столу передбачає рівність викладача і студентів в процесі спеціально організованого їх демократичного спілкування з колективного обговорення певної педагогічної проблеми і потребує попередньої підготовки окремих студентів, яким делегується роль лідерів круглого столу, «спеціалістів з конкретних питань»; викладач виступає в ролі його організатора і ведучого, спрямовуючи спілкування в конструктивне русло.

Лекція, подача змісту якої відбувається способом розв'язування різноманітних тематичних тестів. Така форма лекції задіює всіх без виключення студентів, оскільки кожен отримує набір тестових завдань окремо з кожного питання; тести складаються за чіткою логічною схемою і відображають ключові положення теми, що вивчається; різновиди тестів: 1) закритого характеру, в яких необхідно вибрати правильну відповідь або кілька правильних відповідей – найхарактерніших ознак тих чи інших педагогічних явищ з запропонованих варіантів, 2) тести з альтернативними відповідями, в яких пропонуване твердження необхідно оцінити як точне чи неточне, правильне чи неправильне, 3) завдання на встановлення правильної послідовності етапів певного процесу, операцій, подій тощо, 4) завдання на встановлення відповідностей між двома рядами понять, 5) відкриті тестові завдання, що пропонують закінчити речення; 6) відеотести, що включають проблемний відеофрагмент і 3-4 відповіді, з яких потрібно вибрати правильну, обгрунтувавши вибір; розв'язуючи під керівництвом викладача тести, студенти поетапно

засвоюють тему лекції; в кінці лекції даються по 2-3 контрольних тести з кожного питання, за які студенти отримують бали (на початку лекції викладач попереджає студентів про таку можливість, стимулюючи таким чином їх уважність і пізнавальну активність).

Лекція із попередньо запланованими помилками (змістовими, методологічними тощо), ціль якої – активізувати увагу і стимулювати студентів до постійного контролю за інформацією, що викладається; в кінці лекції проводиться діагностика та аналіз допущених помилок.

Бінарна лекція як різновид викладу матеріалу у формі діалогу двох лекторів (викладача педагогіки і психології; двох викладачів педагогіки, що представляють різні точки зору щодо проблеми, яка розглядається, або різні наукові школи; теоретика і практика; діалогу представників інноваційної та традиційної педагогіки; викладача і студента; уявного діалогу між представником сучасної педагогіки та педагогом-класиком і т. ін.).

Додаток II. 1

Початок лекції з педагогіки, присвяченій національному вихованню

Перед повідомленням теми, викладач розповідає студентам історію з глибоким смислом, що інтригує та спонукає до роздумів про важливість збереження національної пам'яті.

У цвинтаря Ана Беїт була своя історія. Її переказ починається з того, що жуань-жуани нападали на корінних жителів казахських степів і дуже жорстоко вели себе з полоненими воїнами. Особливо з тими, кого залишали у себе в рабстві. Вони знищували пам'ять раба страшними тортурами – накладанням на голову жертви ширі. Як правило, такому катуванню підлягали наймолодші воїни, найздоровіші хлопці, захоплені в боях.

Спочатку їм начисто збрівали голову, ретельно вискрібали до кореня кожному волосину. Паралельно з цим забивали верблюда, виділяючи найтвердішу частину шкіри, і в той час, коли вона ще парувала, надягали на бриті голови полонених хлопців, як накладають пластир. Це і означало надягнути ширі. Той, над ким здійснювали таку процедуру, або вмирав, не витримавши знущань, або втрачав на все життя пам'ять, перетворюючись у манкурта, раба, який не пам'ятав свого минулого.

Після надягання ширі рабів відвозили подалі від людних місць, щоб ніхто не чув їх страждань, і залишали у відкритому полі під палючим сонцем без води і їжі. Неймовірні муки тривали кілька діб. Шкіра, висихаючи, як металевий обруч, стискала голову. А вже через добу починало проростати брите волосся мучеників. Інколи волосини, не знаходячи виходу, знову загинались у шкіру голови, спричиняючи ще більші страждання. Той, хто виживав (1-2 найсильніших) ставав рабом-манкуртом, насильно позбавленим пам'яті, і тому дуже цінним, оскільки готовий був померти за свого господаря. Він, як безсловесна тварина підкорявся лише йому, був абсолютно покірним і безпечним, нездатним до непокори і бунту. Як собака визнавав лише свого господаря. Його вимоги виконував сліпо, старанно, неухильно.

Найстрашніше – знищити в людини пам'ять, зруйнувати розум, вирвати коріння того, що перебуває з людиною до останнього подиху: рідну мову, погляд матері, шум річки, образи людей, серед яких виріс, ім'я дівчини.

Одного разу Нейман-Ана довідалась від купців, що поблизу вони бачили манкурта, ще зовсім молодого, у якого щойно почали пробиватись вуса. Але він не пам'ятав нічого: ні батька, ні матері, ні того, що з ним зробили жуань-жуани. Весь час він тримався за шапку, щільно натягнуту на голову.

Здригнулося серце матері. Вона запаслась їжею та водою і зібралась в дорогу. Коли побачила і впізнала свого сина, кинулась до нього, заридала гірко й страшно: «Сину мій рідний! Я шукаю тебе скрізь! Я твоя мати!». Вона все плакала і плакала, приголомшена горем, сподіваючись, що син впізнає її. Однак син безтямно і байдуже дивився на неї, тримаючись за шапку. Сльози і крик матері не викликали у манкурта і краплі співчуття.

Двічі приїжджали жуань-жуани. Двічі мати ховалась у глибокому яру. Потім вони почали бити манкурта. Він їм казав:

– Вона каже, що вона моя мама.

– Ніяка вона тобі не мама! У тебе немає мами! Ти знаєш, навіщо вона приїжджала? Вона хоче зірвати твою шапку і відпарити голову.

На цих словах манкурт зблід, схопився за шапку і став озиратись навкруги, як звір. Старий жуань-жуан вклав у його руки лук зі стрілами. Коли мати повернулась, вона ще встигла крикнути: «Сину мій! Не стріляй!», відчувши, як стріла увіпнулася їй у лівий бік під руку. То був смертельний постріл(за Ч. Айтматовим).

Інтригуючий початок лекції на тему «Процес виховання»

Викладач розпочинає лекцію з цікавої цитати, яка ефектно з'являється на мультимедійній дошці з пропущеним ключовим словом, замість якого – три крапки: «Знання можуть надати людині ваги, однак лише ... може додати їй блиску» (Честерфілд).

Майбутнім педагогам пропонується шляхом аналізу визначити пропущене слово, послухавши одну історію.

Одному керівнику торгівельної фірми потрібен був молодий хлопець для виконання різних доручень. Він з цього приводу дав рекламу в газету. В призначений час у його прийомній зібралось кілька десятків молодиків, бажаних влаштуватись до його фірми на роботу.

Англічанин викликав їх по черзі до себе в кабінет, проводив бесіду з кожним із них і в результаті без будь-яких вагань зупинився на одному хлопцеві. Присутній при цьому друг керівника був здивований його вибором і запитав: «Чому ви вибрали цього хлопця? Адже у нього не було ні однієї рекомендації, в той час, як у багатьох були гарні рекомендації від солідних людей?»

«Ви помиляєтесь, мій друже, – відповів керівник, – у цього хлопця було багато цінних і достовірних рекомендацій, таких, яких не було в інших. Я перерахую їх.

1) Коли цей хлопець зайшов до кабінету, то він тихо зачинив за собою двері, які інші або взагалі не зачиняли, або гримали ними.

2) Хоч хлопець був одягнений скромно, але весь одяг на ньому був чистий, охайний, чого не вистачало іншим.

3) Волосся у хлопця було підстриженим і причесаним, обличчя і руки абсолютно чистим, нігті на пальцях обрізані.

4) Він залишався стояти до тих пір, доки я не запропонував йому сісти, в той час, як інші самі сідали без запрошення.

5) Коли з мого столу впав папір, він відразу ж підняв його, чого не робили інші.

6) Увійшовши до кабінету, він одразу ж скинув кашкет і тримав його весь час у руці, тоді, як інші клали його мені на стіл.

7) Коли до кабінету увійшла жінка, хлопець негайно встав і запропонував їй свій стілець біля мого стільця.

8) Хлопець сидів на стільці прямо, «не розвалившись», як це робили інші.

9) Він ясно, точно і достатньо голосно відповідав на мої питання, дивлячись мені в обличчя і не говорячи нічого зайвого.

10) Коли я запропонував дати мені його адресу, то він написав її гарним почерком, охайно і без помилок.

– Як бачите, мій друже, – підсумував англічанин, я отримав від цього хлопця цілих десять абсолютно надійних рекомендацій».

Далі студенти роблять висновок про те, що в наведеній ситуації і в цитаті Честерфілда з пропущеним словом мова йде про вихованість. «А вихованість, – продовжує викладач, – є результатом виховання і ключовим поняттям нового розділу педагогіки «Теорія виховання», який ми сьогодні розпочинаємо вивчати».

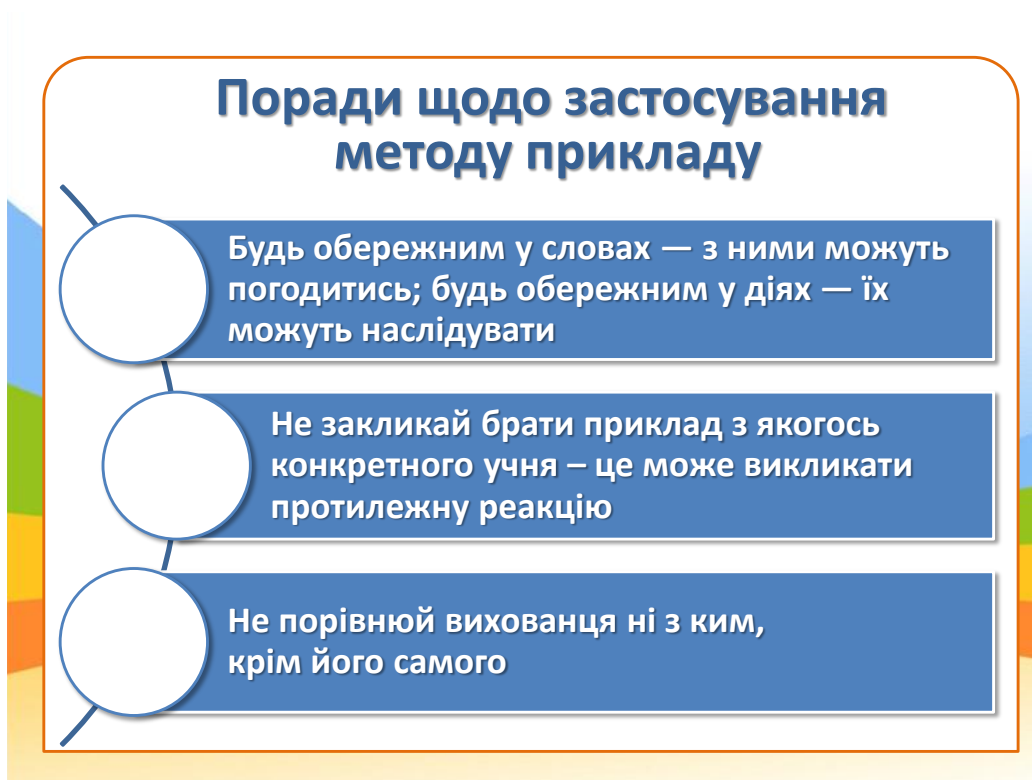
Окремі елементи лекції-презентації з педагогіки як різновиду організаційної форми навчання у вищій школі

Слайд 1. *Взаємозалежність понять, що лежать в основі класифікації методів виховання з позицій структури особистості*

Слайд 2. *Роль прикладу у вихованні школярів*

Слайд 3. Поради вчителю щодо застосування методу прикладу**Слайд 4. Група методів організації діяльності та поведінки учнів**

Завдання до слайду 5. *Визначіть серед названих умов дві найбільш суттєві, що є визначальними у переконуванні*

Ефективність переконування залежить від:

- ставлення до педагога;
- переконливості самого педагога, його компетентності, впевненості;
- переконливості аргументів;
- уникнення повчань, моралізування, нотацій, що викликають протидію;
- бачення зворотної реакції;
- почуття міри;
- емоційність (в міру);
- врахування індивідуальних особливостей вихованців.

Завдання до слайду 6. *Визначіть серед названих вимог дві найменш суттєві*

Метод дискусії (обговорення проблеми, яка передбачає суперечливі точки зору)

Вимоги щодо її організації:

- 1) вибір цікавої проблеми, яка б відповідала інтересам учнів і була для них життєво-значущою;
- 2) інтригуючий початок дискусії, який би забезпечив інтерес до обговорення проблеми та активність вихованців;
- 3) заздалегідь продумана логічна система питань та їх чітке формулювання;
- 4) надання вихованцям можливості вільно висловлювати свої думки;
- 5) уникнення демагогії;
- 6) використання прийомів емоційного стимулювання;
- 7) кінцівка диспуту також має бути продумана з точки зору його післядії.

Завдання до слайду 7. Розташуйте представлені на слайді умови в порядку їх значущості (від найменш до найбільш істотної)

Самопрезентація може бути успішною при таких умовах:

- неформальний підхід до виконання педагогом своїх обов'язків;
- професіоналізм педагога у поєднанні з його внутрішньою культурою;
- наявність у педагога власної позиції та прояв індивідуальності;
- єдність між словами і вчинками;
- вміння спілкуватись на рівних при розумній дистанції;
- стриманість, тактовність та вміння володіти собою;
- почуття гумору (розумного та доречного).

Завдання до слайду 8. Визначіть найбільш і найменш суттєве правило покарання

Правила покарання:

- не можна карати, не вияснивши причин та мотивів негативного вчинку вихованця;
- покарання не повинно принижувати гідність вихованця;
- покарання буде мати позитивний вплив лише при доброзичливому ставленні до вихованця;
- покарання повинно бути справедливим (адекватним вчинку вихованця);
- не можна карати зразу ж після фізичної або душевної травми;
- не можна карати в роздратованому стані;
- караючи, не зачіпайте особистості, а оцінюйте лише вчинки і дії вихованця;
- не можна карати працею;
- краще, якщо покарання застосовується наодинці, а заохочення при всіх.

Завдання до слайду 9. Поясніть, чому із зміною вікових періодів змінюються стратегії виховання. Знайдіть допущену в малюнку логічну помилку

Загальна стратегія виховання

Директивне виховання 	Виховання-сприяння 		
	Маніпулятивне виховання		Позиція невтручання

Запитання до слайду 10. Який з факторів розвитку особистості є, на Ваш погляд, визначальним? Обґрунтуйте свою позицію.

Початок першої лекції з методики виховної роботи для студентів факультету іноземних мов

Щоб підкреслити значення дисципліни, яку ми сьогодні розпочинаємо вивчати, хочу звернутись до реального прикладу з життя однієї вчительки англійської мови. Назвемо її Вікторія Сергіївна. Під час уроку один з учнів-мажорів намагався образити її, робив недвозначні натяки на її скромний, недорогий одяг, заявляв, що йому взагалі нічого вчити не потрібно – батько все купить. Учителька не залишила це поза увагою і приділила цьому інциденту кілька хвилин уроку, давши моральний урок всьому класові. Без будь-якого роздратування, повчань та образ, просто і стримано вона звернулася до класу: «Зараз ви – просто діти своїх батьків. І те, в що ви сьогодні одягнені, які дорогі телефони і інші іграшки у вас є, що ви їсте, де відпочиваєте, на яких машинах їздите, – це не ваша заслуга, а заслуга ваших батьків. Впевнена, кожен з ваших батьків може розповісти свою історію «Як я став успішним» і те, як багато в цій історії було проблем і складнощів. А що ж робите ви? Ви вихваляєтесь і гордитесь тим, до чого, за великим рахунком, маєте дуже віддалене відношення, і то лише в якості «користувача». Хвалитись чужими успіхами, м'яко кажучи, непристойно. І ображати інших, вести себе зверхньо, будучи ніким, – дурний смак. Критика і зауваження від достойної, шанованої людини – це інша справа. Можливо, колись ви самі станете КИМОСЬ, а не просто закінчите платний, дорогий і навіть дуже престижний університет (це теж буде не ваша заслуга). Тоді, коли ви реалізуєтесь у своїй професії чи в бізнесі, і вам буде що розповісти в своїй історії успіху, от тоді і поговоримо. А якщо вам і тоді буде здаватися, що ваш вчителька англійського мови не так одягнена, не вашого кола і рівня, я обов'язково вислухаю всі критичні зауваження від шанованої людини.

Додаток К. 1

**Ефективний прийом забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії в системі
«Викладач – студент» (з власного досвіду роботи)**

Під час лекції з теми «Самовиховання» помітив, що один студент відволікає інших і сміється. Розповідав про щось серйозне, і це вимагало відповідної серйозної реакції. Всі уважно слухали. Відчувався емоційний відгук аудиторії. Стояла тиша. Я зробив паузу і зупинив погляд на обличчі цього студента. На деякий час він припинив сміх, але невдовзі знову почав відволікати своїх сусідів, сміючись. Тоді я попросив його піднятися, не стримав негативних емоцій і вигнав з аудиторії, принизивши перед усім курсом.

Студентам був наочно продемонстрований антипедагогічний прийом, поєднаний з безтактністю викладача, який досі постійно акцентував увагу на необхідності дотримання принципів безумовного позитивного ставлення до особистості вихованця, поєднання поваги з вимогливістю. Враз своїми діями викладач перекреслив ті педагогічні цінності, які постійно декларував студентам.

Наступного дня студент прийшов на кафедру просити вибачення: через кілька тижнів на нього чекав екзамен. Але за зовнішньою ознакою «Простіть мене» приховувалася озлобленість і ненависть.

Усвідомленість моєї педагогічно недоцільної поведінки посилилася. В хлопця було гостре почуття власної гідності, і я враз відчув те, що він приховував: «Я ніколи не забуду, як ви мене принизили перед усім потоком. Моя озлобленість не пройшла. Я вам не простив».

Остання пара з педагогіки виходила за рамки традиційних. Це був калейдоскоп яскравих миттєвостей, які ми пережили зі студентами протягом усього процесу вивчення педагогіки (ситуації, цитати, події, відеофрагменти тощо).

Це було не звичайне повторення, а відновлення на новому емоційному рівні пережитих подій і миттєвостей.

Серед них я згадав і таке: «26 жовтня... Четвер... Лекція на особливо серйозну тему «Самовиховання» ...Я вигнав з лекції Толю Ч».

Студент здригнувся. А я до нього з такими словами: «Анатолію! Те, що я зараз скажу, не сприймай як слабкість. Слабкі і непорядні люди, навпаки, мстять. Сильні люди – великодушні. Якщо вони були не праві, то вони знаходять у собі сили попросити вибачення. Саме це я хочу зараз зробити. Прости мене за те, що я тоді принизив тебе, а студентам продемонстрував спосіб впливу, який сам засуджую. Але, Толю, на такій серйозній лекції так несерйозно...» Цю фразу я не встиг завершити. Її завершив сам Анатолій коротким і тихим «Простіть». Це вже був інший студент. В його очах я побачив замість недавньої озлобленості тепло і вдячність.

На екзамені Анатолій відповідав набагато краще, ніж я очікував. Упевнений, якби не було цієї ситуації, його відповідь була б, як завжди, досить посередньою. А через рік державний екзамен з педагогіки він склав на «відмінно».

Ефективний прийом організації успіху у навчанні (з власного досвіду)

На семінарах з педагогіки став помічати, що Денис, відповідаючи на питання, починає хвилюватися, робить велику паузу, після якої йому буває важко продовжити відповідь. Я відчував, що хлопець готується до занять, однак не знав, як допомогти йому бути впевненим. Група, в якій вчився Денис, була сильною, і йому, як майстру спорту з боксу, хотілося також бути на рівні з іншими не тільки в спорті, а й у навчанні.

Допоміг мені в цьому один прийом педагогічного впливу, сутність якого з тих пір я навмисно не розкриваю студентам на лекції, а свідомо приховую, щоб у разі необхідності знову використати можливості його ефективного впливу.

Одного разу я попросив Дениса, який покидав аудиторію останнім, залишитися і сказав йому: «Денисе, я впевнений, що ти вмієш берегти таємниці. Те, що я хочу тобі зараз запропонувати, має залишитися між нами». Заінтригований, Денис слухав уважно продовження моєї пропозиції. Я розкрив перед ним план наступного семінару, вибрав одне із питань і запропонував: «Ти знаєш, що я не часто звертаюсь до списку. Наступного разу перші два питання я опитуватиму за бажанням. А тебе викличу за списком. Ти маєш усіх здивувати своєю впевненою, логічною та глибокою відповіддю, ведучи себе так, щоб ніхто про нашу домовленість не здогадався. Це має бути зразкова усна відповідь. Якщо чогось не розумітимеш, підійди і запитай мене». Денисові дуже сподобалась моя ідея.

На семінарі після обговорення перших двох питань за бажанням я сказав, що хочу перевірити, чи всі готувались до семінару, і глянув у журнал. Називаю нібито випадковий номер, той, який заздалегідь зафіксував у пам'яті. Виходить Денис. Усі в очікуванні його звичайної посередньої відповіді. Денис на диво відповідає чітко, повно, впевнено, логічно. Студенти приголомшені, такого ніколи не було. Що трапилось? Про хитрість прихованого впливу, ніхто не здогадався. Денис окрилений першою перемогою над своєю невпевненістю і хвилюванням.

Дивлюся на обличчя найсильніших студентів, у яких читаю прихований підтекст: «Невже Денис перевершив мене? Не може цього бути! Треба і мені постаратися наступного разу».

На наступному семінарі помічаю, що ситуація успіху, яка була спеціально створена для Дениса, дає свої плоди: Денис став упевненішим у собі, а рівень підготовки окремих студентів зріс.

Додаток К. 3

Приклад спрямування конфлікту педагога з учнями у конструктивне русло з метою відновлення зруйнованого взаємного контакту (ситуація з досвіду роботи автора в школі)

Після закінчення педагогічного університету мені запропонували посаду завуча середньої школи з особливим педагогічним колективом, в якому кожний п'ятий вчитель колись був директором.

Особливо виділявся Григорій Никифорович — останній «колишній», якому ще й досі хотілося зберегти директорські права. Його «виховні монологи», звернені до «надто самостійних» учнів, дуже часто ставали тим батоном, що, за словами В. О. Сухомлинського, «торкаючись ніжного тіла, обпікає, залишаючи на все життя грубі рубці». Але одного разу лідер десятикласників Сашко не витримав чергової образи та сміливо захистив свою гідність. Мене тішив цей вчинок.

У напівпорожній учительській я мирно розмовляв з теперішнім директором школи. Раптом різко відчинились двері, і розлючений Григорій Никифорович заштовхнув Сашка до кімнати.

Директор, звичайно ж, став на захист свого попередника, і вони обидва дивляться на мене: мовляв, твоя черга «вчитувати» Сашка. Якщо я це зроблю, я зраджу себе і свого учня, зруйную так нелегко встановлений контакт із лідером класу. До речі, саме в цьому класі мій наступний урок.

...Пригадую, у виставі за повістю Б. Васильєва «Завтра була війна» обвинувачкою ні в чому не винного учня була завуч школи Валентина Андронівна (Валєндра), а директор мав виголосити виховний монолог. Актор А. Болтнєв, що грав директора, перед тим, як почати говорити, непомітно для Валєндри показав учневі піднятий вгору великий палець (мовляв, молодець!) і підморгнув, тобто підтримав і підбадьорив хлопця, а потім заходився докоряти йому для годиться. Учень дивився на директора-однодумця з розумінням, очі його сяяли.

А я тоді не захистив Сашка, не виявив сміливості. Його погляд, спрямований на мене, був злий, сповнений ненависті.

Коли я почав урок у Сашковому класі, на мої питання ніхто не відповідав. Наступного дня у класі так само стояла нестерпна тиша. Десятикласники не могли пробачити мені відсутність мужності, яку б я мав проявити «не на словах, а на ділі», як вони потім писали.

Що ж робити? Чекати, що все налагодиться само собою? За небажання відповідати всіх карати незадовільною оцінкою? Поговорити з Сашком наодинці, щоб «повернув» мені клас?

Моя мета полягає в тому, щоб повернути собі повагу учнів і відновити нормальні стосунки з ними. Отже, я йду до класу, який оголосив мені бойкот, і пересвідчуюся, що мовчанка триває...

І раптом, цілком несподівано для себе, я вирішив звернутися по допомогу — щиро, від душі. Я вибачився, що маю вийти на кілька хвилин, пішов до учительської, взяв тридцять чистих аркушів паперу і повернувся до класу:

— Шановні, я прийшов зараз зовсім з іншими намірами і темою уроку. Дуже шкодую, що мій вчинок, вірніше його відсутність, зруйнувала наші стосунки. Я не хочу повторити цю помилку. Напишіть, будь ласка, на цих чистих аркушах фразу: «Якби вчителем був я і опинився у подібній ситуації, я б...» Це є тема нашого сьогоднішнього уроку-роздуму. Ваша порада для мене надзвичайно важлива. А якщо комусь важко подолати бар'єр недовіри до мене, можете просто посидіти, подумати. З'явиться бажання — тоді писатимете. Такий самий чистий аркуш я візьму й для себе, буду разом з вами аналізувати те, що сталося.

На початку наступного уроку без будь-яких коментарів я зачитав уривки з письмових роздумів десятикласників. Певен: таких порад не зміг би дати жодний методичний посібник. Учні самі допомогли зняти з наших стосунків наліт іржі.

Додаток Л. 1

**Форми завдань, що активізують пізнавальну діяльність студентів, для
опитування на практичних заняттях з педагогіки**

1. Викликаються два студенти. Наприклад, один пише на одній половині дошки етапи виховання, використовуючи лише опорні слова, другий – критерії вихованості. Завдання рівноцінні.

Зразок відповіді. *Етапи виховання*: 1) засвоєння; 2) внутрішнє прийняття; 3) перехід у переконання; 4) формування спрямованості. *Критерії вихованості*: 1) зовнішні (дії, вчинки); 2) внутрішні (моральні цінності); 3) ставлення; 4) зовнішній вигляд.

2. Замість трьох крапок вставити опорні слова, сутність яких відображала б закономірності виховання: *Результативність виховання залежить від: 1)...* ...; 2)... ...; 3)... ...; 4)... ...

Зразок відповіді: 1) ставлення до вихователя; 2) організації спілкування; 3) узгодженості вимог; 4) активності його суб'єктів.

3. Два студенти по черзі називають певні поняття (наприклад, принципи навчання). Якщо студент назвав правильно – ставиться «+», якщо назвав неправильно або не назвав, ставиться «-».

4. Викладач заходить в аудиторію і одразу несподівано дає запитання з теми заняття, які потребують коротких відповідей.

5. На попередньому занятті студентам повідомляється про конкурс на кращу презентацію наукових понять, що входять до змісту наступного заняття (принципів, методів, концепцій тощо). Викладач обов'язково знайомить з критеріями оцінювання презентацій: чітке та правильне розкриття сутності поняття; вдала ілюстрованість (приклади, афоризми, відеоситуації, метафори, ситуації з практики або з художньої літератури тощо); лаконічність; впевненість; виразність мовлення; здатність викликати інтерес та забезпечити контакт з аудиторією.

6. Підготувати відповідь у формі подорожі, наприклад, країною концепцій виховання або психологічних теорій розвитку особистості, методів виховання, образно розкривши сутність понять.

7. Логічно завершити таблицю на узагальнення та систематизацію знань з теми чи розділу.

8. Наповнити таблицю, спрямовану на узагальнення та систематизацію знань, відповідним змістом.

9. Розкрити (усно або письмово) педагогічний зміст цитати чи афоризму з теми практичного заняття.

10. Дати поради від імені певного педагога-новатора (Є. Ільїна, Ш Амонашвілі, В. Шаталова): наприклад, як забезпечити пізнавальну активність учнів на уроці (п'ять порад), дотримуючись таких критеріїв: спрямованість на результат, стислість, лаконічність у формулюванні.

11. Письмове опитування, яке передбачає взаємоперевірку на основі чітко визначених критеріїв.

12. У кінці практичного заняття викладач звертається до студентів (вибірково) з запитанням: що було не зрозуміло і стало зрозуміло в процесі заняття?

13. Завдання студентам напередодні практичного заняття: уявіть, що у вас є заповітна записна книжка, куди ви записуєте надзвичайно важливі для вас думки, афоризми. Випишіть до наступного заняття п'ять цікавих думок, афоризмів, крилатих фраз, що відображають зміст практичного заняття (наприклад, з теми «Сутність процесу виховання» або «Вчитель як організатор педагогічного процесу»), скориставшись додатковою літературою.

14. Написати педагогічну казку, героями якої були б, наприклад, принципи виховання або методи навчання, відобразивши метафорично їх сутність. Або написати педагогічну казку, героями якої виступають основні поняття, наприклад, теорії виховання: психологічні механізми, закономірності, принципи, методи, прийоми виховання (після вивчення відповідного розділу педагогіки). Обов'язкова умова: образно передати їх сутність і показати взаємозалежність між ними.

15. На практичному занятті студентам дається десять суджень з теми заняття, в яких загалом допущено дев'ять помилок (може бути, наприклад, три помилки в одному судженні). Завдання: хто швидше знайде і виправить помилки (усно, письмово).

16. Інколи на занятті необхідно акцентувати увагу на певних важливих положеннях, однак обмежені часові рамки цього не дозволяють зробити. Щоб звільнити час для такої роботи і поставити бали, викладач звертається до студентів: «Хто відчуває себе готовим на «5»? на «4»? на «3»? Спасибі. Я вам поставлю ці бали, оскільки нам необхідно з'ясувати сутність досить важливих положень. На наступному занятті буде короткий тест, який виявить об'єктивність самооцінки. Бали за тест поставлю поряд з балами самооцінки. Ви мене приємно здивуєте лише тоді, коли бал за тести буде вищий за поставлений вами бал».

17. Існують унікальні, оригінальні та цікаві довідники точних наук, складені зі шпаргалок студентів, які відрізняються не лише лаконічністю, а й оригінальними схемами та таблицями. З огляду на це студенти отримують аналогічне завдання: підготувати з теми практичного заняття шпаргалку. На занятті проводиться конкурс шпаргалок, які оцінюються за критеріями: а) повнота змісту; б) вміння визначити ключові моменти; в) логічний зв'язок між окремими компонентами; г) лаконічність; д) мовна грамотність.

18. Щоб не знизити коефіцієнт корисної дії важливого практичного заняття, викликавши непідготовлених до нього студентів, викладач на початку заняття пропонує студентам так званий «лист захисту». В нього на перерві перед заняттям кожен непідготовлений студент може вписати своє прізвище без пояснення причин і бути впевненим, що його сьогодні не запитають. Це звільняє непідготовлених студентів від напруження і страху та допомагає сконцентрувати їхню увагу на змісті заняття. Однак викладач попереджає, що такий лист на наступному занятті не працює.

19. На практичному занятті викладач попереджає, що перекличку буде робити в кінці заняття і що студент може отримати «Н» або «0», якщо був присутній на парі, але не відповідав, не проявляв активності. Одночасно в процесі переклички викладач виставляє бали за активність студентів. Така форма дозволяє оцінити всіх студентів, нікого не пропустивши.

**Різновиди завдань для практичних занять з окремих тем навчальної дисципліни
«Педагогіка»**

1. Складіть по два-три тести кожного виду з теми: «Вчитель як організатор освітнього процесу», дотримуючись вимог до моделювання тестових завдань і орієнтуючись на зразки, представлені у навчальному посібнику Каплінського В. В. («Загальнопедагогічна підготовка до курсового та комплексного державного екзамену (осв.-квал. рівень «бакалавр»)). Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. с.74-92):

- тести на вибір правильної відповіді з кількох запропонованих;
- тести з пропуском;
- тести з альтернативними відповідями: «так», «ні»;
- тестові завдання на встановлення відповідності між елементами двох списків;
- тести, що вимагають самостійного формулювання короткої відповіді;
- тести на відновлення правильної послідовності.

2. Виконайте тестові завдання з теми: «Вчитель як організатор освітнього процесу».

1. Які педагогічні здібності педагога проявляються в уміннях забезпечити контакт з учнями, підтримати його, попередити конфлікт, з'ясувати стосунки після конфлікту:

а) організаторські; б) комунікативні; в) перцептивні; г) дидактичні.

2. Що, на вашу думку, є основою авторитету педагога:

а) високий професійний рівень педагога, ерудиція та високий рівень його внутрішньої культури в поєднанні з вимогливістю та повагою до учнів;
б) максимальний прояв педагогом своєї індивідуальності та наявність власної позиції.

3. Перцептивні здібності педагога проявляються в уміннях:

а) ясно і чітко виражати свої думки та почуття за допомогою мови, міміки і пантоміміки; б) знаходити правильний підхід до учнів, встановлювати з ними педагогічно доцільні стосунки, дотримуватись педагогічного такту, формувати в класі сприятливий психологічний мікроклімат; в) розуміти внутрішній світ вихованців, бути психологічно спостережливими, «читати на обличчі» внутрішні стани.

4. Заповніть пропуски. Якщо педагог не розвиватиме «.....» здібностей, він не відчуває себе в класі господарем через свою безвольність, в'ялість, безпринципність, невпевнений тон і безпомічні інтонації.

5. Про які педагогічні здібності йдеться в описаному прикладі?

А. С. Макаренко якось зазначив: «Моє око на той час було вже достатньо треноване, і я міг з першого погляду, за зовнішніми ознаками, за невловимими гримасами фізіономії, за голосом, за ознаками ходи, за запахом, майже безпомилково визначити, яка продукція може вийти в окремому випадку з цієї сировини».

6. *Допишіть інформацію.* Комунікативні здібності педагога простежуються в таких уміннях:

7. *Допишіть інформацію.* Перцептивні здібності педагога простежуються в уміннях:

8. *Допишіть речення.* Організаторські здібності педагога спрямовані на:

9. *Характеристикою яких здібностей педагога є його зіркість, проникливість у внутрішній світ учня, духовне бачення?*

10. *Які здібності допомагають педагогу здогадатись, про що учень, або учні мовчать?*

11. *Які здібності, за словами А. С. Макаренка, проявляються в умінні сказати так, щоб учні у вашому слові відчували вашу волю?*

12. *Які здібності допомагають педагогу за впертістю і колічистію учня бачити його незахищеність, невпевненість, ранимість, «мовчазний поклик про допомогу» (Є. Ільїн) або бажання звернути на себе увагу?*

13. *Про наявність яких педагогічних здібностей учителя свідчить така його характеристика учнями: «Наш учитель ніколи не кричить. А коли спокійним, тихим голосом дає розпорядження, то навіть не виникає думки, що його вимога не буде виконана. Незрозуміло, завдяки яким здібностям він так сильно впливає на нас?»*

14. *Про відсутність яких здібностей учителя свідчить така його самооцінка: «Коли я даю розпорядження, у мене виникає відчуття мого власного безсилля, яке, очевидно, і відчувається в моєму невпевненому тоні (що з того, що я дав розпорядження, все одно воно не буде виконаним)»?*

15. *Сформулюйте стислу відповідь.* При формуванні професійних здібностей педагога діє закон компенсації: недостатній рівень розвитку одних здібностей може компенсуватися більш високим рівнем розвитку інших. А розвитком яких здібностей може бути компенсовано низький професійний рівень та слабкі знання вчителя з тієї навчальної дисципліни, якої він викладає?

3. Уважно прочитайте педагогічну ситуацію першої зустрічі молодого педагога з учнями і визначте, які педагогічні здібності допомогли педагогові створити сприятливі умови для проведення уроку і забезпечити успішність подальшої діяльності.

Мені було двадцять років, коли я отримав призначення на роботу. Прийшовши до вказаної мені школи запитав директора... «А Ви знаєте, – сказав директор, – що в нас є діти, яких ще нікому досі не вдалося приборкати? Це сорок організованих і озброєних чортенят. У них і отаман є. Його звати Гверескі. Останній учитель, старий і поважний, вийшов учора з їхнього класу зі слізьми на очах і попросив перевести його до іншого класу...» Директор із сумнівом глянув на мене і пробурмотів: «Якби у Вас хоч вуса були ...». «Вуса в мене ще й не пробивались», – відповів я. «Ходімо... – сказав директор, зупинившись перед дверима 5-В класу. – Вам сюди». Було б помилкою сказати, що там лунав гамір: звідти чулись крики, клацання свинцевих кульок по дошці, постріли з іграшкових пістолетів, співи, рипіння парт... «Я думаю, вони будують барикади», – сказав директор. Потім, міцно потиснувши мені руку, пішов, напевне, щоб не бачити подальшого. Я залишився сам перед дверима 5-В. Якби я не мріяв увесь рік про роботу в школі, якби моя сім'я не страждала від злиднів, я, можливо, тихенько пішов би. І досі, мабуть, 5-В клас школи імені Данте Аліг'єрі сподівався б на свого приборкувача. Але мої батьки та брати з ложками і виделками нетерпляче чекали, коли я наповню їхні порожні миски. Тому я відчинив двері і зайшов. У класі настала раптова тиша. Я скористався цим, щоб зачинити двері та піднятися на кафедру. Сівши на свої місця, здивовані тим, що я такий молодий, не знаючи ще, учень я чи вчитель, 40 хлопчаків суворо дивились на мене.

У класі панувала тиша, що передує битві. Я стиснув кулаки і, зробивши зусилля над собою, примусив себе мовчати: одне-єдине слово могло все зруйнувати. Зараз я мушу чекати, а не пришивидишувати перебіг подій. Діти дивились на мене, а я так само на них, як приборкувач дивиться на левів. І раптом я зрозумів, що їхнім ватажком, цим Гверескі, про якого говорив директор, був ось цей худенький хлопчина зі стриженою головою і маленькими гострими очима, що сидів у першому ряду. Він перекидав з руки в руку апельсин і уважно дивився на мене. Було цілком зрозуміло, що у нього абсолютно не було жодного бажання їсти цей чудовий плід.

Вирішальний момент настав. Гверескі голосно гукнув, стиснув апельсин у правій руці, відкинувся назад і метнув його. Я злегка відхилив голову, і апельсин розбився об стіну позаду мене... Це було, певно, вперше, коли Гверескі зазнав поразки у метанні апельсинів. А я аніскілечки не був наляканий. Я навіть не нахилився, а тільки трохи відхилив голову — рівно настільки, наскільки було треба. Але це був ще не кінець. Розлючений Гверескі встав і прицілювся в мене зі своєї рогачки з червоної гуми, зарядженої кулькою з пожованого паперу. Це був сигнал: майже одночасно всі інші 39 хлопчаків встали і також прицілюлись в мене зі своїх рогачок...

Настала напружена тиша. Гілки дерев м'яко хилились до вікон. Раптом

почулось дзижчання, через тишу в класі воно здалось особливо голосним, – у вікно влетіла велика муха. Ця муха була моїм рятунком. Я побачив, що Гверескі одним оком вперто дивиться на мене, а другим шукає муху. Інші робили те саме. І я зрозумів, яка боротьба відбувалась зараз в їхніх серцях: учитель чи муха? Надто сильно виливає вигляд мухи на хлопчаків молодших класів. Я чудово розумів усю привабливість цієї комахи: я ж сам недавно закінчив навчання, і тому теж не міг зберігати спокій, розглядаючи її. Раптом я запитав: «Гверескі, (хлопчик здивувався, що я знаю його ім'я) ти міг би вбити цю муху одним пострілом?». «О, це моя професія», – з посмішкою відповів Гверескі. Класом пробіг шепіт. Рогачки, спрямовані на мене, опустилися. Всі перевели погляд на Гверескі, який вийшов з-за парти і прицілився в муху. Дзень... – паперова кулька вдарила об лампочку, а муха продовжувала дзижчати, як літак. «Дай мені рогачку», – сказав я. Узявши шматок паперу і зробивши з нього кульку, я прицілився в муху. Мій рятунок, весь мій майбутній престиж цілковито залежали від цього пострілу. Я не поспішав. «Згадай, – сказав я собі, – коли ти був школярем, ніхто не міг перевірити тебе в мистецтві вбивати мух».

Потім я впевнено натягнув гуму – дзижчання раптом припинилося і мертва муха впала до моїх ніг. «Рогачка Гверескі, – сказав я, одразу ж повертаючись до кафедри і показуючи червону гуму, – тут у мене в руках. Тепер я чекаю на всі інші».

У класі здійснювся гамір. Але він означав швидше захопленість, аніж ворожість, І один за одним, схиливши голови, хлопці підходили до кафедри. Невдовзі в мене в руках опинилось сорок зібраних до купи рогачок. Я не демонстрував дітям своєї радості з приводу перемоги. Дуже спокійно, наче нічого не трапилось, я сказав: «Почнемо з дієслова. Гверескі, до дошки, – я дав йому крейду. – Я їду, ти їдеш, він їде... І так до найскладнішої відміни».

Решта учнів старанно переписувала собі в зошити те, що переможений і упокорений Гверескі писав на дошці. А директор, вирішивши, очевидно, що сорок демонів давно вже зв'язали мене і заткнули мені рота, увійшов посеред уроку в клас, і як мені здалося, ледве втримався, щоб не закричати від здивування (Каплінський В. В. 100 складних ситуацій на уроках та поза уроками: шукаємо рішення. Навчальний посібник для майбутніх учителів. Київ: Центр навчальної літератури, 2017. с. 62-65).

2. Сформулюйте і впишіть у таблицю по 4 характерних ознаки стилів педагогічного спілкування.

Авторитарний	Демократичний	Ліберальний
—	—	—
—	—	—
—	—	—
—	—	—

3. Коротко сформулюйте і впишіть у таблицю 3 педагогічні ідеї педагогів-новаторів.

Ідеї П. О. Амонашвілі	Ідеї В. Ф. Шаталова
—	—
—	—
—	—

4. Заповніть схему.

Спільне між навчанням та вихованням	Особливості виховання у вузькому розумінні
—	—
—	—
—	—
—	—
—	—

5. Впишіть по 3 найхарактерніших ознаки концепцій виховання.

Директивна	Прихована	Сприяння
1)	1)	1)
2)	2)	2)
3)	3)	3)

6. Складіть серію запитань (3-4), у тому числі проблемного характеру, які Вам можуть бути задані під час державної атестації членами комісії з теми практичного заняття.

7. Перегляньте відеоситуації на DVD диску, який додається до навчально-методичних матеріалів з теми заняття, і проаналізуйте їх, дотримуючись такої послідовності кроків:

- 1) визначіть проблему, відображену у відеоситуації;
- 2) знайдіть алгоритм, який відповідає їй у посібнику Каплінського В. В. «Навчально-методичні матеріали до державного кваліфікаційного екзамену (освітньо-кваліфікаційний рівень «спеціаліст»)). Вінниця, 2010. § 2;
- 3) здійсніть аналіз відеоситуації за відповідним алгоритмом;
- 4) якщо ситуація містить проблему, алгоритм аналізу якої відсутній у §2, спробуйте проаналізувати ситуацію за власним алгоритмом, орієнтуючись на зразки тих дев'яти алгоритмів, які запропоновано.

8. Проаналізуйте ситуації з посібника. Каплінського В. В «100 складних ситуацій на уроках та поза уроками: шукаємо рішення» (Київ: Центр навчальної літератури, 2017) за відповідними алгоритмами: ситуацію №1 за алгоритмом №6; ситуацію № 41 за алгоритмом №1; ситуацію №100 за алгоритмом №2; ситуацію №98 за алгоритмом №8; ситуацію № 99 за алгоритмом №9; ситуацію №42 за алгоритмом №3; ситуацію №9 за алгоритмом №4; ситуацію № 96 за алгоритмом №5 (алгоритми аналізу відео ситуацій подано у посібнику Каплінського В. В. «Навчально-методичні матеріали до державного кваліфікаційного екзамену (освітньо-кваліфікаційний рівень «спеціаліст»)). Вінниця, 2010. § 2 .

9. Знайдіть судження, в яких допущені помилки і виправте їх.

- Вчені, які стоять на позиціях соціогенетичних теорій розвитку особистості вважають, що розвиток відбувається шляхом взаємодії соціального та біологічного.
- Почуття обов'язку, почуття відповідальності є внутрішніми мотивами пізнавальної діяльності.
- Почуття власної гідності є зовнішнім мотивом пізнавальної діяльності.
- Рівень навички визначається автоматизмом дії або системи дій, рівень уміння – рівнем участі свідомості у виконанні дій.
- Принцип доступності навчання означає, що навчальні завдання повинні дещо перевищувати рівень пізнавальних можливостей школярів, спонукаючи їх до напруження пізнавальних сил, подолання посильних труднощів.
- Під час формування досвіду творчої діяльності як компоненту змісту освіти можна обмежитись пояснювально–ілюстративними та репродуктивними

методами навчання.

- Сутність проблемного викладу матеріалу як методу навчання полягає у тому, що пізнавальну проблему розв'язують учні. А вчитель лише спрямовує їхні зусилля у правильне русло.

- Ідентифікація – емоційно обумовлений процес ототожнення себе з іншою людиною, внаслідок чого відбувається свідоме засвоєння моральних норм, цінностей і способів поведінки цієї людини.

- Навіювання – безпосередній вплив на особистість (її емоційний стан, установки), який зумовлює критичне і свідоме засвоєння нею певних поглядів чи виконання дій.

10. Змодельуйте варіанти розв'язання поданих нижче ситуацій з використанням прийомів удаваної байдужості, натяку, іронії, збудження гуманних почуттів.

1. Під час педагогічної практики Ви проводите урок англійської мови. Увійшовши до класу, Ви бачите, що Богдан сидить у масці монстра. Богдан вважається розумником, на уроках активний, проте любить різні витівки. Привітавшись з учнями і зупинивши свій погляд на Богданові, Ви...

2. Ви, практикант, даєте перший урок української літератури в 10-му класі, пояснюєте новий матеріал. Раптом Андрій дістає з портфеля плеєр і демонстративно починає слухати музику. Здогадавшись, що таким чином Андрій Вас випробовує, Ви ...

3. Учителя української літератури Костянтина Вікторовича учні прозвали «Кіт». Він знав про це. Одного разу, коли Кіт зайшов у 9-й клас, до його ніг вибігла механічна мишка і нумо витанцьовувати перед ним. Ні трішки не розгубившись, він...

4. Ви, студент-практикант, починаєте урок хімії в 10-му класі і просите чергового витерти дошку. У відповідь чуєте: «А який сенс? Я її витру, а Ви на ній знов щось напишете!» Знаючи, що Денис спеціально провокує Вас на конфлікт і одночасно випробовує, Ви...

Приклади можливих варіантів виховного впливу з використанням названих вище прийомів виховної взаємодії.

1. Не акцентуючи уваги, викликав би до дошки. При спробі зняти маску сказав би: «Ні-ні, можеш не знімати до перерви. Я вважаю твоїх друзів-однокласників достатньо серйозними, щоб не реагувати на твою несерйозну витівку» (іронія).

2. Не роблячи ніяких зауважень, підходжу до Андрія і тихенько кажу йому: «На наступному уроці ми будемо вивчати «Лісову пісню» Лесі Українки. Прошу підібрати музичний супровід. Під хорошу музику матеріал краще засвоюється».

Відходжу і продовжую урок (удавана байдужість).

3. Одного разу, коли я навчався у 9-му класі, ми вирішили посміятись над учителем хімії, якого називали «котом». Учителю не подобалось таке прізвисько, але він був терплячим і ніколи на цьому не акцентував уваги. Тоді, зайшовши до класу, він побачив механічну мишу, яка витанцьовувала на порозі біля дошки. Вчитель підняв її, вимкнув, мовчки поклав на стіл. Не сказавши ні слова, розпочав урок. Ми відчували сором і незручність до кінця уроку, які посилювались стриманістю і благородством учителя. В кінці уроку, взявши до рук мишу, хімік сказав: «Я не проти повеселитись. Але я проти непродуманих натяків, які, незважаючи на їхню прикольність, не завжди є доречними...». З тих пір ми перестали його називати «котом» (натяк. збудження гуманних почуттів).

4. Не звернути уваги, промовчати. Потім викликати цього учня із завданням написати на дошці умову задачі, не витираючи написаного (удавана байдужість).

11. Завдання для узагальнюючого практичного заняття, яке проводиться після вивчення курсу педагогіки: уважно прочитайте ситуацію № 100 з посібника Каплінського В. В. («100 складних ситуацій на уроках та поза уроками: шукаємо рішення». Київ: Центр навчальної літератури, 2017) і дайте відповіді на запитання:

1. До яких методів виховного впливу звернувся викладач педагогіки?
2. Які прийоми виховного впливу підсилили їхню ефективність?
3. На які принципи виховання зробив опору викладач, здійснюючи вплив на студентів-істориків?
4. Які дії викладача були б в цій ситуації педагогічно недоцільними?
5. Яку концепцію виховання відображає обрана модель поведінки викладача?
6. Визначте стиль спілкування викладача зі студентами.
7. Які педагогічні здібності допомогли йому забезпечити успіх?
8. Які особистісні якості посприяли формуванню позитивного ставлення студентів до нього?
9. Визначте умови формування пізнавального інтересу студентів, що проявляються у поданій ситуації.
10. Який метод навчання був обраний викладачем? Чи оптимальний він у цій ситуації і чому?

Приклади коротких відповіді на питання до ситуації.

1. Використання природної ситуації з метою виховного впливу, педагогічно доцільна самопрезентація, переконування, заохочення.
2. Натяк, залучення до цікавої діяльності.
3. Прихованість виховних впливів, безумовне позитивне ставлення, врахування вікових та індивідуальних особливостей, емоційність.
4. Повчання, поступливість, умовляння, пошук компромісу, конформізм,

намагання переконати у неправильності дій учнів, підкреслення своєї вищості, нестриманість.

5. Концепція прихованого впливу (маніпулятивна).

6. Демократичний.

7. Прогностичні, комунікативні, організаторські, перцептивні, дидактичні, сугестивні.

8. Стриманість, тактовність, здатність орієнтуватись у складній ситуації, наявність власної позиції, здатність спілкуватись на рівних, не підкреслюючи своєї вищості, педагогічна інтуїція, загальний кругозір.

9. Особистісний фактор, зв'язок педагогіки з життям, емоційна насиченість змісту, створення проблемних ситуацій, застосування несподіваних прийомів виховного впливу, ефект новизни, суб'єктивна та життєва значущість запропонованих ситуацій.

10. Частково-пошуковий метод як оптимальний у ситуації, що виникла. Студенти, які спочатку чинили опір, згодом через використання цього методу були включені в активну пізнавальну діяльність.

12. Перегляньте фільм Д. Асанової «Пацани» і здійсніть його письмовий педагогічний аналіз з позицій теми «Особливості виховної роботи з важковиховуваними підлітками».

Приклад письмового аналізу фільму Д. Асанової «Пацани» студентом ф-ту фізичного виховання і спорту Анатолієм Вовковинським.

Фільм «Пацани» яскраво висвітлює причини відхилень у поведінці підлітків, особливо ті, які пов'язані з недоліками сімейного виховання: відсутність педагогічної культури батьків; неузгодженість виховних впливів дорослих членів сім'ї та скандали у присутності дітей; незнання та нерозуміння батьками внутрішнього світу своїх дітей. Фільм також показує і соціальні причини важковиховуваності (представників таких соціальних інститутів, як поліція, суд, цікавить лише негативний результат вчинків підлітків та міра їх покарання). Лише Паша вникає і намагається зрозуміти мотиви асоціальної поведінки свого юного вихованця та переконує суддів дивитись на нього не лише через призму закону.

Приїхавши разом з Пашею і його юним вихованцем у спортивно-трудова табір, ми спостерігаємо виховний процес, об'єктом якого є важковиховувані підлітки. Паша розуміє, що результатом цього процесу повинні бути позитивні зміни у свідомості його вихованців, у ставленні до самих себе, до оточуючих. Говорячи його словами, «щоб їм стало соромно перед самим собою». Взявши орієнтацію саме на такий результат, Паша усвідомлює, що його виховні впливи тільки у тому випадку будуть

прийнятими, якщо він впливатиме на їх почуття, або, як він сам про це говорить кореспонденту, «якщо я розбуджу їх серця».

Це можливо тільки при зустрічній активності вихованців. Однак її неможливо забезпечити, не враховуючи таких важливих закономірностей процесу виховання, як: результативність виховного процесу залежить від активності його учасників; результативність виховного процесу залежить від організації спілкування та діяльності; прийняття вихованцем виховних впливів залежить від ставлення до вихователя.

Ось чому, на відміну від свого заступника Олега Павловича, Паша вибирає такий стиль спілкування, який характеризується не позицією «над», а позицією рівного, взаємоповагою, взаєморозумінням, гуманним ставленням до вихованців при розумній дистанції та у поєднанні з розумною вимогливістю до них. Стиль спілкування Олега Павловича формує тільки ненависть до нього, оскільки демонструє відкриту негативну установку до пацанів, нав'язування їм своєї волі, нетерпіння до заперечень, підкреслювання своєї вищості над ними тощо. Його методи впливу на вихованців зводяться тільки до покарання: заборонити, прив'язати до дерева, вигнати з табору, покарати працею тощо. Їх післядію можна побачити в епізоді, коли пацани, крокуючи з піснею «Что-то мою волю прячут-отнимают...» спрямовують на Олега Павловича свої погляди, сповнені ненависті.

Стиль спілкування Паші допомагає забезпечити з пацанами не зовнішній, а внутрішній, духовний контакт, який базується на емоційній єдності і взаємоприйнятті. Саме він є важливою умовою того, що його виховні впливи приймаються важковиховуваними та викликають позитивні зміни у поведінці пацанів, у їхньому ставленні до себе та оточуючих.

Прослідкуємо за поведінкою Паші і спробуємо визначити ті чинники, які сприяють забезпеченню духовного контакту з пацанами. По-перше, він любить дітей. Може, зовні ця любов не завжди проявляється, однак вони відчують внутрішню Пашину прихильність, симпатію та повагу до них. По-друге, він розуміє їх і кожного з них приймає таким, яким він є. По-третє, він співпереживає їм, відчуває їх внутрішні проблеми (згадаймо пацана, до якого в день приїзду батьків спеціально підсів Паша із заздалегідь приготованим подарунком, оскільки знав, що до нього ніхто не приїхав). По-четверте, він допомагає їм і підтримує свого вихованця на суді, якого більш нікому підтримати; допомагає звільнити Шмирьова, який безвинно постраждав; допомагає Зайцеву, що симулює хворобу, і везе його до лікарні, обнявши як рідного сина. Якщо любов – це прояв почуттів, розуміння – прояв інтелекту, то

допомога пацанам – це вже конкретні вчинки Паши, що відображає дієвість його виховних впливів..

Здійснюючи вплив на свідомість вихованців і застосовуючи при цьому методи словесно-емоційного впливу (короткі виховні монологи, діалоги, дискусію під час перегляду документального фільму «Ситуація»), Паша одночасно впливає і на підсвідомість, залучає до діяльності та здійснює корекцію їхньої поведінки.

12. Перегляньте фільм С. Ростоцького «Доживемо до понеділка» і дайте письмову відповідь на питання з позицій стилів педагогічного спілкування: «Кому із вчителів Ви довірили б виховання власних дітей: демократичній вчительці англійської мови Наталі Сергіївні чи авторитарному вчителю історії Іллі Семеновичу? Обґрунтуйте свій вибір.

Наводимо відповідь студента ф-ту фізичного виховання і спорту Дениса Баренка:

Єдиним головним чинником мого рішення в даній ситуації є лише турбота про дитину. Адже кожен гарний батько повинен передусім турбуватися про подальшу долю власної дитини. Кожен із вчителів, на мою думку, є перш за все особистістю, особливо добре це видно у випадку з викладачем історії Іллею Семеновичем. Він є гарним фахівцем, прекрасно знає свій предмет. Але я вважаю, що на перешкоді максимальному втіленню його педагогічного потенціалу стає його особисте життя. Авторитаризм, який демонструє історик, не є ефективним стилем педагогічного спілкування. Авторитарне ставлення до колег, особливо до недосвідчених, молодих (це ми бачимо в багатьох випадках), призводить до певного негативного ставлення до нього. Але Ілля Семенович користується безумовною повагою як з боку учнів, так і колег. На фоні його авторитарного ставлення до учнів ясно вимальовуються гуманістичні переконання історика. Він може вислухати думку учнів, може погодитися з нею і навіть прийняти її. Ілля Семенович людина дуже досвідчена як в педагогічному плані, так і в життєвому. На мою думку, в організованому ним виховному процесі відчувається тверда чоловіча рука, якої так бракує в сучасній школі! Це без сумніву величезний плюс його педагогічному «Я».

Мені здається, що його особисті проблеми, хоча й опосередковано, але все ж таки впливають на стосунки з дітьми. А це вже величезний мінус його педагогічному «Я». Адже гарний вчитель повинен залишати власні проблеми, турботи, переживання за порогом класу.

Мені надзвичайно симпатична вчителька англійської мови Наталя Сергіївна. Вона є улюбленицею учнів, як завдяки своїй яскравій зовнішності, так і

завдяки беззаперечному гуманізму в ставленні до учнів. Її педагогічна компетенція, на мою думку, теж знаходиться на досить високому рівні. Дуже імпонує її стиль педагогічного спілкування, безумовний демократизм у взаємостосунках з учнями, хоча подекуди її демократичне ставлення до учнів має незначні ліберальні відхилення, а це вже певний мінус. На відміну від Іллі Семеновича, Наталя Сергіївна більш благополучна особистість, як мені здається, у плані особистого життя, адже на відміну від Іллі Семеновича в неї ще все попереду. Мені здається, що її молодий, навіть ще в деяких проявах юний вік, абсолютно не шкодить їй у відносинах з учнями.

Найбільша перевага Наталії Сергіївни над істориком полягає в тому, що вона дійсно переймається долею учнів, їхніми справами, переживаннями, проблемами. У цьому відношенні Ілля Семенович значно їй програє.

У даному випадку ці дві яскраві особистості протиставляються, і тому вони так яскраво виглядають на фоні одне одного. Дуже багато названо мною переваг, достоїнств цих педагогів, але щоб удосконалити свою педагогічну майстерність, на мою думку, Іллі Семеновичу потрібно розрізняти професійну діяльність і особисте життя. Постать історика набагато складніша, ніж постать вчительки англійської мови, тому що Наталя Сергіївна має педагогічні перспективи і здатна прогресувати. А Ілля Семенович до педагогічного прогресу вже не здатен, його життя тече на повному автоматі і, мені здається, що змінити будь-що він уже не в силах. Наталя Сергіївна – молодий оптиміст, який прагне працювати, долати перешкоди, вірить у майбутнє, і цим вона здатна заразити дітей – це величезний плюс їй як гармонійно розвиненій особистості і педагогу. Ілля ж Семенович ось-ось остаточно розчарується в житті, його поки що не досить помітний песимізм згодом нагадає про себе, зараз він проявляється у байдужості до дітей, а потім...

І тому, якщо б мені довелося вибирати між цими двома вчителями, я звісно вибрав би Наталю Сергіївну.

Додаток Л. 3

Приклади індивідуальних завдань, тестів, запитань для самоконтролю студентів та для оцінки методики викладання, що використовувались на практичних заняттях з загальних основ педагогіки, дидактики та теорії виховання

Запитання та завдання для самоконтролю з теми «Зміст освіти»

1. Як забезпечити особистісну значущість змісту як компоненту процесу навчання?
2. Якими критеріями слід керуватись у відборі змісту для навчальних занять у школі?
3. Запропонуйте оптимальні методи оволодіння основними компонентами змісту освіти: знаннями, досвідом репродуктивної, пошуково-творчої діяльності та ціннісного ставлення (для кожного компоненту зокрема).
4. На засвоєння яких компонентів змісту освіти звертається найменша увага у навчальному процесі? Ваші ідеї щодо розв'язання цієї проблеми.
5. «Ми, – писав педагог-новатор Є. Ільїн, – не просто даємо знання, а прививаємо його, як живу гіллячку до дерева, щоб вона плодоносила». Розкрийте педагогічну сутність цієї метафори.
6. Відомий учений А. Енштейн говорив, що сформулювати проблему часто важливіше і повчальніше, ніж вирішити її. Чи погоджуєтесь ви з цією думкою? Обґрунтуйте свою відповідь.
7. На формування яких компонентів змісту освіти спрямував свої зусилля майбутній письменник, про педагогічну винахідливість вчителя якого йдеться нижче?

Письменник Бенжамін Констан, відомий перекладами на французьку мову багатьох класичних творів світової літератури, в дитинстві дуже не любив вивчати іноземні мови. Один із його вчителів, боячись залишитися без роботи, придумав наступне: порекомендував учню створити свою особисту, нікому невідому мову, якою будуть володіти тільки двоє – вчитель і учень. Хлопчику сподобалася така пропозиція. Він почав мріяти про те, що стане винахідником нікому невідомої мови. Спочатку вчитель запропонував цікавий алфавіт. Потім удвох почали будувати слова, граматику. Мова вийшла багатою, цікавою. А потім учень дізнався, що вона не нова: це була грецька мова.

Індивідуальні завдання з теми «Зміст освіти»

1. «Сформованість умінь не дає діяльності «застигнути в стереотипі». Розкрийте зміст цієї тези, сформульованої психологом В. М. Мясіщевим.
2. Яке значення в освітній діяльності вчителя має розуміння взаємозалежності між трьома структурними компонентами особистості: здібностями, вміннями, діяльністю.
3. «Жартувати слід для того, щоб здійснювати серйозні справи». Як ви розумієте сутність цього вислову Арістотеля в контексті формування ціннісного ставлення до змісту навчального заняття?

4. «Ніяка діяльність не може бути успішною, якщо в ній немає основи для особистого інтересу». Ваше розуміння цього афоризму Л. Толстого в контексті теми «Зміст освіти»?

Питання для обговорення з теми «Прийоми та принципи педагогічної взаємодії»

1. Розкрийте сутність та значення прийомів педагогічної взаємодії у професійній діяльності вчителя.

2. Назвіть спільні та відмінні риси між заохочувальними та гальмівними прийомами педагогічної взаємодії.

3. Сформулювати кілька власних правил, дотримання яких допоможе забезпечувати ефективність застосування заохочувальних і гальмівних прийомів педагогічної взаємодії.

4. Перечитайте відгуки студентів про стиль педагогічного спілкування з ними викладача і визначте, про порушення яких принципів взаємодії йдеться.

«Мені цікаво, але мені не подобається те, що у вашій методиці немає покарання деяких студентів за їхнє ненавчання».

«Ви ставитеся до нас з повагою, але повага сама собою не забезпечує гарних результатів. Я не маю на увазі, що потрібно бути тираном, але...»

«Я не знаю автора цих поетичних рядочків, але думаю, що вони будуть доречним додатком до Вашого стилю взаємин з нами: «Чтоб добрым быть, я должен быть жесток».

«Нам імпонує Ваше гуманне ставлення до нас, але, якщо нашу групу не тримати в «єжових рукавицях», то вона..., особливо дехто...».

«З нами треба бути жорстким і суровим, і тоді будуть бажані результати».

6. Ознайомтесь зі змістом запропонованих педагогічних ситуацій і оберіть принципи, опора на які допоможе забезпечити ефективність педагогічної взаємодії.

Студентка-практикантка Світлана Андріївна на уроці з української мови пояснює новий матеріал. Раптом помічає, що двоє восьмикласників грають у карти.

Ви проводите свій перший урок у 10-му класі. Всі уважно слухають, крім Мишика. Його сонний погляд, нарешті, переростає у справжній сон, хлопець починає тихенько хрипіти. Учні переключають увагу на нього. Вас вже перестали слухати — чекають реакції.

***Індивідуальні завдання з теми «Прийоми та принципи педагогічної взаємодії»
(на власний вибір)***

- Виберіть 2-3 відеофрагменти з художніх фільмів на педагогічну тематику з використанням гальмівних прийомів виховного впливу в ситуаціях першого знайомства з учнями старших класів.

- Виберіть 2-3 відеофрагменти з художніх фільмів на педагогічну тематику з використанням заохочувальних прийомів педагогічної взаємодії.

- Запропонуйте оптимальні варіанти розв'язання педагогічних ситуацій № 45 – 50 з посібника Каплінського В. В. «100 складних ситуацій на уроках та поза уроками: шукаємо рішення» (Київ: Центр навчальної літератури, 2017. 80 с.), використавши гальмівні прийоми виховної взаємодії.

• Виберіть із художнього серіалу «Школа» 2-3 педагогічних ситуації, в яких вчителі застосовують заохочувальні або гальмівні прийоми виховної взаємодії.

Запитання та завдання для самоконтролю з теми «Самовиховання»

1. У чому взаємозв'язок та взаємозалежність між вихованням та самовихованням?
2. У чому сутність спонукального етапу самовиховання?
3. Які є способи формування інтересу та потреби в самовихованні?
4. Які існують бар'єри самовиховання?
5. Які методи та прийоми виховання найбільше спонукають до самовиховання?
6. У чому полягає роль учителя в організації самовиховання студентів?
7. Назвіть етапи самовиховання та коротко схарактеризуйте кожен з них.
8. Виконайте тестові завдання.
1. Відновіть правильну послідовність поданих кроків самовдосконалення:
 - а) інтерес до власного самовдосконалення; б) прийняття рішення;
 - в) формування потреби в самовдосконаленні; г) включення в діяльність;
 - д) складання програми самовдосконалення.
2. Рушійною силою самовиховання є:
 - а) інтелект; б) м'язи; в) воля; г) емоції.
3. Назвіть бар'єри (перешкоди) самовиховання, що гальмують цей процес.
4. Назвіть пропущені етапи самовиховання.
- 1) _____; 2) цільовий; 3) _____; 4) контрольно-регулювальний.
5. Допишіть пропущений етап педагогічного керівництва самовихованням:
 - а) спонукальний; б) цільовий; в) _____; г) контрольно-регулювальний.
6. У чому полягає мета спонукального етапу організації самовиховання: а) викликати інтерес і потребу в самовихованні; б) допомогти здійснити самооцінку; в) забезпечити прийняття рішення; г) активізувати вольові зусилля учнів?
7. Який метод більш доцільний для спонукання учнів до самовиховання?
 - а) приклад; б) доручення; в) привчання; г) вимога.

Індивідуальні завдання з теми «Самовиховання»

- Роль і місце самовиховання серед інших факторів розвитку особистості.
- Підготуйте інформацію, яку можна використати з метою спонукання старшокласників до самовиховання (цікавий факт з життя конкретної людини, відеофрагмент, приклад досягнень як результат самовдосконалення і т. ін.).
- Підготуйте виступ (до 5 хв.) чи фрагмент бесіди, які б давали поштовх до самовиховання.
- Спробуйте здійснити внутрішню «подорож» у самого себе, визначити свої недоліки і складіть програму самовдосконалення.
- Виберіть 2-3 коротких відеофрагменти фільмів, демонстрація яких спонукала б до самовиховання.
- Знайдіть і процитуйте афоризми, поетичні рядки про роль самовиховання особистості.

Питання для оцінювання студентами методики проведення практичного заняття з метою її подальшого вдосконалення

1. Запропонуйте власні критерії оцінювання ефективності практичних занять.

2. Які поради ви дали б викладачам загальнопедагогічних дисциплін щодо підвищення коефіцієнта корисної дії практичного заняття?

3. Дайте пропозиції щодо поліпшення внутрішньої мотивації студентів до підготовки до практичного заняття.

5. Запропонуйте кілька (2-3) цікавих прийомів активізації уваги студентів та розвитку їх пізнавальної активності на практичному занятті.

7. Продовжіть речення.

• *Щоб практичні заняття у вищій школі приносили студенту реальну практичну допомогу, їх необхідно звільнити від ...*

• *На практичних заняттях у вищій школі значно підвищиться мотивація студентів, якщо викладач буде ...*

• *Моя ідея щодо проведення практичних занять з педагогіки така...*

Питання для оцінювання методики проведення практичного заняття

Проаналізуйте практичне заняття за наступними параметрами

1. Оцінка поставлених викладачем цілей заняття: освітні, розвивальні, виховні. Їх реалізація. Актуалізація опорних знань. Мотивація студентів.
2. Оцінка змісту заняття: відповідність програмі, цілям заняття, науковість, практична значущість, відповідність потребам та інтересам студентів як майбутніх педагогів.
3. Рівень вільного володіння теоретичном та практичним матеріалом.
4. Реалізація дидактичних принципів навчання.
5. Оптимальність методів і засобів навчання, їх комунікативне забезпечення та спрямованість на розвиток студентів. Застосування методів і прийомів активізації пізнавальної діяльності студентів. Педагогічна інноватика викладача.
6. Оцінка методичної майстерності викладача, техніки усного мовлення, майстерності педагогічного спілкування, майстерності володіння собою.
7. Формування професійного світогляду студентів на занятті. Сприяння їх професійному становленню.
8. Оцінка атмосфери заняття. Забезпечення контакту з аудиторією.

Додаток Л. 4

Приклади пошуково-творчих завдань, спрямованих на забезпечення ефективності засвоєння окремих тем змісту інноваційного посібника «Основи виховної діяльності вчителя фізичної культури»

Перегляньте відеоситуації 4.1.1; 4.1.2; 4.1.3 і визначте, які принципи виховання порушені педагогами? Перегляньте відеоситуації 4.1.4; 4.1.5; 4.1.6 і визначте, на які принципи виховання зробили опору педагоги для забезпечення ефективності виховних впливів.

.....

Прогляньте наступні відео фрагменти: 7.3.1.; 7.3.2.; 7.3.3.; 7.3.4.; 7.3.5. На основі змісту і особливостей діяльності, яку здійснюють педагоги в роботі з важковиховуваними, назвіть особливості кожного з п'яти етапів корекційної роботи з важковиховуваними, що відображені в них. Який етап корекційної роботи з важковиховуваними не знайшов свого відображення у відеофрагментах?

.....

Уважно перегляньте відеоситуації 5.2.1; 5.2.2.; 5.2.3 і визначте види батьківського авторитету та їх негативні наслідки. Яка поведінка батьків у цих ситуаціях була б педагогічно доцільною?

.....

Ситуація №1 з фільму, який був знятий на підставі реальних подій.

З неї постійно знущались однокласники. Її принижували і фізично, і морально. Але вона була настільки великодушною і благородною, що прощала їх, і попри все навіть взяла на себе провину однокласника, якого звинуватили у зраді. Це був досить сміливий вчинок. Після цього зрадницею в класі стали називати не його, а її і ще більш посилили знущання. Однокласник висловив свою вдячність їй, але наодинці, таємно від інших. Одного разу вони викрали сукню у дівчинки, щоб у черговий раз поглузувати над нею...

Пропонується переглянути відеопродовження цієї ситуації (5.3.1.) і визначити можливі причини конформної поведінки однокласника.

Ситуація №2. У школу прийшов новий вчитель. І став улюбленцем учнів. Він заряджав своєю енергією, несхожістю на інших, незалежною поведінкою. Відкривав їм очі на омертвілі стереотипи та шаблони шкільного життя. Це не подобалось дирекції, яка звикла до усталених норм. Школа формувала конформістів, а новий педагог хотів бачити своїх учнів особистостями і виховував їх за принципом: «Дорога, якою іде більшість, сумнівна».

Перегляньте відеопродовження цієї ситуації (5.3.2.) і дайте відповідь на запитання: що сприяло подоланню конформності учнів?

.....

Ви увійшли у 8-й клас. Усі учні встають, щоб привітати Вас. Максим не рухається. На зауваження учнів: «Встань, Михайло Никифорович у класі!» – не реагує і продовжує демонстративно сидіти.

? Яку причину може приховувати така поведінка?

? Як вчителю себе поводити далі, щоб уникнути конфлікту?

? Виберіть оптимальний варіант із запропонованих.

Варіанти розв'язання

1. Добрий день! Сідайте! Бачу, у нас сьогодні подія. Я маю від вашого і свого імені привітати Максима з виходом на заслужений відпочинок. Інакше кажучи – на пенсію. Це не жарт. Вісім років день у день сидіти за партою... Нарешті, він може користуватись пільгами. Прошу від сьогодні звільняти йому місце, підтримувати, коли він захоче встати з-за парти. Привітаймо Максима і розпочнімо урок.

2. Ні-ні, не треба його турбувати. Якщо тобі погано, – сиди. Дивись і надалі не напружуйся фізично. А то, не дай Бог, ще більш заслабнеш і не зможеш стати на ноги після уроку. От тоді я хвилюватимусь по-справжньому...

3. Привітаюсь і скажу: «Не вставай. Якщо тобі подобається вітати мене сидячи, будь ласка. Але дозволь і мені навзаєм відповідно реагувати».

4. Підійду ближче і запитую, чи не потрібна моя допомога, чи не викликати лікаря або швидку допомогу.

5. Підійду і привітаюсь з Максимом за руку.

6. Попрошу Максима помінятися з ним ролями: я сідаю на його місце, а він заходить у ролі вчителя і показує, як варто чинити щодо мене – «Максима».

.....

На уроці фізкультури у 8-му класі проводилась гімнастика. Оля, виконуючи вправу на брусах, зламала жердину, яка до цього, очевидно, була вже надламана. Побачивши це, Руслан Андрійович грубо буркнув: «Корова! Злазь звідти!». Оля образилась і, виходячи із спортзалу, кинула: «Ну і дурень!» Почувши це, вчитель...

Що стало причиною конфлікту?

Які подальші дії вчителя фізкультури будуть конструктивними?

.....

Уважно перегляньте ситуацію 3.2.1. і подумайте над такими запитаннями: У чому сутність проблеми, яка має місце в цій ситуації? Неуважність до якого етапу морального виховання призвела до проблеми? Ознайомтесь зі змістом інформації блоку №2 і встановіть взаємозалежність між етапами морального виховання(с.60-61).

На першому етапі закони, норми і правила моральної поведінки мають стати предметом свідомості вихованця і знайти своє відображення в ній. А завдання педагога полягає в тому, щоб допомогти їх зрозуміти, осмислити, усвідомити і

засвоїти, переконавши, що не знати законів, норм і правил моральної поведінки – все одно, що їздити на автомобілі, не знаючи правил дорожнього руху.

На другому етапі має відбутись *внутрішнє прийняття* норм, правил і принципів моральної поведінки на підставі формування позитивного ставлення до них, що є головною умовою їх переходу у внутрішній план особистості. Якщо на першому етапі вони стають предметом свідомості, то на другому – предметом мотиваційно-ціннісної сфери особистості.

Третій етап – перехід засвоєних моральних норм, правил і принципів у *моральні переконання*, тобто в таку властивість особистості, коли вона дотримується засвоєних норм навіть наодинці, без зовнішнього контролю.

Четвертий етап морального виховання передбачає формування моральної спрямованості особистості. Лише сформованість моральних переконань спрямовує особистість на правильний шлях життя, даючи їй правильні орієнтири, рятує від іншої спрямованості (зі знаком « - »). На цьому етапі моральні переконання стають потребою особистості, її властивістю, допомагають ухвалити правильне рішення в ситуаціях морального вибору («Я не можу інакше»).

Отже, людина *усвідомлює* необхідність дотримання моральних норм, *внутрішньо приймає* їх, *дотримується* у своїй поведінці, дотримується навіть *наодинці*, без зовнішнього контролю, потім вони стають її *потребою і властивістю*. Однак існує ще один рівень моральної культури особистості, який можна вважати найвищим. Він настає тоді, коли людина контролює не тільки свої дії та вчинки, а й свої думки.

Духовний стан людини визначає якість її помислів. Відомий афоризм стверджує: «Слідкуй за своїми думками, бо вони переростають у вчинки; слідкуй за своїми вчинками – вони формують характер; слідкуй за своїм характером – він визначає стиль життя, від якого залежить твоя доля».

Згадаймо героя роману Ф.Достоевського «Злочин і кара» Родіона Раскольника і еволюцію його злочину: *спочатку виникла думка, яку Раскольников не відігнав, а прийняв в себе; потім думка «взяла його у полон» і здобула владу над ним; потім привела його з сокирою до дверей старої. І, незважаючи на те, що в останню мить Раскольникова почав зупиняти внутрішній голос: «Не роби цього!», але вже було пізно, і він відкрив двері у квартиру старої, бо думка набрала обертів, яких вже неможливо було зупинити, і перейшла у злочинні дії.*

Додаток Л. 5

Різновиди дидактичних ігор, що застосовувались на практичних заняттях з метою формування загальнопедагогічної компетентності як результату професійного становлення

Імітаційні ігри передають специфіку імітованої діяльності (педагогічна рада, обговорення напрямків роботи з учнівським активом, індивідуальна бесіда з батьками учня, методичне об'єднання вчителів тощо) з максимальним відображенням обставин, за яких відбувається подія. Різновидом імітаційних є *рольові ігри*, на яких відпрацьовується тактика поведінки, налагодження контактів з іншими людьми. Вони використовуються з метою формування умінь і навичок спілкування, привчаючи до співробітництва і партнерства, контролю за своєю поведінкою та формуючи впевненість у собі. Особливого значення цей метод набуває під час підготовки студентів до активної практики в школі. Наприклад, на практичному занятті розігрується уявна ситуація: кілька учнів випускного класу після уроків пропонують однокласнику спиртне, він відмовляється, за що вони називають слабаком, маминим синочком, жовторотиком. Студенти, уявивши себе на місці учнів, пропонують різні варіанти відмови, розвиваючи вміння моделювати власну поведінку і прогнозувати її наслідки, здатність грати роль іншої людини та бачити себе з позицій партнера по спілкуванню. Співставлення варіантів допомагає формувати принцип доцільної поведінки. Наведемо окремі приклади відмови, подані студентами: 1) Хлопці, практика доводить, що мужики, які не п'ють, добиваються у житті більшого, ніж ті, які п'ють. Я вчусь казати «Ні!» тому, що мені шкодить. Я краще буду спілкуватись з вами тверезим. 2) Я хочу стати великою людиною! А у великих людей має бути велика сила волі. 3) Я, коли тверезий, не п'ю. 4) Хлопці, я краще буду жовторотиком, ніж синьоносіком. 5) Хлопці, по-моєму, баба – це той пацан, який думає, що стане мужиком після того, як вип'є. 6) Я скажу «Ні!» і надалі буду уникати таких компаній, де мене не розуміють, де безглуздо витрачаєш час, ведеш пусті балачки і нічим не збагачуєшся. Я не звик себе розмінювати на дрібниці.

Операційні ігри моделюють процес діяльності з використання певних методів і технологій, забезпечуючи відпрацювання конкретних специфічних операцій, наприклад, методики проведення проблемної бесіди на уроці, дискусії, виступу на батьківських зборах, етичної бесіди тощо. *Інсценізовані ігри* проводяться у формі мініспектаклю, в якому програватиметься певне педагогічне явище шляхом вживання в образ, наприклад, того чи іншого видатного педагога і декларування його ідей або полеміка з педагогами, які стоять на інших позиціях. Такі ігри потребують майстерності перевтілення на основі попереднього ознайомлення з біографією педагога, його педагогічними ідеями та особистісними характеристиками.

На розвиток мовленевих здібностей та комунікативних вмінь майбутнього вчителя спрямована *гра «Мікрофон»*, що дозволяє кожному студенту групи миттєво висловлювати свою думку чи позицію, коли йому передається символічний мікрофон. Під час обговорення дискусійних проблем, які передбачають різноманітні версії розв'язання, доцільними можуть бути методи *«Мозковий штурм»*, *«Брейн-ринг»*, *«Займи позицію»*, *«Акваріум»*, *«Аукціон педагогічних ідей»*, *«Педагогічне ток-шоу»* та ін., які також передбачають ігрові елементи. Вони дають можливість майбутньому вчителю висловити власну точку зору, обґрунтувати свою позицію, погодитись з аргументами протилежної сторони і, переконавшись, прийняти іншу позицію як більш доцільну.

Педагогічні ситуації з першого (нетрадиційного) практичного заняття, яке передусь лекціям з педагогіки

Ситуація 1

Вас призначили в 9-А на місце надзвичайно авторитетного класного керівника — Ніна Іванівна пішла у декретну відпустку. Приходьте на першу виховну годину. Повертаєтесь до дошки, щоб написати тему виховної бесіди, і раптом відчуваєте, що хтось поціливі Вам з рогацьки в потилицю... *? Як Вам діяти?*

Ситуація 2

Директор Вас попереджав: «Будьте готові до сюрпризу у Вашому 9-Б. Вони всіх нових учителів випробовують». Відчиняєте двері класу, в який Вас призначили класним керівником, і перед очима постає картина: від дверей до учительського столу вистелена доріжка з верхнього одягу дев'ятикласників. *? Ваші подальші дії?*

Ситуація 3

Сергій закохався у Клаву ще в дитячому садку. Їй подобалися лідери, і він намагався в усьому бути першим: прекрасний спортсмен, переможець олімпіад, гарно одягається, краще за всіх танцює... Сергій і Клава завжди вдвох. Але між ними несподівано з'являється третій — новенький. Як ніж в серце Сергія, пролунало Клавіне: «Набрид!» Клава прийняла за жарт серйозні наміри Сергія: «Можеш не хвилюватися: від завтра ти мене взагалі не побачиш...».

...І ось Сергій повільно видирається вістрям стрімкої кручі. Крок, ще один... Вдома вже залишена та страшна записка, що дала назву фільмові: «В моїй смерті прошу звинувачувати Клаву К.». А внизу — ріка: штовхни лише — і камінець летить у прірву. Вдома чекає на сина батько, з кожною хвилиною все більше і більше хвилюючись. Ось він відкриває портфель і знаходить записку, де великими літерами: «Прошу в моїй смерті...»

І саме тоді у дверях з'являється Сергій.

Що сказати синові? Звернутись до нотацій, повчань? Ні. Батько, відчуваючи, що хлопцеві важко, що необхідно допомогти Сергію віднайти душевну рівновагу, обирає інший спосіб.

? Спробуйте, увійшовши в роль батька, показати, якою може бути оптимальна модель його поведінки?

Ситуація 4

У вікнах будинку, навпроти котрого злочинець убивав водія таксі, ще світилося. Молодий слідчий одразу відчув, що господарі, зовні інтелігентні люди, мовчатимуть, боячись за наслідки своїх свідчень. Але тільки вони могли йому допомогти.

— Невже ви не бачили, як дві години тому перед вікнами вашого будинку вбивали людину? Мабуть, він і допомоги просив...

— Ні. Ми були зайняті. Ось готуємося переселятися на нову квартиру, пакуємо книги... *? Уявімо, що не слідчий, а Ви, педагог, прийшли до цих людей і маєте схилити їх до відвертого зізнання. Незрідка і в школі трапляється така потреба. Як збудити людяність у душі опосередковано?*

Додаток М.1

**Приклади використання відеофрагментів з відповідними завданнями,
спрямованими на забезпечення інтеграції теоретичної та практичної
складових професійного становлення майбутнього вчителя в процесі
загальнопедагогічної підготовки**

- Уважно перегляньте фрагмент фільму “Педагогічна поема” (А. С. Макаренко доручає С. Карабанову отримати гроші) і визначте метод виховання, застосований Антоном Семеновичем та прийоми, які підсилюють ефективність цього методу. Що сприяє його успішності?
- Порівняйте між собою два фрагменти, в яких застосовується метод переконування: індивідуальна бесіда Олени Михайлівни з Тетяною Серебряковою в кабінеті (фільм «Лялечка») та індивідуальна бесіда вчительки Джонсон з Емілію (кінець фільму «Небезпечні думки»). Чим пояснити нульовий коефіцієнт та негативні наслідки переконування в першому випадку і успішність переконування у другому?
- Порівняйте два відеофрагменти (демонструються підряд). Чи можна вважати, що в обох ситуаціях застосовані різновиди одного і того ж методу виховання? Яка між ними різниця? Який прийом підсилює ефективність методу, застосованого в другій ситуації? *(Демонструються два фрагменти з фільму «Педагогічна поема»: спеціально створена ситуація з метою впливу на ледачого Галатенка, а інша виникає природньо, набуваючи під час ненав'язливого втручання А.С. Макаренка виховного спрямування, яке підсилюється прийомом довіри).*
- Уважно перегляньте відеофрагменти з різних фільмів і спробуйте знайти те, що їх між собою об'єднує. Обґрунтуйте свою позицію. *(Демонструються фрагменти з фільмів «Педагогічна поема», «Пацани», «Доживемо до понеділка», «Опудало», «Лялечка». У всіх ситуаціях відбувається різка зміна поведінки вихованців під впливом зовнішніх абсолютно неочікуваних факторів, тобто застосовується метод виховуючих ситуацій, названий А. С. Макаренком*

ситуацією вибуху. У фільмі «Педагогічна поема» – несподіваний «педагогічний удар» Антоном Семеновичем Задорова, який відмовився рубати дрова; у фільмі «Пацани» – неочікуваний «педагогічний гнів та обурення» досі стриманого, інтелігентного та терплячого вихователя Паши; у фільмі «Доживемо до понеділка» – визнання своєї провини і вибачення перед учнями молодого вчительки англійської мови, якій вони оголосили бойкот; у фільмі «Опудало» – несподіваний дуже сміливий вчинок героїні фільму О.Безсольцевої різко змінює до неї ставлення однокласників; у фільмі «Лялечка» – відвертість класного керівника, яка до сих пір у своїх стосунках з учнями була досить стриманою).

- Визначте стиль спілкування класного керівника з учнями і спробуйте спрогнозувати його можливі негативні наслідки. (фрагмент з фільму І. Фрідберга «Лялечка»). Після обговорення стилю спілкування (загравання) і передбачення його наслідків, продовжується демонстрація фрагментів фільму, в яких розкриваються негативні наслідки цього стилю.

- Уважно прослідкуйте за діями вчителя і спробуйте зафіксувати його педагогічні помилки в спілкуванні з учнями (фрагмент уроку хімії з фільму «Ключ без права передачі»). Після обговорення студенти пропонують власні варіанти власної педагогічно доцільної поведінки в даній ситуації.

- Прослідкуйте за вербальною та невербальною поведінкою вчительки у ситуації першого знайомства класного керівника з новенькою ученицею у фільмі «Лялечка». Які помилки допустила вчителька? Які принципи вона порушила? Яких закономірностей виховання не врахувала?

Додаток Н.1

Різні форми тестових завдань для діагностики гностичного компоненту загальнопедагогічної компетентності

Перцептивні здібності педагога проявляються в умінні: а) «читати по обличчю» внутрішній стан людини; б) ясно і чітко виражати свої думки та почуття за допомогою мови, міміки і пантоміміки; в) знаходити правильний підхід до учнів, встановлювати з ними педагогічно доцільні стосунки, дотримуватися педагогічного такту, формувати у класі сприятливий педагогічний клімат; г) організовувати учнівський колектив, згуртовувати його, спонукати до розв'язання важливих завдань, правильно організовувати власну діяльність; д) безпосередньо емоційно впливати на учнів, викликати в них повагу і визнання, досягати авторитетного ставлення до себе.

Які особливості характеризують виховання (у вузькому значенні)?: 1) легкість діагностування результатів; 2) складність визначення результатів; 3) спрямованість на розвиток мотиваційно-ціннісної сфери особистості; 4) спрямованість на розвиток здібностей; 5) неоднозначність результатів; 6) віддаленість результатів.

Виберіть принципи виховання, на які ви зробите опору при розв'язанні цієї ситуації. Вас призначили в 9-Г на місце надзвичайно авторитетного класного керівника – Ніна Іванівна пішла у декретну відпустку. Приходите на першу виховну годину. Повертаєтеся до дошки, щоб написати тему виховної бесіди, і раптом відчуваєте, що хтось поціливі Вам з рогацьки у потилицю...: 1) прихованість виховних впливів; 2) опора на позитивне в дитині; 3) безумовного позитивного ставлення до особистості; 4) єдність та послідовність виховних впливів; 5) врахування вікових та індивідуальних особливостей вихованців.

Власне важковиховувані підлітки ті, опір яких педагогічним впливам зумовлений сформованими захисними механізмами. *Так чи ні?* Прихильники теорії формальної освіти метою освіти вважають накопичення максимальної кількості знань з різноманітних галузей науки. *Правильно чи неправильно?*

Відновіть логіку етапів корекційної роботи з важковиховуваними підлітками: а) з'ясування причин протидії виховним впливам; б) забезпечення взаємного контакту з важковиховуваними; в) включення в діяльність з формування позитивного досвіду поведінки; г) дискредитація, знецінення негативних норм поведінки і розвиток мотивів самовдосконалення; д) закріплення позитивного досвіду поведінки шляхом схвалення, вправ, спеціального тренінгу.

Встановіть відповідність між двома списками понять (назвою способу і конкретним способом, який відповідає тій чи іншій назві).

1) метод навчання, 2) метод виховання, 3) метод педагогічних досліджень, 4) прийом виховання:

- а) приклад, б) вивчення продуктів діяльності учня, в) репродуктивна бесіда, г) вдавана недовіра.

Додаток Н.2

Зразок відповіді на запитання №1 (стор. 424) комплексної діагностики загальнопедагогічної компетентності, що засвідчує наявність високого (творчого) рівня сформованості її гностичного компоненту

У заданій ситуації ми спостерігаємо прояв явної негативної поведінки семикласників, а *принцип безумовного позитивного ставлення до вихованців* означає прийняття їх такими, які вони є, не демонструючи негативного ставлення до особистості вихованців, а засуджуючи лише їх дії («ви не погані, а ваша поведінка погана»). Цей принцип вимагає від учителя ставитись позитивно до всіх вихованців: слухняних і неслухняних, працьовитих і ледачкуватих, відмінників і відстаючих, вродливих і непривабливих, тактовних і безтактних, а в даному випадку тих, які таким чином випробовують учителя, – значить, опора на нього в цій ситуації для забезпечення успішності виховного впливу безсумнівно є педагогічно доцільною.

Однак, моє прийняття їх такими, які вони є, що є проявом поваги до них, повинно поєднуватись з проявленою мною в тій чи іншій формі вимогливістю. Тобто, хоч я прийшов вперше в клас, але своєю впевненістю, організованістю, нерозгубленістю, зібраністю повинен дати відчуття і свою вимогливість з метою унеможливлення в подальшому проявів подібної негативної поведінки. Це вимагає дотримання в даних умовах принципу поєднання поваги з розумною вимогливістю до вихованців.

У подібних ситуаціях недоцільно звертатись до методів прямого впливу, оскільки вони розвиватимуть ситуацію в небажаному напрямку і коефіцієнт їх корисної дії може бути зі знаком «–», нульовим або досить низьким. Педагогічно доцільним і ефективним в ситуаціях випробовування вчителя при першому знайомстві можуть бути лише способи прихованого впливу, а отже і опора на принцип прихованості виховних впливів.

З огляду на те, що в ситуації вказано клас, а отже вік учнів, необхідно враховувати його, обираючи той чи інший спосіб виховного впливу. А ще знати *особливості* даного класу, який вдався до такого способу випробовування

вчителя. Таким чином, четвертий принцип, який відповідає наведеній вище ситуації, – принцип врахування індивідуальних та вікових особливостей учнів.

Здійснивши аналіз, ми відбираємо саме ті принципи, які відповідають змісту ситуації і опора на які сприяє забезпеченню результативності виховного впливу, паралельно аналізуючи і «приміряючи до ситуації» інші принципи та відкидаючи їх як такі, що не відповідають змісту ситуації.

Так, наприклад, принцип опори на позитивне, вимагає більш-менш тривалого спілкування з учнями з метою виявлення позитивного, чого не можливо зробити в заданій ситуації першого знайомства.

Для принципу поєднання педагогічного керівництва з розвитком ініціативи і самодіяльності вихованців в нашій ситуації також немає відповідних умов, оскільки даний принцип вимагає поступових дій (від зовнішньої організації і контролю поведінки до розвитку в них самоорганізації і самоконтролю) протягом певного часу.

З огляду на те, що в заданій ситуації лише один суб'єкт виховного впливу – вчитель, відсутні умови для узгодженості дій, а отже і для принципу єдності і послідовності виховних впливів.

Принцип систематичності і наступності виховання вимагає знання, врахування і логічного продовження вже досягнутого в процесі попередньої виховної роботи, що також не може бути реалізовано при першій зустрічі.

Зона дії принципу емоційності – емоційна сфера вихованців, їх почуття. Виховання, по суті, і є впливом на почуття. Мета вчителя в цій ситуації – викликати почуття незручності, незадоволення своїм вчинком, щоб учні самі відчували безглуздість свого вчинку і зникло бажання його продовжувати.

Для задіяння цих почуттів, звичайно ж, необхідна опора на принцип емоційності, який полягає у намаганні вчителя викликати в учнів бажану емоційну реакцію на той чи інший факт, подію, вчинок. Отже, треба додати до відібраних раніше ще й цей принцип.

Додаток Н.3

Зразок відповіді на запитання №2 (стор. 424) комплексної діагностики загальнопедагогічної компетентності, що засвідчує наявність високого (творчого) рівня сформованості її гностичного компоненту

Оскільки задана ситуація є ситуацією першого знайомства, в першу чергу обираємо метод педагогічно доцільної самопрезентації, мета якого – створити позитивне враження, викликати симпатію, повагу. З іншого боку, ситуацію, яка склалася, можна використати з метою виховного впливу і спрямувати у виховне русло, тобто застосувати ще один метод виховання: використання природної ситуації у виховних цілях. Щоб підсилити ефективність названих методів, звернемось до прийомів виховного впливу, педагогічно доцільних в цій ситуації. Перш за все, до прийому вдаваної байдужості, оскільки для його застосування мають місце саме ті умови, при наявності яких він використовується: перше знайомство, мета - порозважатись, випробувати вчителя, понервувати його, перевірити педагогічну винахідливість педагога. Не менш ефективними підсилювачами дії обраних методів будуть прийоми іронії, натяку як прийоми прихованого впливу, або ж, несподівані дії вчителя, прийом вибуху, здатні приголомшити учнів, поставити їх в незручне становище і дати відчутти недоречність свого вчинку. Може бути поєднання названих прийомів, тобто їх інтегрування в одному прийомі, в якому буде елемент несподіваності, вдаваної байдужості, прихованої насмішки і натяку.

Недоцільними в цій ситуації будуть методи та прийоми прямого впливу: переконування, прояв обурення, а ще недоцільнішим – покарання.

По-перше, звернення до названих методів і прийомів не забезпечить позитивного враження про особистість педагога в ситуації першого знайомства, як важливої умови ефективності подальшого спілкування. По-друге, використання цих методів може провокувати конфлікт, в той час, коли при першій зустрічі необхідно навпаки забезпечити взаємний контакт. По-третє, прямий вплив через переконування, обурення, покарання стане перешкодою для реалізації мети уроку та формування внутрішньої мотивації учнів. По-четверте,

вчитель втратить можливості першої зустрічі як найсприятливіші для створення умов ефективного спілкування в подальшому, оскільки і надалі потрібно буде прикладати набагато більше зусиль і енергії.

Третє запитання до ситуації вимагає короткого обґрунтування доцільності вибору способів впливу на прикладі одного з обраних методів чи прийомів. При відповіді на питання студенти можуть обмежуватись лише аналізом окремого методу або окремого прийому.

Наприклад. *Я обрав в цій ситуації з метою виховного впливу прийом вдаваної байдужості. Вважаю, що при певному комунікативному забезпеченні (не тільки «що» сказати, але і «як») цей прийом забезпечить позитивний результат. Вдавана байдужість педагога, його спокій та стриманість стане несподіванкою для учнів, здивує їх і поставить в незручне становище. Відчувши недоречність своєї поведінки, учні добровільно її припинять, оскільки при такій неочікуваній реакції вчителя зникне сенс її продовжувати. Педагог отримає подвійну перемогу, тому що додатково викличе повагу і симпатію до себе як до цікавої особистості, яка замість очікуваної розгубленості і нервозності продемонструвала спокій, витримку, винахідливість та прихований педагогічний гумор.*

Параметри оцінювання варіантів розв'язання педагогічної ситуації, що відповідають чотирьом рівням загальнопедагогічної компетентності як результату професійного становлення

Рівень неусвідомлений (стихийний), що відповідає низькому рівню: діяли методом спроб та помилок, приймаючи у більшості випадків помилкові рішення; не могли обґрунтувати власний вибір; не врахували умов протікання ситуації; зазнавали труднощів з передбаченням наслідків власного варіанту та визначенням коефіцієнту його корисної дії.

Рівень репродуктивний, що відповідає базовому рівню: діяли за аналогією, копіюючи відомі, традиційні способи розв'язання, відтворюючи усталені стандарти; штучно переносили раніше відомий спосіб розв'язання у нову ситуацію, зазвичай не враховуючи її умов; надто загально обґрунтовували власний варіант, оскільки він мало співвідносився з ситуацією; штучно переносили відомий спосіб розв'язання в нові умови, що заважало чітко бачити його наслідки.

Рівень частково-пошуковий, що відповідає середньому рівню: шукали оптимальний варіант шляхом зіставлення різних способів розв'язання ситуації; вибирали оптимальний варіант шляхом аналізу змісту та умов ситуації; могли науково обґрунтувати власний вибір оптимального варіанту; здійснювали вибір оптимального варіанту шляхом обґрунтованого прогнозування його можливих наслідків.

Рівень творчий(високий): могли самостійно змодельовати оригінальний, нестандартний варіант або пристосувати відомий спосіб розв'язання до змінених умов шляхом встановлення нових зв'язків і комбінацій; моделювали розв'язання шляхом глибокого аналізу ситуації; могли науково обґрунтувати та педагогічно грамотно проаналізувати відповідність обраного варіанту умовам ситуації; обирали результативний варіант, оскільки педагогічно грамотно прогнозували наслідки рішення.

Додаток II

Алгоритми аналізу відеоситуацій та зразок студентського аналізу за алгоритмом №5

Алгоритм №1. Відеоситуації, зміст яких відображає процес виховання

1. Визначте, на позиціях якої концепції виховання перебуває педагог у даній ситуації (директивної, прихованої, сприяння).
2. Визначте та охарактеризуйте стиль спілкування (авторитарний, демократичний, ліберальний, спілкування-залякування, спілкування-загравання); позитивне та негативне в стилі спілкування педагога.
3. Опертя на які принципи виховання підвищує ефективність виховного впливу або порушення яких принципів знижує його результативність?
4. Які методи виховання було використано в заданій відеоситуації?
5. Педагогічна доцільність вибраних методів та умови успішності чи неуспішності.
6. Які прийоми виховного впливу підсилюють ефективність методів?

Алгоритм №2. Відеоситуації, зміст яких відображає само-презентацію педагога

1. Завдання педагога в ситуації першого знайомства.
2. Стратегія самопрезентації (конструктивна, неконструктивна, маніпулятивна).
3. Назвіть ознаки, за якими було визначено стратегію самопрезентації, визначте причини успіху або невдачі педагога.
4. Відповідність дій педагога віковим та індивідуальним особливостям учнів, умовам протікання ситуації.
5. Чи не є дії вчителя такими, що викликають протидію (надто повчальними, моралізаторськими).
6. Результативність: чи зумів педагог викликати позитивне ставлення до себе, забезпечити взаємний контакт, включити учнів у відповідну діяльність.

Алгоритм №3. Відеоситуації випробування педагога під час першого знайомства

1. Відповідність дій педагога змісту ситуації та їхня спрямованість на розв'язання проблеми.
2. Відповідність віковим та індивідуальним особливостям учнів і умовам протікання ситуації.
3. Оцінка педагогічної доцільності методів та прийомів, застосованих педагогом для розв'язання проблеми.
4. Чи не є дії вчителя стереотипними, повчальними та моралізаторськими, здатними викликати протидію?

5. Виховний потенціал (впливові можливості) моделі поведінки педагога.

6. Результативність (незадоволення негативною поведінкою, її добровільне припинення, відмова від запланованих негативних дій тощо).

Алгоритм №4. Відеоситуації, що стосуються проблеми важковиховуваності

1. Чому ви вважаєте, що ситуація містить у собі проблему важковиховуваності?
2. Які, на ваш погляд, можуть бути причини відхилень у поведінці?
3. Визначте тип важковиховуваних.
4. За якими ознаками ви його визначили?
5. Оцініть та обґрунтуйте педагогічну доцільність чи недоцільність дій педагога у запропонованій відеоситуації.
6. Ваші подальші дії на місці педагога з метою корекції важковиховуваності.

Алгоритм №5. Ситуації, що відображають реалізацію виховного потенціалу уроку

1. Оцінка змісту (пізнавальна цінність, спрямованість на розвиток). Вплив на мотиваційно-ціннісну сферу особистості учня.
2. Реалізація принципів виховання: безумовного позитивного ставлення до особистості учня; поєднання поваги з вимогливістю; поєднання педагогічного керівництва з розвитком ініціативи та самодіяльності; врахування індивідуальних та вікових особливостей; емоційності; опори на позитивне; прихованості виховних впливів.
3. Досконалість методів та прийомів (назва методів, їхня результативність). Які прийоми використовували для підсилення дії методів?
4. Контакт з аудиторією, забезпечення пізнавальної активності учнів.
5. Психологічна атмосфера.
6. Оцінка стилю спілкування. Тактовність.
7. Реалізація виховної функції уроку.

Ілюстрація (опис відеофрагменту уроку хімії із кінофільма Д. Асанової «Ключ без права передачі»)

Учительку хімії Емму Павлівну десятикласники прозвали «Голгофою», бо часто чули від неї: «Я до вас йду, як на Голгофу». І сьогодні Емма Павлівна, йдучи коридором, думала: «Як я не хочу йти в цей 10-Б! Хоч би Шарова не було». Урок розпочався традиційно:

– Кого немає?

– Шарова немає, Анварова і Смородина не видно.

– Шарова немає? Ну і прекрасно. Хоч сьогодні відпочину від його надмірної вченості. Ну, а чому так брудно на моєму столі? Всю нову сукню

замастила,— Емма Павлівна стала демонстративно поправляти складки на своїй новій сукні. Раптом відчинилися двері класу і появилось обличчя Шарова.

— А я тебе вже занотувала як відсутнього. Так що ти або покидаєш клас, або сідаєш і весь урок мовчиш як риба.

— Еммо Павлівно, я думаю, Вам набагато легше виправити «н» у своєму журналі, аніж мені відростити жабри і метати ікру.— Шаров сів.

— Знову починається! Усе як завжди... Ковальов, до дошки! Баюшкіна, також до дошки! Ковальов нам розв'язує задачу, а Баюшкіна розповідає про бензол. Всі уважно слухають про бензол.

— Бензол — це рідина. У воді не розчиняється. Зі своєрідним запахом. Формулу бензолу придумав один німецький вчений. Спочатку ця формула була неправильною, потім він придумав ще одну формулу...

Баюшкіну майже ніхто в класі не слухав. Емма Павлівна продовжувала милуватись своєю новою сукнею і час від часу поправляла складки. А Шаров з Майдановим саме міркували, як потрапити до кабінету директора школи, щоб забрати звітні вилучений ним новенький магнітофон Баюшкіної.

— Досить. Достатньо! Ковальов — добре, Баюшкіна — задовільно. Щоденники мені на стіл!

— А я щоденник дома забула, Еммо Павлівно!

— Ти весь час забуваєш його дома. Щоденник треба одразу класти на стіл, як тільки виходиш відповідати. Тут підняв руку Шаров.

— Чого тобі?

— Еммо Павлівно, дозвольте сказати.

— А ти у мене на уроці відсутній.

— Еммо Павлівно, це ж суб'єктивний ідеалізм. Як же я відсутній, як я ось стою перед Вами. Якщо я стою, — значить, існую і маю повне право поставити запитання... Чому, власне, Баюшкіній така оцінка, а не будь-яка інша?

— Вийди геть з класу!

— За що? Не маєте права.

— Вийди геть! Я кому сказала! Це я хочу запитати, чому ви постійно влаштовуєте мені таке на уроках. Що я вам поганого зробила? Я вам тільки добра бажаю. Тільки добра! Я спокійно могла б залишити школу і влаштуватись фармацевтом...

Проходячи коридором і почувши шум з 10-Б, до класу увійшов директор Кирило Олексійович.

— Доброго дня! Сідайте! Еммо Павлівно, дозвольте мені посидіти на Вашому уроці.

— Будь ласка, Кириле Олексійовичу, будь ласка. Сідайте. Он вільне місце. Анваров сьогодні не прийшов. Тільки уроку не буде, Кириле Олексійовичу, поки

Шаров не вийде з класу. Я вже Вам говорила, що він хуліган, розумовий хуліган, Або він, або я!

– Вийди погуляй, Шаров,— сказав директор, показавши кивком голови на двері.

– До побачення, Еммо Павлівно, - протяжно сказав Шаров, покидаючи клас.

– Отже, тема у нас: «Механізм реакції заміщення на прикладі вуглеводів». Пишіть. Усі пишіть.

Майданов миттєво оцінив ситуацію: кабінет директора вільний, і зараз можна без проблем проникнути в нього за магнітофоном Баюшкіної.

– Еммо Павлівно, можна вийти?

– Ні, Майданов, не можна. Тобі ця тема необхідна в першу чергу.

– Ах, так! Тоді я сам вийду.

Вставши з-за парти, Майданов чітким кроком попрямував до дверей, не звертаючи увагу не тільки на Емму Павлівну, а й на Кирила Олексійовича. Емма Павлівна розгублено дивилася на директора.

– Нічого, нічого, Продовжуйте урок, Еммо Павлівно...

Аналіз відеоситуації за алгоритмом №5

У ситуації представлено фрагмент уроку хімії у 10 класі. Тип уроку – комбінований. Компоненти уроку, відображені в ситуації: організація класу, перевірка домашнього завдання, повідомлення нової теми уроку.

Потенційна пізнавальна цінність уроку не реалізована, не реалізовані і його розвивальні можливості, оскільки не було створено на уроці відповідних психолого-педагогічних умов. Звичний, стереотипний, шаблонний початок уроку не забезпечує зустрічної активності учнів. Традиційні, формальні дії вчительки, які є типовими для кожного уроку, не забезпечують продуктивної пізнавальної взаємодії, її вимоги звучать як «холості вистріли».

Результативність уроку є досить низькою, майже зведеною до нуля, через недотримання принципів навчання. Явно відсутній принцип зв'язку навчання з життям, теорії з практикою, відповідно, відсутня і внутрішня мотивація. Поручено принцип свідомості й активності, наслідком чого є відсутність пізнавальної активності дев'ятикласників. Те ж саме можна сказати і про принципи доступності, врахування індивідуальних та вікових особливостей школярів.

Метод контролю – усне уцільнене опитування – породжує дидактичний конфлікт, причини якого необ'єктивність оцінювання, відсутність обґрунтування (коментування) оцінки через неувагу вчительки до відповіді учениці, якій вона вже заздалегідь знає, яку оцінку поставити.

Відсутній контакт з класом. Учителька сама на початку уроку провокує конфлікт з Шаровим, замість того, щоб скористатись його інтересом до хімії і зробити своїм союзником. Конфлікт з Майдановим також виникає з вини педагога, через відсутність прогностичних здібностей («як наше слово відгукнеться»).

Негативна установка вчительки ще до початку уроку, формальний підхід до виконання своїх обов'язків, неврахування індивідуальних особливостей учнів, усталені стереотипи у проведенні уроку, невміння попереджувати й уникати конфліктів – усе це створює несприятливу психологічну атмосферу на уроці, яка знижує до мінімуму коефіцієнт його корисної дії.

Формальне виконання своїх обов'язків, обмеженість лише викладацькою функцією, самоусунення від керівництва колективом школярів – ознаки ліберального стилю спілкування Еми Павлівни, наслідками якого є втрата поваги до вчительки, відсутність контролю над школярами, погіршення дисципліни.

Усе вищеперераховане створює перешкоди для реалізації виховної функції уроку.

Алгоритм №6. Алгоритм оцінювання особистості педагога

1. Професійний рівень.
2. Рівень внутрішньої культури.
3. Наявність педагогічного такту.
4. Наявність власної позиції.
5. Поєднання поваги до дітей з розумною вимогливістю.
6. Наявність яких педагогічних здібностей педагога проявляється у відеоситуації?
7. Оцінка стилю спілкування, його виховний потенціал.
8. Оцінка вербальної та невербальної поведінки вчителя (техніка мовлення, мімічна і пантомімічна виразність, емоційність, наявність почуття міри).
9. Підхід до виконання своїх обов'язків (формальний, неформальний).

Опис відеофрагментів

з художнього фільму «Лялечка» та запропоновані студентами факультету фізичного виховання і спорту варіанти їх розв'язання

Ситуація перша. Новенька, майстер спорту з гімнастики, яку дев'ятикласники прозвали Лялечка, незлюбила класну керівницю з першого погляду. Дуже швидко Лялечка стала в класі лідером, що не подобалось вчительці. Черговий урок розпочався з того, що Олена Михайлівна як класний керівник запросила всіх учнів на свій день народження (в цей день вони традиційно збиралися на квартирі свого наставника). І тут сталося непередбачене: «У мене також сьогодні день народження, – сказала Лялечка. – Я всіх вас також запрошую». Вона назвала той самий час (18 год.), на який запрошувала Олена Михайлівна. ? Ваші подальші дії на місці класного керівника.

Варіанти розв'язання відеоситуації, запропоновані студентами:

- *Треба зробити висновок про терміновий перегляд свого ставлення до цієї учениці, оскільки в даній ситуації йдеться вже про наслідок, а лікувати необхідно причину.*
- *Підготувався б до свята і провів вечір у чеканні. Це шанс визначити ставлення до себе учнів, дати оцінку собі як вчителю і класному керівнику та спрогнозувати тактику своєї подальшої поведінки. Постарався б зберегти спокій...*
- *Чудово! Я особисто давно збираюсь відсвяткувати свій день народження з друзями. До цих пір святкувала з вами, оскільки не сміла порушувати нашу традицію. Навіть не помітила, що ви вже стали дорослими, самостійними. І маєте повне право на вибір. Чиніть так, як вам підказує ваше серце, але завчасно мене попередьте.*
- *Взяв би квіти, прийшов би до Лялечки і привітав з «липовим» днем народження, а потім діяв би в залежності від реакції «іменинниці». Якби відреагувала позитивно, я б радів від можливості неформального спілкування; в разі негативної реакції тактовно подякував би за гостинність і висловив учням превеликий жаль з приводу великого бажання, але неможливості бути разом з ними.*
- *Зобразив би велику радість (вдавану) з приводу збігу дат народження і поступився б звичаєм відмічати день народження в себе, сказавши: «Прекрасно! Нарешті ламається стереотип і наші стосунки виходять на новий виток свого розвитку. Я давно чекав змін...»*
- *Прийшов би додому і добре подумав би над змістом своєї промови, яка прозвучить на «липовому» дні народження Куколки, до якої я прийду з квітами і, звичайно ж, із запізненням.*
- *Що ж, виникла ситуація, яка дасть можливість перевірити істинність наших з вами стосунків. Моє запрошення залишається в силі, а вибір за вами...*
- *Думаю, що в ситуації, яка виникла, вам краще піти до Тані. А час все розставить на свої місця, і тоді самостійно зробите відповідні висновки.*

- *Життя постійно буде вас ставити перед вибором. Але важливо, щоб цей вибір відповідав поклику вашого серця. Інакше доведеться жалкувати про невірний зроблений крок. Вибираючи, керуйтеся одночасно і почуттям, і розумом. А ситуація, яка виникла, нам тільки на користь...*

Наступна відеоситуація є продовженням попередньої. Вона передбачає моделювання виховуючого монологу і демонструється в кінці заняття як домашнє завдання. На початку наступного заняття проводиться конкурс на кращий виховуючий монолог. Потім демонструється продовження ситуації, і студенти стають свідками надзвичайно вдалого монологу вчительки. Однак коефіцієнт його корисної дії знижується відсутністю почуття міри педагога, тому студентам пропонується ще одне завдання: скоротити монолог класного керівника.

Ситуація друга. Класний керівник 10 класу Олена Михайлівна запросила всіх своїх вихованців до себе на день народження (в цей день вони традиційно збирались на квартирі свого наставника). Однак новенька (лідер класу) назло класному керівнику, з якою був конфлікт, також запросила весь клас на свій вигаданий день народження, назвавши той самий час, що і Олена Михайлівна. Уперше за кілька років до Олени Михайлівни прийшов тільки один учень. Всі інші весело святкували неіснуючий день народження свого нового лідера. ? Що б ви сказали на місці Олени Михайлівни учням, прийшовши наступного дня до них на годину класного керівника?

Варіанти подальшої поведінки вчительки, запропоновані студентами.

- *Зайшла б у клас, не показуючи свої образи і хвилювання з приводу вчорашнього. Але була б стриманішою у своїй поведінці. Пригощаючи учнів в кінці уроку пирогом, сказала б: «Я не могла запропонувати цей традиційний пиріг комусь іншому, оскільки він пікся для вас. А що стосується вчорашнього вечора, то я навіть рада, тому що він допоміг мені вас краще зрозуміти. В даний момент я як ніколи спокійна, бо впевнена у тому, що час все розставить на свої місця».*

- *Вчорашня ситуація як ніколи допомогла мені зрозуміти, ким ви для мене стали за час наших стосунків. Вам було весело, оскільки ніхто не здогадався хоча б зателефонувати мені. А я в цей час думала про вас і чекала, так як чекає на вас до сих пір наш традиційний пиріг...*

- *Я б звернулася тільки до Лялечки: «Таню, вітаю тебе з тим святом, яке ти влаштувала для своїх однокласників. Вибач, що не прийшла. В мене була вагома причина: я чекала своїх друзів і до останнього сподівалась на їх традиційний візит».*

Алгоритми розв'язання проблемно-педагогічних ситуацій різних видів**1. Ситуації із завданням спрогнозувати наслідки запропонованих варіантів і доповнити їх власними міркуваннями:**

- Ознайомтесь зі змістом ситуації та осмисліть її.
- Сформулюйте педагогічну сутність проблеми.
- Аналізуючи варіант розв'язання, поясніть: чи відповідає він перебігу подій, чи немає в діях учителя порушень педагогічного такту, наскільки цей варіант педагогічно доцільний. Обґрунтуйте його ефективність чи неефективність.
- Доповніть запропоновані варіанти власними.
- Зіставте власні варіанти з наведеними та визначте оптимальний.
- Обґрунтуйте свій вибір[58,31].

2. Ситуації, продовження яких (оптимальні варіанти розв'язання) додаються в кінці збірника, і студент звертається до них після власних спроб передбачити розвиток подій, порівнюючи свої прогнози з реальними рішеннями:

- Продовження цих ситуацій дивіться далі. Але спочатку спробуйте їх розв'язати самостійно.
- Які методи виховання і прийоми, що посилюють їх ефективність, ви застосуєте?
- Обґрунтуйте свій вибір і спрогнозуйте наслідки обраних вами способів впливу.
- Після того, як змодельюєте власні варіанти розв'язання ситуацій, ознайомтесь з їх продовженням у кінці збірника.
- Чи можна вважати оптимальними ті варіанти, які там подано? Обґрунтуйте свою точку зору[58,39].

3. Незакінчених ситуацій, що вимагають від майбутнього педагога самостійно змодельювати власні варіанти подальшої поведінки:

- Продовження цих ситуацій вам необхідно змодельювати самостійно.
- Уважно прочитайте та осмисліть ситуацію.
- Сформулюйте проблему, що відображена в ній.
- Якщо тут вже є конфлікт, то як можна було його попередити?
- Визначте момент, коли конфлікту можна було уникнути. Як саме?
- Які теоретичні знання з педагогіки можуть стати керівними для

педагогічно доцільних дій у цій ситуації?

➤ Які дії вчителя є небажаними, можуть поглибити конфлікт або стати «холостими пострілами»?

➤ Запропонуйте можливі варіанти розв'язання ситуації та виберіть оптимальний.

➤ Обґрунтуйте педагогічну доцільність обраного вами варіанту та спрогнозуйте його наслідки [58,43].

4. Ситуації з конкретними завданнями до кожної, спрямованими на реалізацію творчого потенціалу студента:

У класі шум, бруд, учні до уроку не готові. Вчителька історії Олександра Яківна намагається навести лад:

— Сідайте, сідайте! Тільки хай хто-небудь піде в учительську, візьме там карти в шафі.

До дверей кидаються одразу троє хлопчаків.

— Куди, куди? Одного вистачить!

— Можна ми вдвох із Сашком? — питає з місця Юрко.

— Ну, добре, тільки бігом!

— І я з ними! — схоплюється Олесь.

— Підуть двоє!

— Ви ж сказали, що одного вистачить! — образився Олесь.

— Що? Ах, так!.. Що там за гамір? Припиніть!..

На задніх партах сміються все голосніше.

— І чому у вас завжди підручники відкриті? Що це за мода?.. Ну, годі, годі вже! Запитання таке: коли і як утворилась Давньоруська держава, які причини її виникнення?.. Борисенко, негайно залиш Кандибу! — гукає Олександра Яківна хлопчика, який вовтузиться із сусідом по парті.

— Це не я! — кричить Борисенко.

— Зараз подивимося, хто в нас піде відповідати...— Олександра Яківна схилилась над журналом, довго шукає потрібне прізвище. Учні притихли, теж чекають...

? Які причини дезорганізації в класі?

? Яких помилок припускається вчителька у спілкуванні з учнями?

? Який це стиль спілкування? Які можуть бути його наслідки?

? Що Ви порадите Олександрі Яківні на місці директора школи, який був свідком цього безладу, коли проходив повз відчинені двері класу?

5. Ситуації з завданням сконструювати творчу модель самопрезентації вчителя при першому знайомстві з учнями з дотриманням наступних рекомендацій: обрати оптимальний варіант початку розмови; збудити

інтерес, здивувати, заінтригувати змістом виступу; врахувати потреби та інтереси учнів; забезпечити взаємний контакт; викликати інтерес до себе як наставника загону, класного керівника, лектора; зберегти почуття міри [58,57].

Студентам пропонується виступити перед своїми одногрупниками, подумки уявляючи перед собою аудиторію, про яку йдеться в ситуації і організувати обговорення свого виступу. Наведемо кілька прикладів.

- Перший день у літньому спортивному таборі. Спершу Ви вирішували побутові та організаційні питання. Ввечері зустрічаєтеся з дітьми біля загонового вогнища. Хвилюєтесь: діти дорослі, вони не вперше приїжджають у табір. Ви вже встигли помітити, що «просто так» їх не завоюєш.

? Що сказати на початку першої розмови?

- Ви вчитель фізичної культури і одночасно класний керівник 9-Б класу. Перше вересня і Ваш перший повноцінний робочий день. У свій 9-Б Ви зайшли із завучем, а через кілька хвилин залишитесь наодинці з тридцятьма дев'ятикласниками. З ними Вам працювати цілих три роки, дуже багато залежить від першої зустрічі.

? Що Ви маєте сказати своїм майбутнім учням?

- Вас запросили на районний з'їзд випускників середніх шкіл. Вже виступали представники різних професій. Через кілька хвилин ведучий назве Ваше прізвище і запросить до мікрофона. Мета вашого виступу – викликати інтерес до професії вчителя фізичної культури.

? Отже, попередній промовець закінчив, і Ви підходите до мікрофона.

Практичні завдання з педагогіки

до комплексного державної атестації (освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр»), що використовувались для визначення рівня професійного становлення

1. До Вас, класного керівника 8 класу, прийшла схвильована мама Світлани за порадою. Вона спостерігає, що дочка останнім часом дуже змінилась, стала замкнутою. Випадково довідалась: Світлана заходила на сайт, який пропагує самовбивства. *Що Ви порадите матері? Як побудуєте подальшу виховну роботу з ученицею?*

2. Семикласниця Оксана потрапила під негативний вплив дев'ятикласниці Каріни. Одного разу на великій перерві з її ініціативи Оксана зняла на мобільний телефон свою однокласницю Юлю, сором'язливу і скромну дівчинку, в туалеті і виставила відео в інтернет. Наступного дня це стало відомо Вам, класному керівнику 7 класу, в якому навчається Оксана. *Якими будуть Ваші подальші дії?*

3. Після закінчення університету Ви приходите на свій перший урок історії в одинадцятий клас. Напередодні вчителі Вас попередили, що це клас не простий і при першій зустрічі обов'язково мають бути «сюрпризи». Ви підходите до вчительського столу, а на ньому написана великими каліграфічними літерами адресована Вам записка: «Вчителю! Роби свою справу мовчки». *Що Ви скажете учням, які вирішили таким чином Вас випробовувати?*

4. Вчительку біології школярі позаочі називали кульбабою, що не було для неї таємницею. І ось на уроці один з бешкетників запитує вчительку з явним кепкуванням: «А можна кульбабу засушити?» *Як учинити вчительці в даній ситуації? Що б зробили ви?*

5. Новий учитель приходить в клас. Учні його зустрічають гарно організованим хуліганством: більшість з них сидять, повернувшись до педагога спиною, вистукуючи пальцями по партах веселу мелодію. *Як би ви себе повели на місці вчителя?*

6. Літній табір. Ви вожатий старшого загону. Вранці будите своїх підопічних на зарядку. Вони відмовляються: «Ми і так здорові. Нам зарядка не потрібна». *Ваші подальші дії на місці вожатого.*

7. Перше вересня і перший урок у випускниці факультету іноземних мов. Напередодні директор попередив: «Будьте готові до сюрпризів. Цей клас всіх

учителів випробовує». Молода вчителька підійшла до столу, привіталася і раптом голосно зазвучала весела музика. Десятикласники в такт почали підспівувати. Деякі навіть стали підтанцьовувати. Пройшла хвилина, друга. Клас перетворився у дискотеку. Нарешті Світлана Іванівна зрозуміла, звідки лунала музика, підійшла до шафи з методичними матеріалами і вимкнула магнітофон. Дочекавшись тиші, вона сказала... *Змодельуйте поведінку вчительки, спрямовану на подальшу педагогічно доцільну само презентацію.*

8. Контрольну роботу з математики в 9-му класі написали погано. Вчителька незадоволено аналізувала. Коли черга дійшла до Віктора, вона, не стримавши негативних емоцій, без усяких пояснень попросила щоденник, щоб виставити «незадовільно». Юнак не погодився. Вчителька, підвищивши голос, повторила вимогу. У відповідь — мовчання. У настороженій тиші класу пролунав вирок: «Твоїй впертості я не дивуюся, твій брат такий самий, як ти. Недарма і батько від вас пішов. Від таких синів утечеш мимоволі...». Слова вчительки викликали могильну тишу, а Віктор піднявся і сказав: «Батько Вам розповість, чому він пішов... Я його про це попрошу. Спеціально для Вас...». *Проаналізуйте дії вчительки. Які принципи виховання було порушено? Спрогнозуйте подальший розвиток подій.*

9. Вчителька математики і класний керівник сьомого класу викликала батька семикласника Сергія до школи і звернулась до нього з таким монологом: «Що ж Ви з власним сином справитися не можете? Три двійки підряд! Якщо ще хоч одну отримає, я обіцяю, що виставлю йому двійку за півріччя. І зверніть увагу на його нестерпну поведінку! Я його більше на уроки пускати не буду. Так що вживайте заходів! Я Вас попередила». *Дайте оцінку поведінці вчительки. Які педагогічні помилки вона допустила? Запропонуйте варіант власної бесіди з батьками в подібній ситуації.*

10. Урок історії в одинадцятому класі почався із неприємного інциденту. Один з учнів повинен був виконувати роль учителя на уроці. В його функції входило опитування і дискусія з теми. Проте учень виявився невідповідним, про що заявив учителю після дзвоника на урок. *Яке педагогічно доцільне рішення, на Вашу думку, повинен прийняти вчитель у даній ситуації?*

11. Молода вчителька, вчорашня випускниця педагогічного університету, замінила іншу, більш досвідчену вчительку історії, яку учні поважали і любили. Першого ж дня роботи один із учнів заявив їй відверто і вороже: «Ми з Вами не

спрацюємось, бо звикли до Надії Семенівни і надіємось на її повернення». *Як учительці слід поводитися далі, щоб уникнути конфлікту?*

12. Восьмикласник Сашко виконав своє доручення блискуче. Директор вирішив оголосити батькам подяку за гарне виховання сина і з цією метою запросив батька до школи. Але той чомусь не прийшов, а наступного дня зателефонував і сказав: «Я був зайнятий терміновою роботою, але Ви не хвилюйтесь, я Сашка вже відлупцював...». *Ваші подальші дії на місці класного директора школи.*

13. Реальна ситуація з життя вчительки англійської мови Вікторії Сергіївни. Під час уроку один з учнів-мажорів намагався образити педагога, робив недвозначні натяки на її скромний, недорогий одяг, мізерну зарплату, заявляв, що йому взагалі нічого вчити не потрібно, в тому числі і «вашої іноземної» – батько все купить. *Як би Ви себе повели далі, опинившись на місці цієї вчительки?*

14. Уявіть, що ви проводите у 10-му класі бесіду, мета якої – спонукати учнів до самовиховання. Змодельуйте початок цієї бесіди з використанням інформації, яка спонукає до самовиховання (з життя знаменитих діячів, відомих спортсменів, кіногероїв тощо).

15. Ви складаєте план роботи з батьками. Запропонуйте тематику батьківських зборів, актуальну для батьків сучасних старшокласників (9-11 класи), охопивши всі напрямки всебічного розвитку особистості (розумове, естетичне, фізичне, моральне, трудове виховання).

16. Сформулюйте 5-6 тем диспутів, актуальних для старшокласників сучасної школи. Обґрунтуйте, в чому їх актуальність.

17. Складіть план проведення диспуту на одну з актуальних для сучасних старшокласників тем, включивши до нього запитання дискусійного характеру з обраної вами теми.

18. Староста класу звернувся до вас з проханням допомогти скласти програму конкурсу веселих і кмітливих (КВК). Запропонуйте йому 5-6 цікавих завдань для цього конкурсу, спрямованих на розвиток інтелекту та творчих здібностей учнів старшого шкільного віку.

19. Ви проводите останній урок в одинадцятому класі. Це останній шкільний урок, основна функція якого – виховна. Запропонуйте цікаві ідеї щодо його проведення з метою впливу на емоційну сферу особистості випускників.

20. Відомий американський дитячий лікар Бенджамін Спок розповідав Ю.П. Азарову, відомому російському педагогу, що його мати, виховуючи п'ятьох дітей, була надзвичайно суровою з ними, однак виростила прекрасних людей і громадян. Ставши батьком, сам Спок вирішив виховувати своїх дітей по – іншому: а саме на засадах свободи, відкритої любові до дітей, дружби і співробітництва з ними. І також виростив не менш прекрасних людей і громадян.

Значить, авторитарна і гуманна система виховання рівноцінні? Визначте і обґрунтуйте свою позицію.

21. Класний керівник використанні метод рольової гри, розігруючи ситуацію: кілька підлітків пропонують своєму однолітку випити з ним, він відмовляється, за що вони називають його слабаком, маминим синочком, жовторотиком. Учні пропонують різні варіанти відмови. Один з них звертається до вас: «А як би Ви повели себе в цій ситуації».

Уявіть себе на місці цього підлітка і змодельуйте варіанти відмови від алкоголю .

22. П'ятикласник Юрко – розвинений, здібний хлопчик. Учиться відмінно, але великий забіяка. По дорозі додому зі школи часто кривдить дівчаток. Я всіляко намагалася впливати на нього, але Юрко не виправлявся. Одного разу, наприкінці останнього уроку, підіймається дівчинка і заявляє: «Боюся йти додому . Юрко каже , що поб'є дорогою» . «Що ти сказала ? – перепитала я. – Хіба мислимо , щоб Юрко, відмінник, такий стриманий хлопчик почав битися. Якщо він і лякав тебе, то мабуть жартуючи. Ганьбити себе бійкою з дівчинкою він не буде. Йди спокійно додому». Юрко почервонів, встав і промовив: «Я лише пожартував. Вибач, Лідо».

На які принципи виховання опиралась вчителька?

23. Уявіть, що ви директор або завуч школи. Щойно побували на уроці в молодого учителя історії, проведеного методом лекції. Педагог не зумів забезпечити зустрічної активності учнів. Десятикласники були неуважні, шуміли і не слухали вчителя.

Які поради ви дасте учителю щодо забезпечення ефективності методу лекції?

24. Ви методист студентів, які перебувають на педагогічній практиці. Відвідали урок історії з використанням методу демонстрації. Учні десятого

класу були пасивні, не проявляли інтересу до навчального матеріалу, що демонструвався на екрані.

Які поради ви як методист дасте студенту щодо забезпечення ефективності цього методу?

25. Поясніть різницю між трьома педагогічними методами:

- а) бесіда як метод навчання;
- б) бесіда як метод виховання;
- в) бесіда як метод педагогічних досліджень.

Сформулюйте по одному запитанню до кожного виду бесіди.

26. Під час екскурсії до лісу мої восьмикласники сіли обідати, а Сергій, що сидів збоку під деревом, майже нічого не їв. «Чи не захворів?» — думаю. Однак по обіді, коли всі побігли купатись на озеро, Сергій підійшов і запропонував мені шматок домашнього пирога, яким він не бажав ділитись з іншими.

Спробуйте спрямувати цю ситуацію у виховне русло, обравши шлях прихованого впливу. На які принципи виховання будете опиратись, здійснюючи вплив?

27. Максиму здавалося, що йому постійно занижують оцінки. Одного разу, коли він ледве впорався з абсолютно нескладною задачею і отримав цілком заслужену оцінку, він підійшов на перерві і простягнув мені авторучку: «Виправте, будь ласка. Задачу я розв'язав на 8-9 балів, а Ви мені поставили лише 5».

Щоб вплинути на учня, зверніться до методу переконування. Яким змістом ви його наповните? До яких звернетесь аргументів? Ваша ціль - домогтись припинення такої поведінки учня в подальшому.

28. Прочитуйте (напам'ять) 4-5 афоризмів, які можна використати для переконання учнів у важливості морального виховання.

29. Прочитуйте (напам'ять) 4-5 афоризмів, які можна використати, переконуючи учнів у ролі розумового виховання як важливого напрямку всебічного розвитку особистості.

30. Прочитувати (напам'ять) 4-5 афоризмів, які можна використати для переконання учнів у необхідності здорового способу життя.

31. Складіть план проведення тематичного тижня у школі (тиждень здоров'я, тиждень природи, тиждень книги і т.ін.). Запропонуйте в рамках вибраної теми цікаві для учнів заходи на кожен день тижня.

32. Уявіть, що члени екзаменаційної комісії – учні випускного класу. Спробуйте зацікавити їх Вашою улюбленою книгою педагогічного спрямування.

33. На уроках математики у 7-му класі учні звикли розв'язувати задачі за зразком. Учитель ставив учням високий бал за правильне відтворення змісту матеріалу підручника або переказ теорем і правил. Проте більшість учнів не змогли виконати директорську контрольну роботу, яка містила окремі нестандартні задачі і питання.

Проаналізуйте причини ситуації, що склалася. Назвіть методи та прийоми розвитку в учнів творчого мислення .

34. Запропонуйте власну проблемну педагогічну ситуацію і декілька варіантів її розв'язання . Обґрунтуйте оптимальний варіант.

35. «Як ви ставитесь до завуча школи Зої Іванівни?» – запитали десятикласники Вас як класного керівника на виховній годині. Ваше ставлення до завуча негативне, а з десятикласниками стосунки до сих пір були відвертими. *Якою буде Ваша подальша поведінка?*

Додаток У

**Подорож у глибини власного «Я» (сценарій години спілкування,
присв'ячений професійному самовихованню майбутніх учителів, як
результат співтворчості студентів і викладача)**

Сьогоднішня година спілкування не вимагає від вас активності вербальної, оскільки мова йдеться про самовиховання. Її ціль – викликати *діалог з собою*, вийти на *осмисленість* свого власного внутрішнього змісту. Відомо, що самовиховання включає послідовність кроків, представлених на слайді: 1) *інтерес* до власного самовдосконалення; 2) його перехід у *потребу*; 3) *бажання* (хочу, бажаю покращувати себе); 4) приймаю *рішення*; 5) здійснюю *самооцінку*; 6) ставлю *мету*; 7) складаю *програму*; 8) активізую *волю* для її виконання; 9) регулярність та систематичність подальших кроків.

Сьогодні ми сконцентруємо увагу на етапі *самооцінки*, ціль якого – провести *внутрішню ревізію*, здійснити *внутрішній суд*. Коли відомого футболіста Андрія Шевченка запитали, чи є у нього вороги, він відповів: «Так, є. Але вони не зовнішні, а *внутрішні*. Це мої недоліки, з якими я завжди вступаю в боротьбу». Але перш ніж завдавати удар по ворогу, потрібно здійснити *розвідку* і позначити на карті ті місця, де знаходиться ворог.

Спробуємо це зробити на основі тієї інформації, яка наводиться далі. Спершу процитуємо роздуми наших однокурсників, з якими вже така робота проводилась, тобто результати їх власної розвідки в глибини власного «Я». Може хтось і себе впізнає.

- *Я розумію, що роблю у житті щось неправильно. Засмучуюсь через дрібниці. Не можу керувати своїм настроєм. У мене немає чітких принципів. Я витрачаю дарма дуже багато часу. Лінивий. Я несерйозна людина. Дуже себе жалію. Це неприйнятно як для майбутнього спортсмена, так і для майбутнього педагога. Дякую, що розкрили мені очі на власні недоліки.*

- *Я належу до тих людей, що завжди «починають нове життя». Не живу, а весь час лише починаю жити. І весь час знаходжусь на початку. На початку –*

без продовження. Точніше навіть не на початку, а тільки в думках про початок. Мені вже 20, а життя, виявляється, ще й не починалось.

- *У житті я затятий песиміст. Я ніколи не боровся до кінця за поставлену мету, бо не вірив, що зможу її досягти, і привертав до себе удари долі. Позаду – беззмістовність мого життя. Я ніби весь час біг на місці і перебував у залі очікування.*

- *Моє життя – це наче книга, яку я всіляко намагався наповнити важливим змістом. Однак до сих пір знаходжусь лише на рівні намагань. Обкладинка, начебто, непогана і початок, здається, не сплюндрований. Та наповнити книгу далі не знаю як. Розгубився. Таке враження, що ніби застряг. Не можу заставити себе відірватись від тривалого застою, в якому перебуваю.*

Далі студенти групи демонструють мотиваційні щодо самовиховання відеофрагменти, відібрані ними на підготовчому етапі години спілкування.

Після проведеної бесіди, наповненої емоційно-насиченими фактами, прикладами, пов'язаними з самовдосконаленням, майбутнім вчителям пропонується виявити власні недоліки і дати відповідь на запитання : «Як ви намагаєтесь боротись з недоліками, що стають перешкодою вашого особистісно-професійного становлення?» (пишуть на фоні спокійної музики).

Викладач пропонує визначити позицію, на якій знаходиться кожен зі студентів.

Позиція №1. Людина своїх недоліків взагалі не помічає і продовжує жити так, як складаються обставини, стаючи жертвою виробленого стереотипу поведінки. Такий стан обмеженості її задовольняє. До найнижчого рівня цієї позиції можна віднести осіб, які не здатні до адекватної самооцінки: настільки самовпевнені, засліплені собою, що не помічають своєї недосконалості.

Позиція №2. Студент знає про свої недоліки, але вони його не засмучують. Займає пасивну позицію відносно них, закриває очі, не протидіє, а навпаки, поступається, йде на поводу, а інколи навіть сприяє ще більшому їх розвитку. Недоліки набувають хронічної форми. Часто настільки звикає до своїх недоліків,

що вважає це цілком нормальним явищем, обмежуючи свій розвиток: інші відрізняються від мене тим, що вони якісь особливі, а мені більше не дано.

Позиція №3. Людина помічає недоліки. Усвідомлює їх негативний вплив. Займає негативну позицію відносно них. Однак продовжує їх *носити в собі*. В думках і на словах засуджує, а в діях не протидіє. Любить пофілософствувати про їхню шкідливість, але далі роздумів і розмов не йде. Тобто веде з ними боротьбу лише на внутрішньому та декларативному рівні.

Позиція №4. Моє ставлення до моїх недоліків *вороже*. Я їм *активно протидію*. Я їх *викорінюю*. Я *веду з ними боротьбу*.

Ознайомлення студентів з позиціями щодо самооцінки завершується монологом викладача: *«Спортсмен і письменник Юрій Власов був найсильнішою людиною у світі, тяжко захворів внаслідок травми, силою волі подолав хворобу. В одному із своїх інтерв'ю говорив: «Зламай старий характер, створи новий. Ні на хвилину не опускайся в старий характер. Старий характер загрожує старими хворобами».*

Визначайтесь, на якій позиції знаходитесь ви. Ціль проведеної нами роботи полягала у тому, щоб увійти в самого себе, уважно роздивитись, що там робиться, підняти над собою вчорашнім, вийти на рівень осмисленості свого особистісно-професійного становлення, відчутти відповідальність щодо своєї подальшої професійної діяльності і особистої долі і почати вдосконалюватись. Перед кожним з вас – висота вашого професійного розвитку, яку ви обов'язково візьмете. Бажаю кожному вступити в боротьбу з собою і вийти з неї переможцем.

На етапі самооцінки працювала ваша свідомість і почуття. А далі – ваші дії, ваша воля, і ваші зусилля. Пам'ятайте, що від вашої рішучості залежить ваше майбутнє, в тому числі і професійне. Без неї існує небезпека залишитись у минулому назавжди. Бажаю успіхів!».

З метою підсилення впливу на студентів, викладач демонструє фрагмент фільму «Футбольна команда», в якому тренер звертається до спортсменів, спонукаючи їх до роботи над собою. На екрані благородні, серйозні обличчя

молодих хлопців, в очах яких – внутрішнє прийняття слів наставника і готовність до активних дій. Слова тренера логічно завершують монолог викладача: *« І ми не повинні боятись поразки. В цій боротьбі немає місця страху. Якщо ми вийдемо на поле и будемо обережнічати, нам залишиться лише все життя сумніватися в собі. Але коли ми вийдемо на поле и віддамо йому абсолютно все, це буде героїзм. Будемо ж героями! Будемо! Вперед, хлопці! Вперед!»*

Правила особистісного самовиховання, складені автором дослідження під час навчання в педагогічному університеті

- *Не жалій себе сьогодні, щоб потім не довелося жаліти про втрачене завтра.*
- *Не потім, не колись, а тепер і зараз!*
- *Стримуй себе від тих бажань, які можуть нашкодити.*
- *Перш ніж діяти – подумай про наслідки.*
- *Все роби оперативно, не будь повільним. Економ час і не витрачай його на пусте.*
- *Вмій зразу ж заборонити собі те, що шкодитиме тобі і твоєму здоров'ю.*
- *Стримуй негативні емоції. Вчись керувати своїм настроєм.*
- *Допустив помилку – зразу ж зроби відповідні висновки. Пам'ятай, що на помилках вчать. Але краще вчитися на чужих помилках, ніж на власних.*
- *Навіть найрозумніші люди інколи допускаються великих помилок, але від нерозумних людей вони відрізняються тим, що цих помилок не повторюють.*
- *До всього стався критично. Все піддавай сумніву.*
- *Намагайся всяку роботу виконувати із позитивними емоціями, навіть у найнуднішій роботі знаходь щось цікаве.*
- *Намагайся бути самим собою.*
- *Не обговорюй недоліків інших. Краще тактовно скажи про них самій людині.*
- *Ніколи не мсти і не бажай зла іншому, пам'ятаючи, що мстять тільки слабкі, не порядні та підступні люди, сильні завжди великодушні.*
- *Не зупиняйся! З кожним днем, тижнем, місяцем ставай все досконалішим. Пам'ятай, що вдосконалити себе – все одно, що пливати проти течії: зупинишся – тебе враз понесе назад.*
- *Окрім того, пам'ятай, що «світ належать людям, які рано встають».*
- *І ще пам'ятай: гарна звичка – це накопичений духовний капітал, відсотками з якого можна жити все життя.*
- *Завжди слідкуй за своєю поведінкою і своїми вчинками.*

**Приклади пропонованих учасникам конкурсу педагогічної
майстерності відеоситуацій з виникненням проблеми та її подальшого
розв'язання педагогом**

Ситуація 1 (з фільму режисера І. Добролюбова «Розклад на післязавтра»).
Коли Світлана Сергіївна вперше переступила поріг учительської фізико-математичного ліцею, вчителі їй поспівчували, оскільки знали ставлення до літератури майбутніх математиків з 10-Б. В учительській вона переважно мовчала, але це мовчання було змістовним. Недарма ще в університеті студентку Світлану називали майстринею змістовних пауз.

До уроку в 10-Б залишалась майже година. Світлані Сергіївні цього було досить, щоб ще раз обмірковувати свою першу зустріч з десятикласниками. Вони також готувались гідно зустріти нову вчительку.

З порога Світлана Сергіївна кинула погляд на дошку, вицент списану формулами. Всі демонстративно виконували завдання, написані на дошці. Староста сказав, одночасно продовжуючи писати в зошиті: “Сьогодні у нас директорська контрольна. Ми маємо до неї підготуватись. Наш ліцей спеціалізований, фізико-математичний. А тому ми Вам пропонуємо таку форму співробітництва: Ви нам розповідаєте літературу, а ми розв'язуємо задачі. І нам буде вигідно, бо ми займатимемось головною своєю справою, і Вам непогано, бо будемо сидіти спокійно, не порушуючи дисципліну”.

Світлана Сергіївна розуміла, що заклики, моралізування тут тільки зашкодять. “Я зараз мушу так на них подіяти, щоб у них з'явилась потреба і в моєму предметі”, – думала вона. Потім підійшла до вікна і...[48,42]

Варіант подальшої поведінки педагога, який демонструється після варіанту, запропонованого учасником.

Оглянувши клас і витримавши паузу, Світлана Сергіївна стримано сказала: «Гаразд. Я дозволяю вам займатися своєю улюбленою справою. Але дозвольте і мені, коли я розповідатиму вам, стояти тут і дивитись у вікно, щоб нікого не тривожити».

Наступна пауза була наповнена вже іншим змістом: емоціями очікуванням, зародженням інтересу до її особистості. Дивлячись у вікно і відчуючи, що увага з математичних завдань приховано переключалась на неї, вчителька почала напам'ять читати вірш. Стримано. Ненав'язливо. Інтригуючи. В класі стояла Тиша. Поезія змінювалась цікавими фактами з життя поета, спогадами сучасників. Перед учителькою вже були не дерева за вікном, а допитливі очі переможених десятикласників. Навіть не помітила, як відійшла від вікна і вже стоїть біля столу...[48,76].

Ситуація 2 (з фільму режисера Е. Гаврилова «Доброта») . Випускницю університету призначили класним керівником 9-А класу. Директор попереджав про те, що при першій зустрічі учні будуть випробовувати, оскільки цей клас випробовує всіх учителів. Те, що трапилось, перевершило всі сподівання. Коли Марина Максимівна розповідала про Януша Корчака, про його жертовність ради дітей-сиріт і відвернулася до дошки, щоб щось на ній написати, хтось з учнів поцілив їй з рогачки в потилицю...

Подальша поведінка педагога, що демонструється після варіанту, запропонованого учасником: Вчителька, опустивши руки, стояла спиною до класу. Потім поставила після перерваного на півслові напису три великі крапки. Повернувшись обличчям до класу і запитала: «Хто?» Звичайно ж всі мовчали. Запитала вдруге: «Хто?» Відтак, витримавши паузу, додала: «Що ж, лише жалюгідний боягуз, вже звиклий до свого боягузтва, може так спокійно ховатись за спинами інших. А втім, він двічі боягуз: вистрілив у спину і боїться в цьому зізнатись. Якщо це йому подобається, то його варто лише пожаліти ...»

Додаток Ф.1

**Приклади завдань з театральної педагогіки для учасників конкурсу
педагогічної майстерності**

Лічилка:

Кульба-баба, кульба-дід посідали за обід.

Та за ложку, та за миску... А дід бабу хляп по тиску.

Прочитати запропоновану лічилку: 1. Виразно в максимально швидкому темпі. 2. Захоплено. 3. Підозріло. 4. З обуренням. 5. З любов'ю.

Із родинно-побутової пісні:

А те дівча напалося, впало з печі, забилося,

А той баран круторогий поламав він пану ноги,

А той гиндик диндин-диндик, а та гуся, гуся-сюся.

Прочитати уривок: 1. Виразно в максимально швидкому темпі. 2. З жахом. 3. Захоплено. 4. З жалем (співчуттям). 5. З презирством.

Із дитячого українського фольклору:

Мидір, Сидір і Каленик збудували тут куреник.

У куренику сидять, по варенику їдять.

А Іван-Балабан усе в носі колупає,

Колупає, колупає, бо ума зовсім не має.

Прочитати: 1. Виразно в максимально швидкому темпі. 2. Підозріло. 3. Пошепки, таємничо. 4. Насміхаючись. 5. З образою.

Із дитячого українського фольклору:

Качка дика без'язика загубила черевика.

Васичинські голопути посідали коло купи,

Наїлися лободи, дрибуль-дрибуль до води.

Прочитати: 1. Виразно в максимально швидкому темпі. 2. З почуттям любові. 3. Урочисто! 4. Трагічно. 5. Роздратовано.

Із української жартівливої пісні:

Качки гречку сшолопали. Що ж я, бідний, буду мав? А всім хлопцям по дівчині, мені ж дядько бабу вхав.

1. **Невербально** виразити на обличчі задані нижче емоції.
2. **Познайомити** глядачів зі змістом.
3. **Прочитати з заданими інтонаціями**, створивши відповідний їм образ:
 1) з образою, 2) з почуттям великого задоволення,
 3) гордовито, 4) урочисто.
4. **Прочитати в максимально швидкому темпі**.
5. Пройтись, як **артист балету**, і оглянути присутніх **суровим** поглядом.

Із української жартівливої пісні:

У всіх дівчат носи білі, а я жовтоноса, і до мене хлопці липнуть, як качки до проса.

1. **Невербально** виразити на обличчі задані нижче емоції.
2. **Познайомити** глядачів зі змістом.
3. **Прочитати з заданими інтонаціями**, створивши відповідний їм образ:
 1) сором'язливо, 2) з почуттям гордості, 3) урочисто,
 4) незадоволено.
4. **Прочитати в максимально швидкому темпі**.
5. Пройтись, як **фотомодель**, і оглянути присутніх **незадоволеним** поглядом.

З сучасного українського фольклору:

Ой, живіт болить, ой, язик пече, нудить-млоїть під п'ятою й може десь іще!

1. **Невербально** виразити на обличчі задані нижче емоції.
2. **Познайомити** глядачів зі змістом.
3. **Прочитати з заданими інтонаціями**, створивши відповідний їм образ:
 1) підозріло, 2) з жахом, 3) байдуже, 4) з насолодою.
4. **Прочитати в максимально швидкому темпі**.
5. Пройтись **обережно** і оглянути присутніх **настороженим** поглядом.

Загальноуніверситетський конкурс педагогічної майстерності – 2019 р.: запрошення, програма, учасники

Навчально-науковий інститут
педагогіки, психології і
підготовки фахівців
вищої кваліфікації

Кафедра педагогіки і
професійної освіти

Ми з радістю запрошуємо на свято,
Що кожен рік дарує нам весна,
А з тим ідей і задумів багато;
Знов поєднає нас мета одна.
В 114-й аудиторії
Збереться студентів яскравий букет.
На педмайстерності території –
Двадцять шостий професійний злет!

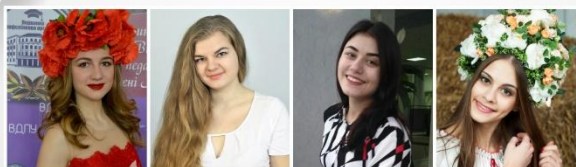
2019

Шановні

Будемо раді Вашій присутності
на загальноуніверситетському конкурсі
педмайстерності-2019

16 травня о 10⁰⁰ в аудиторії № 114.

УЧАСНИКИ КОНКУРСУ

У ПРОГРАМІ КОНКУРСУ:

- ◆ «Реклама спеціальності»
або проект
«Школа майбутнього».
- ◆ Конкурс красномовства
«Ораторський етюд учителя».
- ◆ Майстерність педагога в
розв'язанні проблемної
педагогічної ситуації.
- ◆ Конкурс з театральної
педагогіки.

Ораторський етюд «Унікальний педагог» переможця конкурсу педагогічної майстерності 2019 р., студента факультету фізичного виховання і спорту Яскевича Микити

Увага на екран! Мій ораторський етюд про автора цієї суперпедагогічної ідеї.

На екрані на фоні музики пишеться фраза: ***«Щоб змінити людей, їх потрібно любити. Вплив на них прямо пропорціональний любові до них».***

Радий розповісти цю унікальну історію про найунікальнішого педагога.

У 20 років він, досить бідний хлопець, покохав дівчину, багату, красиву, граціозну, розумну і винахідливу! Надій на шлюб майже не було. Тим не менш, парубок написав дівчині, що мріє бачити своєю дружиною саме її, якщо вона наважиться прийняти його пропозицію. В листі додав: «Про мою зовнішню непривабливість не хочу навіть говорити: всі знають, який я красень і який в мене дурний характер. Далі він детально перерахував свої недоліки і зазначив, що в нього ще й слабке здоров'я. А ще, «якщо Ви за мене вийдете заміж, Вам доведеться прожити життя, сповнене горя і важкої праці, тому що на біди Вітчизни і на нещастя друзів я буду дивитися як на свої власні. А коли мова піде про порятунок Вітчизни, я забуду про Вас і про дітей. Якщо ви вирішите мені відмовити, то відмовляйте. Сподіваюсь, що я знайду в собі сили прийняти це як мудра людина і християнин».

Це була найдивніша пропозиція у світі зі всіх, які будь-коли робили закохані юнаки. Але дівчина її прийняла. Шлюб було укладено, і все сталося так, як юнак писав, тільки набагато швидше: за два роки його непрактичність знищила і його крихітний спадок і її придане. Вони залишилися жебраками і майже все життя – тридцять років – прожили в неймовірній бідності, такій, що хоч з торбою іди.

Але виявилось, що Ганна (так звали дівчину) не помилилася, вступаючи до такого шлюбу, тому що після тридцяти років відчаю, бідності та злиднів її чоловік став відомим на весь світ, і поважні філософи, політичні діячі і навіть імператори приїжджали до нього на поклін чи з почестями приймали в себе.

Так, це був той самий юнак, якого в школі вчителі лаяли за неухайність та лінь і вважали телепнем, а хлопчак бігали за ним і кричали: «Дивак із диваків з країни дурнів!». Реготались, коли він, не маючи грошей, віддавав жебраку срібні пряжки зі своїх чобітків.

У 18 років він раптом став ходити у найбідніших одягах, спати на голих дошках і навіть харчуватися однією травою. Посивіле волосся, обличчя, покрите глибокими зморшками, зігнута спина. Його вважали божевільним, а діти продовжували бігати за ним, як за юродивим, показували пальцями та дражнили дурнем.

А в 50 років цьому похмурому, сором'язливому, незграбному диваку пропонують створити колонію у містечку, яке французи спалили дотла. Мізерні кошти, давно занедбаний жіночий монастир з холодними і сирими стінами. Ніяких вихователів, жодної прислуги. Він і директор, і економом, і вчитель, і вихователь, і повар, і навіть, нічний сторож. Він і вісімдесят дітей, замурзаних, в лахміттях, хворих на коросту, озлоблених, знедолених, худих, як скелети. А вже через півроку дітей було не впізнати—охайні, організовані, скромні, працьовиті, всією душею віддані своєму «батькові».

Педагогічні секрети таких швидких змін сам учитель пояснював так: *«З ранку до пізньої ночі я був серед них. Моя рука лежала в їх руці, мої очі дивилися в їх очі. Мої сльози текли разом з їхніми сльозами. Я не вселяв в них правил моралі, не читав нотацій, а якщо карав, то потім обіймав і плакали разом. Хоч я так і не навчився правильно ні писати, ні читати, ні рахувати, але зумів розробити такий простий метод навчання, що навіть найнедосвідченіший міг швидко досягти успіхів у ньому».*

Невдовзі його популярність досягла неймовірних вершин. Він став гордістю Швейцарії. У 1814 році його приймав сам російський імператор Олександр І. Старий педагог, некрасивий, з скуйовдженим волоссям, з веснянкуватим обличчям, поритим віспою, почав переконувати царя відмінити кріпацтво і дати селянам освіту.

Появляється студент в образі Генріха Песталоцці і продовжує розповідь.

«Так! Так! Я це робив тоді з неймовірним азартом. Я наступав на царя, а той задкував-задкував, поки не вперся в стіну. Відступати було нікуди і я схопив його за гудзик на мундирі... і лише тоді схаменувся.

Ця казкова історія сталася зі мною, швейцарцем Генріхом Песталоцци. На моєму пам'ятнику в Івердоні викарбувано серед інших такий напис: «ВСЕ ДЛЯ ІНШИХ, НІЧОГО ДЛЯ СЕБЕ». «Сам я жив, як бідняк для того, щоб навчити бідняків жити по-людськи».

Я вдячний Микиті, що так проникся моєю історією і прошу в його адресу ваших гучних аплодисментів».

Інноваційні творчі педагогічні відеопроєкти студентів

Додаток Ц

**Мотиваційні відеоролики, тематичні професійно-педагогічні
відеофрагменти, комплекс відеоситуацій для державної атестації
бакалаврів і магістрів**

Додаток Ц. 1

**Познавчальна робота в системі професійного становлення майбутнього
вчителя**

***Студентський педагогічний театр (керівник – доцент кафедри педагогіки
і професійної освіти Каплінський В. В.)***

Спектакль «Як любити дітей» був поставлений тричі студентами інституту фізичного виховання і спорту (три покоління студентів різних років).

ПРОГРАМА

**спектаклю «Як любити дітей»
про польського педагога Януша Корчака**

**за п'єсою В. Коростильова «Варшавський сполох»
Переклад на українську мову Каплінського В. В.**

**Кафедра педагогіки
Студентський театр «Педагог»**

СОНЦЯ ЗУПИНИТИ НЕ МОЖНА

Небагато було на землі таких подвижників культури, ім'я яких стало символом, а життя – легендою. Януш Корчак був письменником, лікарем, ученим, вихователем. І в усі сфери своєї діяльності вносив щось своє – піднесено-казкове й водночас відчутно реальне. Сьогодні ім'я Корчака відоме в усьому світі як символ самовідданого служіння дітям, їхньому щасливому майбутньому, а, отже, – майбутньому людства.

А легенда про Януша Корчака народилася вранці 5 серпня 1942 року у варшавському гетто, і за кілька годин, вихлюпнувшись на вулиці Варшави, зростала,

міцніла, захопила всіх, кому довелося стати свідком цієї події, досі не баченого подвигу.

П'ятого серпня сорок другого року за наказом гітлерівців у варшавському гетто тисячі людей почали свій останній, трагічний похід: їх гнали на Умшлагплац, звідти для них була єдина дорога – до газових камер табору смерті в Треблінці. Серед них були двісті дітей з будинку сиріт – інтернату, яким понад двадцять п'ять років керував Януш Корчак.

На Умшлагплаці до Корчака підійшов офіцер і сказав:

– Ви можете залишитися: ми знаємо ваші твори.

– А діти? – спитав Корчак.

– Діти пойдуть, – відповів есесівець.

Корчак мовчки зайшов до вагона. Двері вагона, який ішов до газових камер Треблінки, зачинились, а легенда, ніби птах, ударившись об зачинені двері, полетіла над світом жалобним відлунням по невмирущості людського духу...

Ролі виконують:

1-й ведучий – ***Яценко Андрій***, студент IV курсу Інституту філології та журналістики.

2-й ведучий – ***Вовковинський Анатолій***, студент II курсу Інституту фізичного виховання і спорту.

Януш Корчак – ***Данюк Олександр***, студент IV курсу Інституту фізичного виховання і спорту.

Конрад Вольф – ***Плахотний Ігор***, студент III курсу Інституту фізичного виховання і спорту.

Маргарита – ***Богущька Ольга***, студентка IV курсу Інституту філології та журналістики.

Перший конвоїр – ***Камінський Сергій***, студент III курсу Інституту фізичного виховання і спорту.

Другий конвоїр – ***Кузьмін Євгеній***, студент II курсу Інституту фізичного виховання і спорту.

Млодек – ***Білуха Дмитро***, студент III курсу Інституту фізичного виховання і спорту.

Млада – ***Гоменюк Інна***, студентка III курсу факультету підготовки вчителів початкових класів.

Ярославна – ***Червінська Катерина***, студентка V курсу Інституту фізичного виховання і спорту.

Сольвейг – ***Лепко Ганна***, студентка III курсу Інституту філології та журналістики.

Нелє – ***Нікітюк Надія***, студентка V курсу Інституту філології та журналістики.

Керівник театру – доцент кафедри педагогіки ***Каплінський Василь Васильович***.

Додаток Ш

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Інститут педагогіки, психології, підготовки фахівців вищої кваліфікації

Кафедра педагогіки і професійної освіти

ЗАТВЕРДЖУЮ

Вісний університетський педагогічний університету
імені Михайла Коцюбинського
проф. Пазаренко Н.І.
« 20 » серпня 20 19 року

ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

ПРОГРАМА

**обов'язкової навчальної дисципліни
підготовки бакалаврів**

галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальність 014.05 Середня освіта (Біологія здоров'я людини), 014 Середня освіта (Географія), 014.06 Середня освіта (Хімія), 014.11 Середня освіта (Фізична культура), 017 Фізична культура і спорт, 014 Середня освіта (Здоров'я людини), 015.10 Професійна освіта (Комп'ютерні технології).

РОЗГЛЯНУТО І СХВАЛЕНО

на засіданні Вченої ради
Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
Протокол № 12
від « 19 » серпня 20 19 р.

Вінниця – 2019 рік

УДК 378.016:37(073)

Розробники:

Каплінський В. В., канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки і професійної освіти; **Асаулюк І. О.**, канд. наук з фізичного виховання, доцент кафедри теорії і методики фізичного виховання

Рецензенти: **Акімова О. В.** доктор педагогічних наук, професор, зав. кафедри педагогіки і професійної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського; **Кобилянський О. В.** доктор педагогічних наук, професор кафедри життєдіяльності та педагогіки безпеки Вінницького національного технічного університету

Навчальна програма з дисципліни «Основи педагогічної майстерності» для підготовки бакалаврів з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальностей 014 Середня освіта (Фізична культура), 017 Фізична культура і спорт, 014 Середня освіта (Здоров'я людини). Укл. В. В. Каплінський, І. О. Асаулюк. – Вінниця: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 2019 – 11с.

Навчальна програма з дисципліни «Основи педагогічної майстерності» розроблена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів з галузей знань 01 Освіта/Педагогіка. Програма містить вступ, інформаційний обсяг навчальної дисципліни, рекомендовану літературу, орієнтовні форми підсумкового контролю та засоби діагностики успішності навчання. Навчальна програма призначена для вищих педагогічних навчальних закладів, які проводять підготовку майбутніх учителів музики.

Програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри педагогіки і професійної освіти Інституту педагогіки, психології, підготовки фахівців вищої кваліфікації
Протокол № 1 від 31 серпня 2019 р.

Програма розглянута і схвалена на засіданні навчально-методичної комісії Інституту педагогіки, психології, підготовки фахівців вищої кваліфікації
Протокол № 2 від 3 вересня 2019р.

ВСТУП

Програма вивчення обов'язкової навчальної дисципліни «Основи педагогічної майстерності» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальностей 014 Середня освіта (Фізична культура), 017 Фізична культура і спорт, 014 Середня освіта (Здоров'я людини).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є систематизовані знання з теоретичних засад педагогічної майстерності та практичні вміння у педагогічному спілкуванні.

Міждисциплінарні зв'язки: вивчення дисципліни «Основи педагогічної майстерності» здійснюється в тісному зв'язку з іншими педагогічними та лінгвістичними дисциплінами, такими як «Педагогіка», «Психологія», «Культура мовлення», «Вступ до спеціальності», «Методика виховної роботи».

Програма навчальної дисципліни складається з таких розділів:

1. Основи формування педагогічної майстерності.
2. Формування професійної майстерності вчителя фізичної культури.

1. Мета, завдання, компетентності та програмні результати навчання

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Основи педагогічної майстерності» є розвиток у студентів педагогічного мислення, творчої уяви, мовленнєвої компетентності, формування вмінь внутрішньої і зовнішньої педагогічної техніки та індивідуального стилю професійної діяльності.

1.2. Основними завданням вивчення дисципліни «Основи педагогічної майстерності» є:

розвивати педагогічне мислення, творчу уяву, сценічну майстерність, уміння внутрішньої та зовнішньої педагогічної техніки;

озброїти майбутніх учителів фізичної культури теоретичними знаннями і практичними вміннями, за допомогою яких вони добивалися б міцного засвоєння учнями програмного матеріалу та практичних умінь і навичок;

учити студентів зіставляти теоретичні знання з практичними потребами сучасної школи, втілювати нові методичні ідеї у практику вивчення навчальних предметів;

розвивати у студентів пізнавальні інтереси, уміння працювати з навчально-методичною літературою;

стимулювати прагнення до професійного самовдосконалення, творчий підхід до вирішення практичних завдань.

1.3. Компетентності

1.3.1. Загальні компетентності:

здатність до усвідомлення значущості формування творчої всебічно розвиненої особистості;

здатність до формування індивідуального стилю професійної діяльності;

здатність до аналізу особливостей педагогічної взаємодії.

1.3.2. Фахові компетентності:

здатність до визначення змісту і рівня навчальних досягнень учнів з фізичної культури, укладених на основі Державного стандарту базової і повної середньої освіти;

здатність формувати соціальні, мотиваційні і функціональні компетентності учнів засобами фізичної культури;

здатність здійснювати виховний вплив на учнів засобами фізичної культури і спорту;

здатність розвивати професійні якості вчителя фізичної культури.

1.4. Програмні результати навчання:

використовувати елементи акторської майстерності у власній професійній діяльності;
розвивати професійно цінні особистісні якості;
використовувати прийоми активізації творчої активності учнів на уроці;
встановлювати комунікативний контакт з учнями різних вікових груп;
налагоджувати педагогічну взаємодію з окремими учнями, групою дітей, учнівським колективом;
організовувати навчальну діяльність учнів на уроці.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

РОЗДІЛ 1. ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ТЕМА 1. ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Структура і особливості педагогічної діяльності (мета, об'єкт, суб'єкт, засоби, результат). Компоненти педагогічної діяльності: діагностичний, орієнтовно-прогностичний, конструктивно-проектувальний, організаційний, практичного розв'язання конкретних педагогічних завдань, комунікативно-стимулювальний, аналітично-оцінний, дослідницько-творчий. Рівні реалізації учителем педагогічних функцій.

Педагогічна майстерність як комплекс властивостей особистості, які забезпечують високий рівень самоорганізації професійної діяльності. Педагогічна майстерність як система, що включає гуманістичну спрямованість, професійну компетентність, педагогічні здібності, педагогічну техніку. Розвиток професійного спілкування як умова становлення педагогічної майстерності вчителя (уміння керувати процесами соціальної перцепції у навчально-виховному процесі, організації ефективної комунікації, педагогічно-доцільної взаємодії /інтеракції/).

Розвиток педагогічних здібностей як передумова набуття майстерності у праці вчителя. Шляхи формування педагогічної майстерності. Критерії майстерності педагога. Особливості формування педагогічної майстерності в умовах гуманізації школи.

ТЕМА 2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Сутність педагогічної майстерності та її значення у структурі професійної діяльності вчителя. Використання особистісного потенціалу для розв'язання педагогічних завдань в урочній та позаурочній діяльності вчителя. Елементи педагогічної майстерності. Суб'єкт-суб'єктний характер відносин у педагогічній діяльності. Специфіка дидактичної, розвивальної та виховної функцій учителя в наш час. Здібності до педагогічної діяльності як анатомо-фізіологічні особливості організму та як індивідуальні усталені властивості особистості; результат самовиховання і саморегуляції. Відповідність діяльності досвідчених педагогів критеріям педагогічної майстерності. Актуалізація розвитку професійно значущих здібностей, умінь та особливостей активного педагогічного мислення у студентські роки.

ТЕМА 3. ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНІКА У СТРУКТУРІ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ ВЧИТЕЛЯ

Поняття педагогічної техніки. Педагогічна техніка як сукупність професійних умінь, які є умовою поєднання внутрішнього змісту діяльності вчителя і зовнішнього його вираження (внутрішня та зовнішня техніка). Розгляд спілкування учителя з учнями як обмін інформацією.

Значення вербальної (мовної) і невербальної комунікації, їх характеристика та способи вираження, вироблення практичних умінь і навичок з удосконалення зовнішньої техніки.

Внутрішня техніка учителя та шляхи її удосконалення. Типові помилки педагогічної техніки учителів-початківців. Урок - театр одного актора. Основні умови ефективного формування навичок гармонійного відображення власного внутрішнього стану і зовнішнього вираження: міміка, пантоміміка (жести, постава, хода). Шляхи формування педагогічної техніки.

ТЕМА 4. ЕЛЕМЕНТИ ЗОВНІШНЬОЇ ТЕХНІКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Формування навичок соціальної перцепції. Культура зовнішнього вигляду. Самопрезентація. Усвідомлення студентами важливості оволодіння невербальними засобами спілкування. Експресія невербальної поведінки учителя. Візуальні засоби: статична експресія (фізіогноміка, артефакти), динамічна експресія (*проксеміка*, *кінесика*), виражальні рухи (міміка, пантоміміка, хода, постава, жести, пози), контакт очей, авербальні дії (*шкірні реакції*). Ольфактори. Такесика. Акустичні засоби невербальної експресії (паралінгвістичні /просодика/, екстралінгвістичні). Формування навичок адекватного, емоційного, гармонійного відображення власного внутрішнього стану, думок, почуттів.

ТЕМА 5. ЕЛЕМЕНТИ ТЕХНІКИ САМОРЕГУЛЯЦІЇ УЧИТЕЛЯ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Інформаційний обсяг теми. Удосконалення внутрішньої техніки майбутнього учителя. Засоби регуляції власного самопочуття, усвідомлення шляхів вольового впливу на власну особу. Діагностика рівня емоційної стабільності та здатності до керування психологічним самопочуттям. Способи саморегуляції та психологічного настроювання вчителя. Розвиток умінь психофізичної саморегуляції, настроювання на наступну діяльність. Засоби керування психологічним станом: аутогенне тренування, музикотерапія, працетерапія, бібліотерапія, імітаційна гра. Можливості їх використання для професійного самоудосконалення учителя. Шляхи оволодіння педагогічною технікою та її удосконалення. Емпатія. Рефлексія. Коло знань та навичок, які забезпечують майстерність впливу вчителя на учнів.

ТЕМА 6. МАЙСТЕРНІСТЬ УЧИТЕЛЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ ДІАЛОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ. МОВЛЕННЄВА МАЙСТЕРНІСТЬ УЧИТЕЛЯ

Діалогічний принцип комунікативної діяльності вчителя. Урок як діалогічна взаємодія вчителя з учнями. Комунікативна компетентність учителя як передумова успішного педагогічного спілкування. Перцептивні помилки вчителя та шляхи їх усунення. Організація педагогічно доцільних взаємин учителя й учнів у процесі діалогічного спілкування. Мовлення як засіб спілкування. Роль та особливості професійного мовлення вчителя. Комунікативні якості педагогічного мовлення. Техніка мовлення (дихання, голос, дикція, ритміка мови, інтонація та її складові, логічна та емоційно-образна виразність). Шляхи вдосконалення мовлення майбутнього вчителя.

ТЕМА 7. ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Поняття індивідуального стилю педагогічної діяльності. Класифікація стилів педагогічної діяльності. Ознаки ефективності стилю педагогічного керівництва. Етапи та умови формування індивідуального стилю діяльності сучасного учителя.

ТЕМА 8. РОЗВИТОК УЯВИ І ФАНТАЗІЇ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Уява, її сутність. Визначення індивідуальних властивостей уяви студентів. Роль уяви в моделюванні стратегії поведінки учителя, у прогнозуванні стану, емоцій та почуттів учасників педагогічного процесу, передбаченні результатів педагогічного впливу. Активне творче

мислення як засада педагогічної майстерності. Елементи акторської майстерності у педагогічній діяльності. Розвиток креативних здібностей, уяви і фантазії майбутнього вчителя. Роль уяви в моделюванні та режисурі уроку, в організації нетрадиційних форм виховної роботи з учнями.

ТЕМА 9. ГРА У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Використання гри у навчально-виховному процесі з метою активізації пізнавальної діяльності школярів, зацікавлення учнів у різних видах діяльності. Сутність поняття "навчальна гра", види навчальних ігор (а) за кількістю учасників, б) за рівнем складності дій, що виконуються, в) за рівнем складності інтелектуальної діяльності, г) за типами завдань, д) за способом, характером та формою проведення). Рольові ігри. Ігри-драматизації, "соціодрама" у моральному вихованні школярів. Розвиток творчого мислення, уяви і фантазії у вихованців.

ТЕМА 10. САМОВИХОВАННЯ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Психолого-педагогічні основи процесу самовиховання майбутнього вчителя. Основні вимоги до особистості вчителя-професіонала. Шляхи та засоби професійного самовиховання вчителя. Критерії оцінки результатів самовиховання та його рівні.

РОЗДІЛ 2. ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА У СИСТЕМІ ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ

ТЕМА 11. ПЕРЕБУДОВА ШКІЛЬНОЇ СИСТЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ

Проблеми фізичного виховання школярів на сучасному етапі: необхідність підсилення оздоровчої направленості фізичного виховання в школі; підвищення ефективності уроків фізичної культури – вимога часу; школа – фізкультурно-спортивний центр за місцем проживання; підвищення кваліфікації фізкультурних кадрів – соціальна вимога та особиста необхідність. Соціально-педагогічні умови професійного становлення викладача фізичної культури. Державна національна програма "Освіта" як орієнтир спрямованості підготовки педагогічних кадрів у сфері фізичної культури. Учитель в житті дитини. Функції учителя в суспільстві. Специфіка педагогічної діяльності вчителя викладача фізичної культури, її компоненти (мета, об'єкт, суб'єкт, засоби).

ТЕМА 12. ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ МОЛОДОГО СПЕЦІАЛІСТА ДО ПРОФЕСІЇ

Готовність молодого спеціаліста до виконання завдань фізичного виховання школярів. Сучасні вимоги шкільної програми з фізичного виховання школярів (аналіз програми). Планування навчально-виховної роботи – найважливіший етап роботи педагогів-початківців.

ТЕМА 13. МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ'ЯЗКИ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Значення міжпредметних зв'язків для активізації рухової і пізнавальної діяльності учнів на уроках фізичної культури. Зв'язок між предметами фізична культура і біологія в одному класі (за вибором студента). Зв'язок між предметами математика і фізична культура. Зв'язок між предметами фізична культура і фізика.

РОЗДІЛ 3. ПРОФЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

ТЕМА 14. ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Специфіка педагогічної діяльності вчителя фізичної культури. Етапи педагогічної праці. Підвищення професіоналізму – одне з важливих завдань, яке поставлене перед школою. Структура педагогічної діяльності вчителя фізичної культури. Елементи педагогічної

майстерності. Критерії оцінки діяльності вчителя фізичної культури. Огляд передового досвіду вчителів – новаторів.

ТЕМА 15. ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ТРЕНЕРА

Мистецтво бути тренером. Критерії педагогічної майстерності. Функції тренера і структура діяльності. Рольові позиції тренера. Особисті якості тренера. Педагогічні здібності тренера. Управління вихованням юного спортсмена.

ТЕМА 16. РОЗПОВІДЬ УЧИТЕЛЯ ЯК МЕТОД ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Поняття педагогічного спілкування, його особливості, основні функції. Засоби педагогічного спілкування. Основні рівні спілкування. Саморегуляція професійної діяльності як основа педагогічної майстерності вчителя. Творчий задум педагогічної розповіді: обґрунтування теми. Визначення мети і надзавдання; розробка структури. Виразність мовлення, як елемент словесної дії вчителя. Мовлення педагога як інструмент його професійної діяльності. Мовлення і комунікативна поведінка вчителя фізичної культури. Професійні особливості мовленнєвої діяльності педагога. Монологічне і діалогічне мовлення та форми їх прояву. Культура мовлення, шляхи подолання недоліків мовлення. Подолання психологічних бар'єрів у професійному спілкуванні учителя фізичної культури та тренера. Педагогічний ідеал і творча індивідуальність учителя. Характеристика стилів професійно-педагогічного спілкування.

ТЕМА 17. ОСНОВИ МІМІЧНОЇ ТА ПАНТОМІМІЧНОЇ ВИРАЗНОСТІ ПЕДАГОГА

Міміка і пантоміміка вчителя як засіб невербального педагогічно доцільного прояву його емоційного ставлення, реакції і стану. Роль невербальних засобів у спілкуванні. Недоліки міміко-пантомімічної виразності вчителів початківців. Шляхи їх усунення.

ТЕМА 18. ПЕДАГОГІЧНА ЕТИКА І ПЕДАГОГІЧНИЙ ТАКТ УЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ТРЕНЕРА

Психолого-педагогічна характеристика сутності педагогічного такту, його функції, форм вияву. Рівні оволодіння учителем та тренером педагогічним тактом, та їх характерні ознаки. Психологічний портрет особистості тактовного вчителя. Педагогічна тактика як важлива складова частина професійної майстерності вчителя фізичної культури.

ТЕМА 19. РОЛЬ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УПРАВЛІННІ ПСИХІЧНИМ СТАНОМ УЧНІВ

Поняття саморегуляції та психологічного настроювання. Вміння керувати своїм станом як професійне вміння вчителя. Психологічна гімнастика в роботі вчителя. Засоби психологічного настроювання. Засоби управління психологічним станом (аутогене тренування, імітаційна гра і т. д.).

ТЕМА 20. ПЛАНУВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ШКОЛІ

Функції планування. Технологія планування. Документи планування, що складаються вчителем: річний графік, календарний план на семестр та план конспект уроку. Правильність формулювання завдань уроку.

ТЕМА 21. НЕТРАДИЦІЙНІ МЕТОДИ І ЗАСОБИ НАВЧАННЯ

Значення тренажерних пристроїв для вирішення завдань фізичного виховання. Ознайомлення студентів з тренажерними пристроями, з розвитком індустрії фітнесу, з новим видом рухової активності – роуп-скіпінг в кращих школах. Сформулювати професійні знання і уміння з методикою проведення занять.

ТЕМА 22. ПРИЙОМИ АКТИВІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Шляхи активізації учнів на уроках фізичної культури. Значення оцінки. Способи і критерії оцінки. Оцінювання рівня фізичної підготовленості та якості виконання вправ. Використання змагального та ігрового методів, музичного супроводу. Сюжетний урок та сюжетні вправи. Гра в житті дитини, функції гри. Методика проведення сюжетно-рольових ігор. Виховне значення рухливих ігор.

ТЕМА 23. ВИВЧЕННЯ ДОСВІДУ ВЧИТЕЛІВ-НОВАТОРІВ – ШЛЯХ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Педагогічна майстерність і педагогічний досвід. Передовий педагогічний досвід. Новаторський педагогічний досвід. Аналіз понять «педагогічний досвід», «передовий педагогічний досвід», «новаторський педагогічний досвід», «опанування передового педагогічного досвіду». Головні науково-методичні положення процесу вивчення і узагальнення новаторського педагогічного досвіду. Публічний захист досвіду роботи вчителя-майстра (за матеріалами педагогічної літератури). Формування самостійного педагогічного мислення в діловій грі. Вивчення передового досвіду, осмислення його з позиції педагогічної науки.

ТЕМА 24. ПЕДАГОГІЧНА ТВОРЧІСТЬ ТА МАЙСТЕРНІСТЬ

Традиційний «Фестиваль науки, культури і спорту»

Узагальнення знань з навчального матеріалу. Перевірка рівня професійно – педагогічних знань і умінь у різних за спрямованістю видах діяльності.

Програма фестивалю:

1 день - Презентація груп. Виступи з науковими доповідями. Читання скоромонок. Реклама «Моя професія». Розв'язання педагогічної ситуації. Перегляд відеосюжетів буднів педагогічної практики студентів інституту. Конкурс «Світ моїх захоплень». Конкурс – «Фізультхвилинка». Конкурс найоригінальніше оголошення спортивних змагань. 2 день - Конкурс педагогічної майстерності. Проведення підготовчої частини уроку фізичної культури. 3 день - Представлення команди (емблема, девіз). Змагання з фізичної підготовленості студентів: представлення команди (емблема, девіз); тест «Стрибок у довжину з місця» (бере участь уся команда); тест «Підтягування на перекладині» (бере участь уся команда, загальна кількість разів); конкурс капітанів «Піднімання гирі» (вага гирі 24 кг); конкурс «Кидок м'яча в кільце» (бере участь уся команда, надається по 1 спробі); конкурс «Штрафні удари» (бере участь уся команда, надається по 1 спробі); підведення підсумків фестивалю.

3. Рекомендована література

Основна

1. Абрамян В.Ц. Театральна педагогіка / В.Ц. Абрамян. – К.: Дніпро, 1996. – 160 с.
2. Введенський В.В. Моделювання професійної компетентності педагога / В.В. Введенський // Педагогіка і психологія. – 2013. - №10. – С. 51-55.
3. Велитченко Л.К. Педагогічна взаємодія: теоретичні основи психологічного аналізу: монографія/ Л.К. Велитченко. – Одеса: ПНЦ АПН України, 2005. – 355 с.
4. Гузій Н.В. Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та теоретичні аспекти: монографія.- К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2004. – 243 с.
5. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник / І.М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
6. Дубасенюк О.А. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності: монографія / О.А. Дубасенюк, Т.В. Семенюк, О.Є. Антонова. – Житомир: Житомирський держ. пед ун-тет, 2003. – 193 с.

7. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор-укладач Н.П. Новолокова.- Х.: Вид.група «Основа», 2011. – 176 с.
8. Зязюн І.А. Педагогічна майстерність / І.А. Зязюн. – К.: Наукова думка, 2014. – 365 с.
9. Каплінський В. В. Загальнопедагогічна компетентність учителя: особливості, складники, шляхи формування: Монографія. – Вінниця : ТОВ Нілан ЛТД, 2016. – 154с.
10. Каплінський В.В. Основи виховної діяльності вчителя фізичної культури: Навчальний посібник / В.В. Каплінський, І. О. Асаулюк. – Вінниця: ПП «ТД «Сдельвейс і К», 2014. – 294с.: іл.
11. Каплінський В. В. Формування методичної компетентності та педагогічної майстерності майбутнього вчителя / В. В. Каплінський // Теорія і практика професійної майстерності в умовах ціложиттєвого навчання: Монографія / За ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во «Рута», 2016р. – С. 300- 315
12. Сухомлинський В.О. Сто порад учителю / В.О. Сухомлинський. - Вибр. твори: у 5 т. – К.: Освіта, 1976. - Т.2. – 260 с.

Додаткова

1. Акімова О.В. Педагогічні умови формування творчого мислення майбутнього вчителя / О.В. Акімова // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць. – 2012. – Вип.31. – С. 248-252.
2. Галузяк В.М. Особливості діалектичного педагогічного мислення / В.М. Галузяк // Особистісно-професійний розвиток майбутнього вчителя: Матеріали всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД». 2017. – С. 17-25.
3. Калюжний А. Технологія створення іміджу вчителя / А.Калюжний // Педагогіка і психологія. – 2005. - №3. – С.23-28
4. Каплінський В. В. Конкурс педагогічної майстерності як засіб визначення рівня загальнопедагогічної компетентності майбутніх учителів / В. В. Каплінський, О. В. Акімова, І. О. Асаулюк // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка: науковий журнал Педагогічні науки [гол. ред. П. Ю. Саух, відп. ред. Н. А. Сейко]. – Житомир: Вид-во Євенок О. О., 2017. – Вип.2(88). – С.135-140.
5. Каплінський В.В. Сутність та значення загальнопедагогічної компетентності в структурі професійної готовності вчителя / В. В. Каплінський // Формування загальнопедагогічної компетентності майбутніх учителів: монографія / Акімова О. В., Галузяк В. М. [та ін.] – Вінниця: ТОВ Нілан ЛТД, 2016. – С. 6-40
6. Лаврук В. Учителем школа стоїть. / В.Лаврук // Директор школи (Шкільний світ). – 2006. - № 9. – С.3-6.
7. Ліненко А.Ф. Готовність до педагогічної діяльності / А.Ф. Ліненко // Педагогіка вищої школи: навч. посіб.- Одеса: ПДПУ, 2012. – С.191-196
8. Освітні технології: навч.-метод посіб. / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська; За заг. ред. О.М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2002. – 255 с.
9. Палтишев М. Мистецтво створювати стан уроку / М.Палтишев // Завуч (Шкільний світ). – 2006. – № 4. – С.16-21
10. Розвиток професійно важливих якостей у майбутніх учителів: монографія / О.В. Акімова, В.М. Галузяк та ін.. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2016. – 248 с.

4. Методи та технології викладання і навчання: бесіда, лекція, педагогічне моделювання, мікровикладання, тренінг, ділові та рольові ігри, розв'язання творчих завдань, аналіз відеоситуацій.

5. Форма підсумкового (семестрового) контролю навчання: залік.

6. Критерії та методи оцінювання запланованих програмних результатів навчання

Критерії оцінювання:

Оцінка «відмінно» (ECTS – А (90-100 балів)) виставляється за глибокі знання навчального матеріалу, що міститься в основних і додаткових рекомендованих літературних джерелах, вміння аналізувати явища, які вивчаються, у їх взаємозв'язку і розвитку, чітко, лаконічно, логічно послідовно відповідати на поставлені питання, вміння застосовувати теоретичні

положення на практиці.

Оцінка **«дуже добре» (ECTS – B (80-89 балів))** виставляється за міцні знання навчального матеріалу, включаючи аргументовані відповіді на поставлені питання, вміння застосовувати теоретичні положення на практиці; під час відповіді студент допускає деякі неточності або відповідає не повно за умови, що принципові моменти питання розкриті правильно, а при розв'язанні практичного завдання допущені лише незначні неточності.

Оцінка **«добре» (ECTS – C (75-79 балів))** виставляється за міцні знання навчального матеріалу, включаючи аргументовані відповіді на поставлені питання, які, однак, містять певні неточності, за вміння застосовувати теоретичні положення при розв'язанні практичних задач; студент допускає несуттєві помилки і не може чітко й повно відповісти на додаткові питання за умови, що допущені помилки усуваються самим студентом, коли на них вказує викладач.

Оцінка **«задовільно» (ECTS – D (60-74 балів))** виставляється за наявність у відповіді декількох суттєвих неточностей, нечіткість і неповноту відповіді. При розв'язанні практичного завдання допущені помилки і порушена логіка, що вплинуло на результат і правильність висновків.

Оцінка **«достатньо» (ECTS – E (50-59 балів))** виставляється за слабкі знання навчального матеріалу, неточні або мало аргументовані відповіді, з порушенням послідовності їх викладу, за слабе застосування теоретичних положень при виконанні практичних завдань.

Оцінка **«незадовільно» (ECTS – FX (35-49 балів))** виставляється за незнання значної частини навчального матеріалу, суттєві помилки у відповідях на питання, невміння застосувати теоретичні положення при виконанні практичних завдань.

Оцінка **«неприйнятно» (ECTS – F (1– 34 бали))** обов'язковим повторним вивченням дисципліни виставляється за те, що студент не засвоїв зміст навчальної дисципліни, виявив повну нездатність до виконання практичних завдань

Методи оцінювання запланованих програмних результатів навчання: поточне тестування, усне опитування, виконання творчих завдань, конкурс педагогічної майстерності.

Додаток Ш

Довідки про впровадження результатів дослідження

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, 76018, тел.: (0342) 75-23-51, факс (0342) 53-15-74,
e-mail: inst@pu.if.ua Код ЄДРПОУ 02125266

26.09.2018 № 01-15/03/1173
на № _____ від _____

Акт

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
для здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук

Каплінського Василя Васильовича

«Система професійного становлення майбутнього вчителя в процесі
загальнопедагогічної підготовки в педагогічних університетах»
(спеціальність 13.00.04 – загальна педагогіка та історія педагогіки)

Матеріали докторської дисертації Каплінського В. В. на тему «Система професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки в педагогічних університетах» знайшли практичне втілення в освітньому процесі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника під час підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр», «магістр» через упровадження в навчальний процес запропонованих дисертантом методичних матеріалів.

Зокрема, отримали схвалення авторська технологія використання професійно-педагогічних відеофрагментів у викладанні дисциплін педагогічного циклу та авторська технологія проведення конкурсів педагогічної майстерності через позитивний вплив на професійне становлення майбутніх педагогів як цілісний, послідовний процес оволодіння педагогічною професією, поєднаний з розвитком особистісної сфери, під час якого відбуваються якісна перебудова, професійно значущих і особистісних характеристик, загальнопедагогічних знань, умінь, навичок, педагогічних здібностей та комунікативної культури педагога.

Впровадження у практику освітньої роботи рекомендацій та положень, запропонованих В.В.Каплінським, сприяло розвитку ціннісного усвідомлення студентами необхідності цілеспрямованого професійного становлення; підвищенню рівня загальнопедагогічної та практико-операційної підготовки, спрямованості на самоаналіз, самооцінку та професійне самовдосконалення майбутніх педагогів.

Результати впровадження наукового дослідження Каплінського Василя Васильовича на тему «Система професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки в педагогічних університетах» обговорено і схвалено на засіданні кафедри професійної освіти та інноваційних технологій (протокол № 2 від 17 вересня 2018 р.).

Проректор з наукової роботи
доктор фізико-математичних наук,
професор

Загороднюк А.В.

Міністерство освіти і науки України
**Житомирський державний університет
 імені Івана Франка**
 Вул. В. Бердичівська, 40,
 м. Житомир, 10008
 телефон /факс (0412) 43-14-17
 E-mail: zu@zu.edu.ua Web: www.zu.edu.ua
 код ЄДРПОУ 02125208

Ministry of Education and Science of Ukraine
Zhytomyr Ivan Franko State University
 40, Velyka Berdychivska Str.,
 City of Zhytomyr Ukraine, 10008
 Tel/Fax (0412) 43-14-17
 E-mail: zu@zu.edu.ua Web: www.zu.edu.ua
 USREOU 02125208

Від 19.09.2018 № 1/429
 На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження Каплінського В. В. «Система професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки в педагогічних університетах», поданого на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

Апробація та впровадження результатів дисертаційного дослідження Каплінського В. В. «Система професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки в педагогічних університетах» здійснювалася упродовж 2013-2016 навчальних років в Житомирському державному університеті імені Івана Франка на кафедрі педагогіки.

Зокрема, в процесі вивчення майбутніми бакалаврами навчальної дисципліни «Педагогіка», викладачами кафедри апробовано обґрунтовані дисертантом організаційно-педагогічні умови та технологію професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки.

Запропоновані навчальні посібники: «Методика викладання у вищій школі», «Загальнопедагогічна підготовка до курсового та комплексного державного екзамену (освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр»», в яких відображено шляхи формування загальнопедагогічної компетентності як результату професійного становлення майбутнього вчителя, отримали схвалення, оскільки, як відзначають викладачі, вони дозволяють ефективно здійснювати діяльність, спрямовану на професійне становлення майбутніх педагогів, актуалізуючи у них мотивацію, розширюючи й поглиблюючи науково-теоретичні і науково-практичні педагогічні знання та виробляючи необхідні уміння щодо проектування професійного становлення.

Результати дослідження Каплінського В.В. отримали схвалення і рекомендуються для широкого використання у професійній підготовці майбутніх педагогів, оскільки в процесі їх моніторингу було визначено позитивний вплив технології на рівень професійного становлення.

Довідка видана для подання в спеціалізовану вчену раду Д 05.053.01 Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Проректор з наукової та міжнародної роботи
 доктор педагогічних наук, професор

Завідувач кафедри педагогіки
 доктор педагогічних наук, професор

Н.А. Сейко

О.Е. Антонова

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 імені Михайла Коцюбинського

вул. Острозького, 32, м. Вінниця, 21001, Україна, тел. (0432) 61-56-20 факс (0432) 61-28-12 E-mail: info@vspu.net код ЄДРПОУ 02125094

26.09.2018 № 06/60

на № _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження В.В. Каплінського
**«Система професійного становлення майбутнього вчителя в процесі
 загальнопедагогічної підготовки у педагогічних університетах»**
 на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 –
 теорія і методика професійної освіти у Вінницькому державному педагогічному
 університеті імені Михайла Коцюбинського

Упродовж 2010-2018 років у освітній процес Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського впроваджувались науково-методичні матеріали дисертаційного дослідження В. Каплінського «Система професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки у педагогічних університетах».

Розроблені автором дисертаційного дослідження навчальні посібники «100 складних ситуацій на уроках та поза уроками: шукаємо рішення», «Загальнопедагогічна підготовка до комплексного державного екзамену (освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр»)», застосовувалися у процесі проведення лекційних, практичних і лабораторних занять з педагогічних дисциплін та сприяли зміцненню мотиваційної основи загальнопедагогічної підготовки студентів.

Апробовано технологію професійного становлення майбутнього вчителя в умовах університетської підготовки та запроваджено в освітню практику університету методичне забезпечення процесу професійного становлення майбутнього вчителя.

Цінним є авторський досвід організаційно-технологічного забезпечення професійного становлення майбутнього вчителя, пов'язаний з використанням педагогічних відео-ситуацій.

Впровадження матеріалів дисертаційного дослідження В. Каплінського «Система професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки у педагогічних університетах» дає підстави стверджувати про вагоме теоретичне та практичне значення його результатів.

Проректор з наукової роботи,
 доктор педагогічних наук, професор

Коломієць А. М.

Громов (0432) 61-80-72

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

пр. Будівельників, 129-а, м. Маріуполь, 87500

Телефон: (0629) 58-75-90, 58-75-91 E-mail: info@mdu.in.ua код ЄДРПОУ 26593428

10.09.2018 № 01.52/958

на № _____ від _____

До спеціалізованої
 вченої ради
 Д 05.053.01

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи
 «Система професійного становлення майбутнього вчителя
 в процесі загальнопедагогічної підготовки в педагогічних університетах»
 здобувача наукового ступеня доктора педагогічних наук
 за спеціальністю 13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти
Каплінського Василя Васильовича

Апробація та впровадження результатів дисертаційної роботи Каплінського В.В. «Система професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки в педагогічних університетах» здійснювалася упродовж 2014-2017 навчальних років у Маріупольському державному університеті.

У практику діяльності викладачів університету упроваджено такі конкретні матеріали дослідження Каплінського В.В.: навчально-методичне забезпечення системи професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки (методики діагностики загальнопедагогічної компетентності як результату професійного становлення майбутнього вчителя за розробленими В.В. Каплінським структурними компонентами: мотиваційним, гностичним, діяльнісним та рефлексивним); обґрунтовані В.В. Каплінським педагогічні умови професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки: забезпечення мотиваційної основи особистості майбутнього вчителя шляхом організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача і студента; інтегрування теоретичної та практичної складових загальнопедагогічної підготовки шляхом залучення студентів до аналізу професійно-педагогічних відеофрагментів; збагачення творчого потенціалу майбутнього вчителя як важливої складової його професійного становлення засобами аналізу та розв'язання проблемно-педагогічних ситуацій; реалізація освітньо-виховних можливостей позааудиторної роботи в контексті професійно-особистісного становлення студентів; стимулювання майбутніх педагогів до особистісно-професійного самовиховання в процесі вивчення педагогічних дисциплін. Отримав схвалення авторський навчальний посібник «100 складних ситуацій на уроках та поза уроками: шукаємо рішення».

Апробація методичних матеріалів В.В. Каплінського засвідчила ефективність запропонованих педагогічних умов, форм і методів та дозволяє рекомендувати використовувати матеріали дослідження в освітньому процесі педагогічних ЗВО з метою забезпечення успішності професійного становлення майбутніх педагогів.

Перший проректор,
 професор

(Handwritten signature)

О.В. Булатова

УКРАЇНА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
**ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА**
вул. М.Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027,
тел. (0352)43-58-80, факс (0352)43-60-55,
e-mail: info@tnpu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02125544

UKRAINE
MINISTRY OF EDUCATION AND
SCIENCE OF UKRAINE
**TERNOPIL VOLODYMYR HNATYUK
NATIONAL PEDAGOGICAL UNIVERSITY**
2 M. Kryvonosa st., Ternopil, 46027, Ukraine
tel. +38 0352 43 60 67, fax: +38 0352 43 60 55
e-mail: info@tnpu.edu.ua

від " 04 " 10 2018 р. № 1276-33/03

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження

Каплінського Василя Васильовича

на тему «Система професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки в педагогічних університетах», (спеціальність 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти) в навчальний процес Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Упродовж 2015-2017 навчальних років у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка здійснювалась апробація та впровадження результатів дисертаційного дослідження Каплінського В.В. «Система професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки в педагогічних університетах».

Впровадження науково обґрунтованих теоретичних положень і практичних рекомендацій засвідчило, що науково-методичні матеріали, розроблена автором модель професійного становлення майбутніх учителів можуть ефективно використовуватись у процесі їх загальнопедагогічної підготовки у педагогічних ВЗО.

Зокрема, в процесі вивчення майбутніми бакалаврами навчальних дисципліни педагогічного циклу був апробований і дістав схвалення авторський навчальний посібник «Загальнопедагогічна підготовка до курсового та комплексного державного екзамену (освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр»)), який містить навчально-методичні матеріали з педагогіки для підготовки до екзаменів, ключові положення для моделювання відповідей, алгоритми розв'язання педагогічних ситуацій, практичні завдання та зразки їх виконання, тренувальні завдання, тести для самоперевірки, педагогічні афоризми. Було визнано доцільність і важливість його використання в процесі загально педагогічної підготовки.

Результати наукового дослідження Каплінського В.В. обговорено й схвалено на засіданні кафедри теоретичних основ і методики фізичного виховання, протокол № 1 від 26.09.2018 року.

Проректор з наукової роботи
та міжнародного співробітництва

Завідувач кафедри теоретичних основ
і методики фізичного виховання

Фальфушинська Г.І.
д.біол.н., доцент

Боднар Я.Б.
к.фіз.вих., доцент

100710

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Державний заклад

**"ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені К. Д. УШИНСЬКОГО"**

65020, м.Одеса, вул. Старопортофранківська, 26. Тел.: (048) 723-40-98, факс: (048) 732-51-03
E-mail: pdpu@pdpu.edu.ua

від 14.10.2018 № ДПД/14-03
на № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук з теми **«Система професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки в педагогічних університетах»** (спеціальність 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти) кандидата педагогічних наук, доцента Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського **В. В. Каплінського**

Довідка видана Василю Васильовичу Каплінському на підтвердження факту впровадження результатів дослідження (у період 2017-2018 н. р.) з проблеми професійного становлення майбутнього вчителя в освітній процес Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Упродовж зазначеного періоду в освітній процес університету було впроваджено методику діагностики загальнопедагогічної компетентності як результату професійного становлення майбутнього вчителя. Викладачами використовувалася технологія розв'язання проблемних педагогічних ситуацій з метою збагачення творчого потенціалу педагога та авторська технологія реалізації освітньо-розвивального потенціалу лекцій та практичних занять з дисциплін педагогічного циклу. Зі студентами бакалаврських програм в контексті професійного становлення проведено дискусії, бесіди, круглі столи, проблемні лекції тощо.

У процесі моніторингу результатів дослідження В. В. Каплінського визначено позитивний вплив запропонованих технологій на динаміку

професійного становлення майбутніх фахівців педагогічного профілю, апробовано ефективність системи визначених дисертантом педагогічних умов: забезпечення мотиваційної основи особистості майбутнього вчителя шляхом організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача і студента; інтегрування теоретичної та практичної складових загальнопедагогічної підготовки шляхом залучення студентів до аналізу професійно-педагогічних відеофрагментів; збагачення творчого потенціалу майбутнього вчителя як важливої складової його професійного становлення засобами аналізу та розв'язання проблемно-педагогічних ситуацій; реалізація освітньо-виховних можливостей позааудиторної роботи в контексті професійно-особистісного становлення студентів; стимулювання майбутніх педагогів до особистісно-професійного самовиховання в процесі вивчення педагогічних дисциплін.

Акт впровадження результатів дослідно-експериментальної роботи В. В. Каплінського обговорено та затверджено на засіданні кафедри педагогіки (протокол № 5 від 11.10.2018).

Проректор з наукової роботи

Т. І. Койчева

Завідувач кафедри педагогіки

З. Н. Курлянд

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

вул. Інститутська 11, Хмельницький-16, 29016, тел.: (0382) 67-02-76, факс: (0382) 67-42-65
 E-mail: centr@khnu.km.ua, код ЄДРПОУ 02071234

11.09.18 № 120

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження **Каплінського В. В. «Система професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки в педагогічних університетах»** (13.00.04 – теорія та методика професійної освіти) в навчальний процес Хмельницького національного університету

Матеріали докторської дисертації Каплінського В. В. «Система професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки в педагогічних університетах» здійснювалася упродовж 2016-2018 рр. у підготовці фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» шляхом впровадження у навчальний процес авторської технології формування загальнопедагогічної компетентності як результату професійного становлення майбутнього вчителя.

Результати наукового дослідження Каплінського В. В. було обговорено й схвалено на засіданні кафедри теорії і методики фізичного виховання і спорту. Зазначено доцільність використання розробленої автором методики проведення лекційних і практичних занять з дисциплін педагогічного циклу з використанням педагогічних відеофрагментів та проблемних професійно-педагогічних ситуацій в освітньому процесі Хмельницького національного університету.

В процесі викладання педагогічних дисциплін викладачі кафедри використовують навчальний посібник «100 складних ситуацій на уроках та поза уроками: шукаємо рішення» та окремі теми навчального посібника «Методика викладання у вищій школі», відзначаючи їх позитивний вплив на зміцнення мотиваційної основи професійного становлення майбутніх педагогів, розвитку їх творчого потенціалу та професійно-педагогічного мислення.

У цілому, впровадження в практику навчально-виховної роботи Хмельницького національного університету рекомендацій та положень, запропонованих В. В. Каплінським, сприяло підвищенню зацікавленості

студентів проблемою професійного становлення, формуванню загально педагогічних знань, умінь і навичок.

Довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження видана для подання до спеціалізованої вченої ради Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Д 05.053.01).

Завідувач кафедри теорії і методики
фізичного виховання і спорту,
кандидат наук з фізичного виховання і
спорту, доцент

Солтик О.О.

Перший проректор,
проректор з науково-педагогічної
та наукової роботи, доктор економічних наук,
професор, член-кореспондент НАН України

Войнаренко М.П.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка

вул. Гетьмана Полуботка, 53, м. Чернігів, 14013, Тел. 3-36-10
 E-mail chnpu @ chnpu.edu.ua Код ЄДРПОУ 02125674

16.10.2018 № 52

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
**«Система професійного становлення майбутнього вчителя в процесі
 загальнопедагогічної підготовки в педагогічних університетах»**
 (спеціальність 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти) доцента
 Вінницького державного педагогічного університету
 імені Михайла Коцюбинського **Каплінського В. В.**

Упродовж 2016-2017 н.р. в навчальному процесі Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка використовувались результати й матеріали наукового дослідження «Система професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки в педагогічних університетах».

Викладачами педагогічних дисциплін у процесі проведення лекційних, практичних, лабораторних занять та організації самостійної роботи зі студентами використовувались окремі теми навчального посібника В. Каплінського «Методика викладання у вищій школі»: Методика розв'язання педагогічних ситуацій на практичних заняттях у вищій школі, Професійна майстерність викладача вищого закладу освіти, Самовиховання як шлях професійного самовдосконалення майбутнього вчителя. Результати вивчення навчального посібника В. Каплінського засвідчують доцільність його впровадження в освітній процес закладів вищої освіти, що здійснюють професійну підготовку майбутніх учителів.

Особливу цінність мали запропоновані інноваційні підходи до загальнопедагогічної підготовки майбутнього вчителя та авторські технології навчання, зокрема технологія інтегрування теоретичної і практичної складових загальнопедагогічної підготовки шляхом залучення студентів до пошуку та використання педагогічних відео фрагментів.

Впровадження матеріалів дослідження «Система професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки в педагогічних університетах» дає підстави стверджувати про вагомe значення його результатів, які були адаптовані до особливостей викладання педагогічних дисциплін в університеті і вплинули на підвищення результативності професійного становлення майбутніх педагогів.

Результати наукового дослідження Каплінського В.В. було обговорено й схвалено на засіданні кафедри педагогіки, психології і методики професійної освіти, протокол № 2 від «27» вересня 2018 року.

Ректор

М.О. Носко

Апробація результатів дисертації

1. Каплінський В. В. Забезпечення ціннісного ставлення майбутнього вчителя до когнітивного компоненту системи його професійного становлення. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. праць. 2018. Вип.50. С. 71 – 75 (очна участь).

2. Каплінський В. В. Педагогічні умови забезпечення ефективності практичних занять з педагогіки у вищій школі як важливої форми формування загальнопедагогічної компетентності сучасного вчителя. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. праць. 2016. Вип. 46. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер». С. 197 – 201 (очна участь).

3. Каплінський В. В. Авторська технологія реалізації освітнього потенціалу відеоситуацій в процесі загальнопедагогічної підготовки майбутнього вчителя. *Особистісно-професійний розвиток майбутнього вчителя*: матеріали всеукр. наук.-практ. інтернет-конференції. Вінниця: ТОВ «Ніланд ЛТД», 2017. С. 55 – 58 (очна участь).

4. Каплинский В. В. Анализ и решение проблемных педагогических ситуаций в деятельности методических объединений учителей. *В мире научных открытий*: материалы VII междунар. научн-практ. конференц. Таганрог: «Перо», 2013. С.125 – 127 (заочна участь).

5. Каплінський В. В. Виховна компетентність викладача вищої школи як важлива складова його професіоналізму. *Професійна компетентність педагога в умовах оновлення змісту освіти та вимог ринку праці*: зб. мат. наук.- практ. конф. Вінниця, 2017. С. 55 – 57 (очна участь).

6. Каплинский В. В. Воспитательное воздействие в системе общепедагогической подготовки будущего педагога: как обеспечить его успешность. *Zbornik prispevkov z medzinarodnej Presovevedeckej konferencie konanej dria 18. Maja 2018 na Katadre andragogaky, Fakulta humanitnych a prirodych vied Presovskej university v Presove*. URL. Р. 59 – 71(заочна участь).

7. Каплінський В. В. Вплив на емоційно-ціннісну сферу особистості майбутнього вчителя в процесі вивчення педагогіки. *Виховання молоді на принципах християнської моралі*: мат. регіон. наук. конференц. 16 лютого 2012 р. Вінниця, 2012. С. 24 – 27 (очна участь).

8. Каплінський В. В., Главацький О. Вплив педагогічних дисциплін на формування особистості майбутнього вчителя фізичної культури. *Фізична*

культура, спорт та фізична реабілітація в сучасному суспільстві: зб. наук. праць. Вінниця, 2008. С. 33 – 35 (очна участь).

9. Каплінський В. В. Доцільність навчальної дисципліни «Основи виховної діяльності вчителя фізичної культури» при підготовці спеціаліста з фізичного виховання. *Zbiór raportów naukowych Nauka w świecie współczesnym*. łodz: «Diamond trading four», 2013. С. 25 – 30 (заочна участь).

10. Каплинский В. В., Филоненко Л. В. Изучение влияния педагогических дисциплин на формирование коммуникативных умений будущих педагогов. *Семья в современном мире*: зб. научн. труд. М.: изд. «Перо», 2013. С. 78 – 80 (заочна участь).

11. Каплинский В. В. Коммуникативный компонент педагогической деятельности: роль, место, характеристика. *Научная дискуссия: вопросы педагогики и психологии*: зб. 10 междунар. научн.-практ. конф. Москва: изд. «Междунар. университет науки и образования», 2013. С. 154 – 164 (заочна участь).

12. Каплінський В. В., Лазаренко Н. І. Орієнтація вищого навчального закладу на забезпечення якості освіти. *Психологія і педагогіка на сучасному етапі розвитку наук: актуальні питання теорії і практики*: зб наук. робіт. Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2016. С. 111 – 114 (очна участь).

13. Каплинский В. В. Отбор и анализ педагогических ситуаций в процессе профессиональной подготовки учителя в высшей школе. *Inovativny výskum v oblasti Vzdelávania a sociálnej práce*. Sládkovičovo, 2017. S. 124 – 127 (заочна участь).

14. Каплинский В. В. Педагогические ситуации как средство развития умственных способностей будущих учителей и воспитательного воздействия на учащихся. *Педагогика и психология: тренд, проблемы, актуальные задачи*: зб. научн. ст. Междун. науч.-практ. конф. Краснодар, 2013. С. 62 – 69 (заочна участь).

15. Каплинский В. В. Педагогічний супровід професійного самовдосконалення та особистісної самореалізації майбутнього педагога. *Сучасна система освіти та виховання: досвід минулого – погляд у майбутнє*: матер. наук.-практ. конф. К.: ГО «Київська наукова організація педагогіки і психології», 2017. С. 85 – 87 (очна участь).

16. Каплінський В. В. Реалізація освітньо-виховних можливостей педагогічних дисциплін в контексті професійно-особистісного становлення майбутніх учителів. *Теоретичні та практичні аспекти розвитку сучасної педагогіки та психології*: зб. наук. робіт. Львів: Го «Львівська педагогічна спільнота», 2018. С. 55 – 58 (очна участь).

17. Каплінський В. В. Роль та значення комунікативних компетентностей в системі інклюзивної освіти. *Освіта дітей з особливими потребами: від*

інституціоналізації до інклюзії: зб. тез доповідей. Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. С.161 – 163 (очна участь).

18. **Каплинский В. В.**, Дьяченко А. А. Самовыражение личностных качеств педагога как важное условие эффективности воспитательного воздействия. *Педагогические инновации-2017: материалы междунар. научно-практ. интернет-конф. Витебск, 2017. С. 36 – 38(очна участь).*

19. Каплінський В. В. Соціокультурна компетентність в системі професійного становлення майбутнього фахівця освітньої сфери. *Сучасна педагогіка та психологія: перспективні та пріоритетні напрямки наукових досліджень: зб. наук. робіт. К.: ГО «Київська наукова організація педагогіки і психології», 2018. С. 52 – 55 (очна участь).*

20. Каплінський В. В. Спрямованість дисциплін педагогічного циклу на розвиток мотиваційно-ціннісної сфери особистості. *Психолого-педагогічні проблеми розвитку особистості в сучасних соціокультурних умовах: зб. матер. всеукр. наук.-практ. конф. Вінниця, 2011. С. 142 – 147 (очна участь).*

21. Каплинский В. В. Структурные компоненты педагогического общения как основа классификации коммуникативных учений. *Актуальные вопросы педагогики и психологии: мат. междунар. заочн. научно-практ. конф. Ч.1. Новосибирск, 2013. С. 115 – 125 (заочна участь).*

22. Каплінський В. В. Формування загальнопедагогічної компетентності майбутнього вчителя в процесі вивчення дисциплін педагогічного циклу. *Особистісно-професійний розвиток майбутнього вчителя: мат. II Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. Вінниця: «Твори», 2018. С. 133 – 137 (очна участь).*

23. Каплінський В. В. Формування комунікативної складової професійної діяльності педагога в контексті реформування системи вищої освіти в Україні. *Міжнародний науковий вісник: зб. наук. праць. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2014. Вип. 2(9). С. 182 – 190.*

24. Асаулюк І., **Каплінський В.** Роль і місце навчальної дисципліни «Основи виховної діяльності вчителя фізичної культури» в системі підготовки спеціаліста з фізичного виховання. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації: зб. наук. праць. Вип.18.Т.1. Вінниця, 2014. С.14 – 21(очна участь).*

25. Гуревич Р. С., **Каплінський В. В.** Лекторська майстерність викладача вищої школи як важлива умова успішності викладацької діяльності. *Наукова школа академіка І. А. Зязюна у працях його соратників та учнів: мат. наук.-практ. конф. Х.: НТУ «ХП», 2017. С.13 – 17 (очна участь).*

26. Kaplinskiy V. V. Analysis of pedadogical situation in professional training of future teacher. *International scientific-practical conference Forming of modern educational environment: benefits, risks, implementation mechanisms: conference Proceedings, September 29, 2017. Tbilisi, 2017. P.87 – 90 (заочна участь).*

27. Kaplinskiy V.V. Theoretical analysis of the concept «Professional development of the future teacher». *International scientific conference «Modernization of educational system: world trends and national peculiarities»*. Kaunas: «Baltija Publishing», 2018. P.138 – 141(заочна участь).

28. Kaplinsky V. V. Theoretical bases of formation of communicative abilities by means of problem pedagogical situations. *Science, Technology and Higher Education: mater. of the II international research and practice conference Vol. II. April 17th, 2013.* – P . 518 – 520 (заочна участь).

29. Lazarenko N. I., **Kaplinski V. V.** Higher Education in Ukraine: Ensuring the Quality of Education. *International Scientific-Practical Conference Theoretical and applied researches in the field of pedagogy, psychology and social sciences*. Kielce, 2016. P. 98 – 101(заочна участь).

30. Каплінський В. В. Використання художніх фільмів у процесі вивчення педагогіки (з досвіду роботи). *Сучасні вимоги до виховної діяльності вчителя початкових класів*: матер. III регіон. наук.-практ. конференції. Вінниця, 2006. С. 35 – 42 (очна участь).

31. **Каплінський В. В.**, Асаулюк І. О. Складові авторитету вчителя фізичної культури. *Фізичне виховання та спорт у контексті державної програми розвитку фізичної культури в Україні: досвід, проблеми, перспективи*: зб. наук. праць. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 108 – 110 (очна участь).

32. **Каплінський В. В.**, Терещук Д. В. Складові авторитету керівника освітнього закладу. *Теоретичні та методичні засади особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя*: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції. Вінниця: ТОВ «Ніланд ЛТД», 2014. С. 68 – 71(очна участь).

33. Каплинский В. В. Конструктивная детерминация и выделение основных характеристик коммуникативных умений как инструмента воспитательного воздействия. *Наука в современном мире*: сб. научн. трудов. Таганрог: «Спутник+», 2013. С. 52 – 57(заочна участь).

Студенти про роль педагогічних дисциплін у їхньому професійному становленні

(анонімна інформація, отримана на кінцевому етапі дослідження з застосуванням методики незакінчених речень, що засвідчує результативність впливу педагогічних дисциплін на професійне становлення майбутніх учителів)

«Дивно, але ці заняття і цей предмет зробив мене сильнішим. Сьогодні остання пара – фініш, але попереду нелегка дистанція життя. Якби не цей предмет, я б до сих пір перебував в застої, як та механічна птаха, що застрягла між гіллям».

«Особисто для мене педагогіка була предметом, який примушував мене прокидатися о 7-й ранку і йти на пару, але не тому, що у мене було відчуття обов'язку, а тому, що я відчував їх користь. Р. S. Три семестри для педагогіки – це мало».

«Особисто для мене педагогіка була предметом, який навчив мене керувати собою. Це бажання підсилив афоризм, який прозвучав на першій лекції: «якщо не навчишся керувати собою сам, тобою будуть керувати інші». Чесно признаючись, скажу, що почав змінюватись вже з першої пари з педагогіки».

«В мене є брат, і я бачу, що мої батьки його неправильно виховують. Він їм «наставляє роги». Однак мене він слухає. Він став моїм «піддослідним кроликом», на якому я практикую педагогіку. Батькам я все розповів, вони здивувались і теж змінили тактику своєї поведінки по відношенню до брата».

«Я хочу звернутись до історії. Коли Ви на першій лекції цитували думки студентів старших курсів про зміни, які відбувались в їхньому житті під впливом педагогіки, я не вірив. Невдовзі переконався що це так. Справді педагогіка змінює людей в кращий бік».

«Педагогіка – це шанс, який нам дає життя для того, щоб здійснити самооцінку, виправитись і стати кращим».

«Ніколи не забудуться ті слова, які ви говорили, коли стояли біля вікна, що потрібно любити учня, розуміти його, приймати таким, який він є, співпереживати, допомагати і бути щирим».

«Вивчаючи педагогіку, я знайшов багато відповідей на питання, які роками мене постійно пригнічували. Це той предмет, важливість якого я збагнув з самого початку. Він увійшов в мене всією своєю вагою, і я не відчув важкості або втоми. Дуже жалкую за пропущеними заняттями. Здається, що я щось загубив, не маючи».

«Я вже відчув допомогу педагогіки в своїй роботі. Наведу маленький приклад. В моєму робочому колективі працює шість чоловік, різних за характером, віком, інтересами. В однієї дівчини стались якісь внутрішні проблеми, що негативно відобразились на виконанні нею мого важливого доручення. Спочатку захотілось покарати її, насварити, «наїхати»... Але завдяки знанням з педагогіки я стримав негативні емоції і не зробив цього, скориставшись педагогічним прийомом, який допоміг мені і дівчині дійти до спільного знаменника в наших ділових стосунках. Я отримав, по-перше, велике задоволення, по-друге, перемогу над собою, а дівчина перемогла свій негативний внутрішній стан. Сьогодні в колективі проблем стало набагато менше».

«Я не сиджу на місці, увесь час намагаюся прогресувати. Та це мені досить важко вдається. Іноді хочеться здатись. Але приходиш на педагогіку і стаєш незадоволений своєю слабкістю, тому що знову отримуєш поштовх до подальшої боротьби з собою».

«Відеоситуації, які ми часто аналізували, змушували зазирати в середину себе і здійснювати внутрішню ревізію».

«Мене в першу чергу цікавили методичні аспекти занять. На кожній парі був ефект новизни. Запозичила багато методичних прийомів, які вже застосовувала і залишилась задоволена результатом. Щиро дякую!»

«Вже впливав на деяких людей за допомогою педагогічних методів і прийомів. Було приємно, бо це працювало».

«Вашою «фішкою» на парах були фрагменти фільмів про школу. Особисто я під час їх перегляду ставила себе на місце героїв і Вас також. Це було цікаво, пізнавально і приносило задоволення. Я суттєво поповнила власну «скарбничку» педагогічних прийомів».

«Пари з педагогіки для мене були цінними своєю післядією. Вони мотивували до самовиховання і самореалізації. Мені не вистачатиме педагогіки».

«Як не дивно, але багато педагогічних афоризмів, фраз та висловів, які звучали на парах, не раз допомагали зробити правильний вибір».

«Те, що навчаюсь в педагогічному університеті, для мене не мало ніякого значення, тому що прийшла сюди виключно для того, щоб вивчити мови. Але почався курс педагогіки і я відкрила для себе привабливість професійної діяльності педагога. Навіть не думала, що в мене може виникнути бажання спробувати себе в цій професії».

«Я не пропустив жодної пари з педагогіки, але чомусь лише на останньому занятті збагнув справжню її вагу у своєму житті».

«Я лише можу позаздрити тим студентам, на яких педагогіка ще чекає».

«На жаль, на заняттях з методики викладання ми моделюємо лише «ідеальні ситуації», коли всі діти слухняні, розумні, готові до занять і розуміють матеріал з першого слова. Але так не буває. На заняттях з педагогіки ми вчили розв'язувати складні ситуації, які чекають на нас. Я щиро вдячна Вам за це».

«Пари з педагогіки, які виходили за рамки звичного формату, заклали добру основу і дали початок, а також заохочують до нових звершень».

«Педагогіка впорядкувала мої думки, страх перед вчителюванням зник».

«Особисто для мене педагогіка була наукою, яка дарувала мені позитивний настрій та хвилини відпочинку, адже ті завдання, які я виконувала на парах, приносили лише задоволення».

«Педагогіка допомогла мені змінити ставлення до дітей. Я стала розуміти їх, знаходити спільну мову. Здобуті знання вже почала застосовувати на практиці. Як результат – покращення відносин з молодшою сестрою, а головне захотіла навчати дітей і побачила, що я це можу!».

«Після пар з педагогіки завжди з'являлося бажання змінити себе, покинути деякі шкідливі звички. Є дисципліни, які відбивають бажання вчителювати, а педагогіка це бажання підсилила».

«Коли побачила назву цієї дисципліни в розкладі, здалося, що вона буде жахливо нудною, де нас будуть вчити застарілим методам, які насправді не діють. Проте побачила децю інше, а саме – як повинен виглядати справжній Педагог, той який заслуговує поваги, захоплення і залишається у пам'яті назавжди».

«Особисто для мене педагогіка була дисципліною, яка дала мені надію, що не все ще втрачено. Якщо чесно, то вступивши до педагогічного університету, я скептично ставилася до того, що мене називали «майбутнім вчителем». Хіба це престижно? Хіба це приносить задоволення? Такими були мої думки до того, як ми розпочали її вивчати, але не тепер. Я змінююсь і відчуваю це».

«Мені ще потрібно працювати над собою, але завдяки педагогіці я на правильному шляху свого подальшого становлення».

«Особисто для мене педагогіка була дисципліною, яка запускала мій мозок для самовдосконалення, і я вчився бачити себе та свої дії з боку. Розумію, що я на правильному шляху, і все, чому навчився, не залишить мене».

«Це жива наука, це те, що має великий вплив».

«Мені дуже сильно хотілося так само впливати на своїх учнів в майбутньому. Я вже намагаюсь використовувати більшість методів впливу на тренуванні і вони спрацьовують. Ми ніби вивчали не лише педагогіку, а й філософію, психологію».

«Лекції та лабораторні заняття з педагогіки відкрили у мені любов до цього предмета. Я впевнилася, що зробила вірний вибір майбутньої професії».

«Я отримала знання, які є важливішими від знань з історії, економіки чи літератури. А ще я брала на озброєння все нові і нові методичні секрети».

«Досить вдалим був підбір відеоматеріалів, що допомагав зрозуміти найскладніші педагогічні явища, після з'ясування суті яких справді отримувеш задоволення».

«Чув, як студенти старших курсів відгукуються про педагогіку. Вони кажуть, що часто звертаються за допомогою до педагогіки в своєму житті, хоча не є вчителями».

«Саме під час вивчення педагогіки я створив свій образ ідеалу, до якого буду прагнути».

«Якщо до вивчення педагогіки я не розуміла, що означає бути справжнім вчителем, то тепер можу однозначно сказати, що хочу такою стати».

«Саме ця дисципліна пробудила критичне мислення і змусила обдумати власну поведінку. Я зрозуміла, на чому ґрунтується позиція справді успішного вчителя, і дуже б хотіла продовжити вивчення цієї дисципліни».

«Завдяки відеофрагментам у мене з'явився інтерес до педагогіки ще на першій лекції, який протривав всі пари й досі не згас».

«Педагогіка стала однією з тих дисциплін, які увійшли в основу мого світогляду».

«Особисто мене цей курс змінював, здається, в кращий бік. Прийоми педагогічного впливу я вже використовував на своїх друзях, які не товаришують з законом, і отримував непоганий результат. Особливо запам'ятався легенький ляпас, який я отримав від Вас «з любов'ю» за те, що запізнився на пару. Я після того навіть почав читати книгу Януша Корчака «Як любити дітей».